

**ČESKÉ VYSOKÉ
UČENÍ TECHNICKÉ
V PRAZE**

**FAKULTA
STAVEBNÍ**

**DISERTAČNÍ
PRÁCE**

2024

**MARTIN
LAPŠANSKÝ**

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

**Fakulta stavební
Katedra architektury**

**Konverzie a site specific projekty pre účely divadla
v industriálnom prostredí**

**Adaptive Reuse and Site Specific Projects for Theater Purposes in
an Industrial Environment**

DISERTAČNÍ PRÁCE

Ing. arch. Martin Lapšanský

Doktorský studijní program: Trvale udržitelný rozvoj a průmyslové dědictví

Studijní obor: Architektura a stavitelství

Školitel: doc. Ing. arch. Lenka Popelová, Ph.D.

Školitel - specialista: prof. Ing. arch. Tomáš Šenberger

Praha, 2024

PROHLÁŠENÍ

Jméno doktoranda:

Ing. arch. Martin Lapšanský

Název disertační práce:

Konverzie a site specific projekty pre účely divadla v industriálnom prostredí

Prohlašuji, že jsem uvedenou disertační práci vypracoval/a samostatně pod vedením školitele doc. Ing. arch. Lenky Popelové, Ph.D. a prof. Ing. arch. Tomáše Šenbergera. Použitou literaturu a další materiály uvádím v seznamu použité literatury.

Disertační práce vznikla v souvislosti s řešením projektů:

SGS17/037/OHK1/1T/11 - Průmyslové dědictví a divadlo

SGS19/102/OHK1/2T/11 - Výzvy a limity konverzí a site specific projektů v industriálním prostředí pro účely divadla

DH23P03OVV025 - NAKI III - Aktivní záchrana nemovitého průmyslového dědictví formou nového využití

V Praze
dne

22.3.2024

.....
podpis

Abstrakt:

V dizertačnej práci sa zaoberáme využitím priemyselného dedičstva pre funkciu divadla v podobe konverzií a site specific projektov. Skúmame vzájomné pôsobenie divadla a objektov, ktoré sú pre túto novú funkciu adaptované a na podklade prípadových štúdií analyzujeme možnosti vývoja divadla. Súčasne analyzujeme a definujeme benefity a limity plynúce z tohto spolupôsobenia novej funkcie a priemyselných a technických objektov a areálov. V závere výsledky bádania sumarizujeme a pripravujeme tak možnosť pre pokračovanie výskumu.

Klíúčové pojmy

priemyselné dedičstvo, znovu-využitie (re-use), konverzia, divadlo, scénický priestor, vývoj divadla, komunita, site specific, performance, verejný priestor, kreatívny priemysel

Abstract:

In this doctoral thesis we are concerned with the use of industrial heritage for the function of theatre in the form of adaptive reuse and site specific projects. We explore the interaction between the theatre and the objects that are adapted for this new function and analyse the possibilities of theatre development based on case studies. At the same time, we analyze and define the benefits and limits resulting from this interaction between the new function and industrial and technical buildings and sites. Finally, we summarize the results of the research and prepare the possibility for further research.

Key words

industrial heritage, re-use, conversion, theatre, performing space, theatre development, community, site specific, performance, public space, creative industry

Podakovanie

Na tomto mieste by som rád poďakoval za spoluprácu a odborné vedenie vedúcej mojej dizertačnej práce, pani doc. Ing. arch. Lenke Popelové, Ph.D. a pánovi prof. Ing. arch. Tomášovi Šenbergerovi za cenné rady, podnety a študijné materiály, bez ktorých by moje bádanie nebolo možné. Veľká vďaka patrí i mojej rodine za ich trpezlivosť a podporu.

Obsah

1. Predmet a vymedzenie témy dizertačnej práce	10
2. Cieľ práce a ústredná hypotéza	14
3. Charakter a metódy práce	14
4. Limity výskumu	14
5. Súčasný stav študovanej problematiky	15
5.1 Priemyselné dedičstvo	15
5.2 Industriál - nové využitie	16
5.3 Divadlo a site specific	18
5.4 Spoločenský kontext	20
5.5 Štúdie interdisciplinárneho charakteru	21
6. Divadelné konverzie a site specific projekty v priemyselnom prostredí	23
6.1 Časový horizont	24
6.2 Objekt	26
6.3 Divadlo	29
7. Prípadové štúdie - analýza	35
7.1 Od svetových scén	36
7.2 Moving Station, bývalá železničná stanica Plzeň Říšské předměstí	44
7.3 Jatka 78, Praha	50
7.4 Industra, Brno	56
7.5 Divadelní loď Tajemství Divadla bratří Formanů	
Praha, Vltava, Labe, ... Antverpy	62
7.6 Studio ALTA, Praha	70
7.7 Stanica Žilina – Záriečie	76
7.8 CIRQUEON, Praha	82

7.9	Vlak Lustig. Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou - site specific projekt.....	88
7.10	Nákladové nádraží Žižkov – site specific projekty	91
7.11	Divadlo Continuo a site specific.....	93
7.11.1	Citadela – tehelňa Vodňany 2012.....	95
7.11.2	V břiše velryby – stará písecká vodáreň 2019	98
7.11.3	AGORA – nákladné depo železničnej stanice, České Budějovice 2022	101
7.12	+ 1 prípadová štúdia „out of the box“	
	Pouličné divadlo - Festival Za dveřmi	106
7.13	+ 2 prípadová štúdia ‘bez objektu či domova’ L’Absolu / Boris Gibé	108
8.	Zhodnotenie prípadových štúdií a závery	112
9.	Zoznam použitej literatúry a zdrojov.....	124
10.	Príloha.....	131
	Dotazník pre realizátorov	131

1. Predmet a vymedzenie témy dizertačnej práce

Odborná téma dizertačnej práce - Konverzie a site specific projekty pre účely divadla v industriálnom prostredí. Téma vychádza z aktuálnych teórií udržateľného rozvoja a ochrany priemyselného dedičstva. Je veľmi aktuálna a doposiaľ nie je podrobne spracovaná.

Úpadok priemyselnej výroby od 60. rokov 20. storočia, priniesol okrem spoločenských zmien i množstvo opustených priemyselných objektov a areálov hľadajúcich nové využitie. V mnohých krajinách sa postupne začalo s hľadaním alternatívneho využitia týchto objektov v rôznych formách resp. podobách ako napríklad v podobe squatov,¹ alternatívnych scén a komunitných a kultúrnych centier. Site specific projekty a konverzie pre divadelné a kultúrne účely prinášajú do industriálneho prostredia divadelnú akciu, ktorá sa tak ocitá v úplne nových súvislostiach. Svoju úlohu tu zohráva i premena spoločnosti súvisiaca so vznikom nových spoločenských tried a rozmanitými komunitnými reakciami na finančné depresie. V otázke stability a vkladu je možné tieto projekty rozdeliť do troch hlavných kategórií. Prvou sú konverzie na permanentné divadelné prevádzky, odvíjajúce sa od tradičných priestorových foriem až po progresívne variabilné divadelné priestory. Druhou kategóriou sú nízkonákladové (low-cost) alebo dočasné projekty, ktoré často pracujú s daným priestorom bez značných zásahov a nákladných intervencií a časom sa vyvíjajú, prípadne zanikajú alebo menia miesto svojho pôsobenia. Treťou kategóriou sú variácie site specific projektov, pri ktorých sa priemyselné prostredie alebo objekt stávajú scénou iba na limitovaný čas. S prostredím alebo priestorom sú spojené významom a po ukončení projektu priestor ponechávajú opustený prípadne po tejto iniciácii dochádza k jeho ďalšiemu využívaniu v podobe predchádzajúcich dvoch kategórií.

Funkčne je divadlo často súčasťou multifunkčných kultúrnych centier. S ohľadom na dramaturgiu sú tieto projekty často progresívne a s ohľadom na prevádzku je divadelná funkcia v mnohých projektoch kombinovaná s ďalším príbuzným kultúrnym využitím (hudba vizuálne umenie a ďalšie).²

---

¹ neoficiálne užívanie opusteného objektu na bývanie a pre komunitné a kultúrne akcie. V prípade priemyselných objektov vznikali v počiatkoch často s účasťou bývalých zamestnancov.

² POPELOVÁ, Lenka. Fabrik-theatres - conversion of industrial buildings for contemporary theatre stages. In: *Central Europe towards Sustainable Building 2016 - Innovations for Sustainable Future*. Praha: GRADA PUBLISHING, 2016. s. 449-456. Praha 2016.

Proces premeny využívania opustených priemyselných areálov a objektov je v mnohých krajinách Európy dlhodobý. V 80. rokoch vzniká Trans Europe Halles³ (TEH), organizácia združujúca projekty nevládných kultúrnych centier. TEH vytvára sieť, v rámci ktorej si tvorcovia projektov navzájom pomáhajú vo vzdelaní v oblasti prezentácie, plánovania, vedenia a formovania jednotlivých centier. Projektom, ktoré často vznikali formou občianskeho aktivizmu a komunity, dnes TEH dodáva inštitucionalizovaný charakter. Platforma TEH svoju činnosť i teoretizuje, čím poskytuje cenné rady realizátorom projektov a prispieva tak k úspešnosti a udržateľnosti centier. Po mnohých rokoch tieto aktivity možno doložiť na konkrétnych príkladoch, v našom prostredí napríklad Studio ALTA či Stanica Žilina-Záriečie. Dlhodobé zahraničné skúsenosti s danými projektami nám poskytujú významnú inšpiráciu, ako s nimi pracovať.

Väčšina predmetných projektov je dnes stále považovaných za alternatívu voči tradičným kultúrnym centrám. Napriek tomu Peter Longman v knihe *Theatre Buildings*⁴, v kapitole venovanej rozvoju divadelných foriem, hovorí o využití industriálu, ako o jednej zo všeobecne známych možností rozvoja priestorovej i scénickej koncepcie divadla. Súčasťou týchto tendencií sú konverzie a site specific projekty. Okrem Longmana aj Poláček a Pokorný v knihe *Recyklované divadlo*⁵ vidia v dvojsmernom vzťahu industriálu a divadla silný potenciál, ktorému je potrebné venovať pozornosť v oblasti kultúry a priemyselného dedičstva. Zaujímavým dôsledkom predmetných projektov je ich vplyv na verejný priestor, tak fyzický ako aj virtuálny.

V posledných rokoch môžeme pozorovať veľký nárast realizácií site specific projektov a konverzií na rozmanité účely i v našom prostredí. Reflexia týchto tendencií je zatiaľ žiaľ nedostatočná vo viacerých sférach. Realizátori často narážajú na chýbajúce legislatívne nástroje, verejné politiky či metodiky pre riešenia špecifických problémov spojených s novým využívaním objektov. Vplyv týchto projektov je pozorovateľný v oblasti divadla, komunit, ochrany priemyselného dedičstva, verejného priestoru a kultúrneho turizmu. Pri výskume tejto problematiky do hry vstupujú i ďalšie odbory. Pokiaľ sa chceme

---

³ Trans Europe Halles. online. <http://teh.net/>. [citované 2023-06-14]

⁴ LONGMAN, Peter. Restoration, conversion and improvement of existing buildings. In: STRONG, Judith (ed.). *Theatre Buildings. A Design Guide*. London and New York: Routledge, 2010, ISBN 978-0415548946.s. 179-195.

⁵ POLÁČEK, Vojtěch a Vít POKORNÝ. *Recyklované divadlo: Recycled theatre*. Praha: Národní muzeum, 2015. ISBN 978-80-7036-454-3.

problematike venovať pravdivo, toto bádanie musí byť medziodborové. Práve medziodborový charakter konverziám a site specific projektom otvára nové možnosti vlastného vývoja. V tejto práci sa zameriavame na rozvoj divadla a divadelného priestoru. Divadlo je často integrálnou súčasťou mnohých projektov zameraných na opätovné využitie nášho priemyselného dedičstva.

Okrem ochrany priemyselného dedičstva a skúmania možností jeho ochrany prostredníctvom predmetných projektov sa vo výskume dotýkame sociálno-ekonomického rozmeru tejto problematiky. Práca si nekladie za cieľ tieto súčasti skúmať detailne, no je potrebné brať tento rozmer na vedomie.

Pri úvahe nad zameraním práce sa najmenej prebádanou javí otázka iniciátorov. Mnohé z projektov vznikajú z iniciatívy komunity, ktorá buď hľadá vyhovujúce priestory pre svoje pôsobenie alebo má záujem o záchranu objektu či kombinuje obe spomenuté. Z tohto dôvodu je pri spracovaní témy potrebný kontext širších spoločenských pomerov. Vznik tvorivých komunít možno spájať so vznikom tzv. kreatívnej triedy, ktorú medzi prvými zdefinoval Richard Florida v knihe *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life*⁶. Vo výskume sa okrem Floridovho nahliadania na problematiku kreatívnej triedy, zaoberáme i nahliadaním európskych odborníkov hovoriacich skôr o kultúrnom a kreatívnom priemysle a kreatívnej ekonomike (Cikánek - *Kreativní průmysly*)⁷.

Vďaka novovzniknutým presahom medzi priemyselným dedičstvom, divadlom, komunitou a verejným priestorom, dochádza k vzniku špecifických priestorov a prevádzok. Od bežných projektov sa líšia spôsobom vzniku, svojou dynamikou a aj vývojom, ktorý je často ovplyvňovaný potrebami realizátorov či návštevníkov. Stáva sa z nich teda komunitný priestor, odlišný od kamenných divadiel, ale i konvertovaných objektov adaptovaných na tradičnú prevádzkovú schému.⁸

---

⁶ FLORIDA, Richard. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life*. New York: Basic Books, 2004. ISBN 0465024777.

⁷ CIKÁNEK, Martin. *Kreativní průmysly: příležitost pro novou ekonomiku II*. Nové, rozš. a rev. vyd. V Praze: Institut umění, 2013. ISBN 978-80-7008-274-4.

⁸ Vloženie divadelnej funkcie bez zásadných zmien prevádzkovej schémy do nedivadelných objektov vychádza z prvých veľkých projektov opätovného využitia pre divadelné účely ako napríklad konverzia bývalej krytej plavárne na divadlo z roku 1985, - Théâtre de la piscine at Chatenay-Malabry - Racine a Reich studio)

Čo sa funkcií pre komunitu týka, je nevyhnutné vytvoriť v prevádzke priestor pre ďalšie aktivity, ktoré zabezpečia životaschopnosť projektu. Divadelná typológia sa tak posúva ďalej ako ju prezentuje Longmann⁹, ktorý posun vníma vo využívaní nedivadelných objektov, avšak v tradičnej schéme.

Téma dizertačnej práce je široká a stáva sa predmetom medziodborového bádania, čo predznamenujú predovšetkým Poláček a Pokorný, ktorí problematiku opätovného využitia objektu a posun divadelnej typológie do nových polôh vnímajú ako prienik divadla, managementu, občianskej aktivity, adaptácie a ekológie, ktoré často prispievajú k záchrane priemyselného dedičstva.

---

⁹ LONGMAN, Peter. Restoration, conversion and improvement of existing bulildings. In: STRONG. Judith (ed.). *Theatre Buildings. A Design Guide*. London and New York: Routledge, 2010, ISBN 978-0415548946. s. 179-195.

2. Cieľ práce a ústredná hypotéza

Cieľom práce je definovanie limitov a možností vývoja divadelnej funkcie v industriálnom prostredí a v objektoch priemyselného a technického dedičstva a súčasná analýza vplyvu týchto projektov na industriálne objekty a areály.

Využitie priemyselných objektov pre kultúrne účely prináša nové možnosti rozvoja divadelnej funkcie a vytvára predpoklad pre udržateľné využívanie týchto objektov a areálov.

3. Charakter a metódy práce

Charakter práce je teoreticko – empirický. Práca je spracovaná vo forme kvalitatívneho výskumu. Pre výskum boli použité metódy: heuristika - štúdium literatúry a všeobecne logické metódy ako analýza, syntéza a historický exkurz a porovnanie.

4. Limity výskumu

Z dôvodu dostatočného množstva zdrojov a špecifického historického kontextu sa v práci ťažiskovo zameriavame na analýzu projektov z Česka a zo Slovenska. Výskum je s ohľadom na jeho rozsah a charakter spracovaný architektom. Napriek snahe autora o nahliadanie na problematiku z rôznych uhlov pohľadu, nebolo v možnostiach dizertačnej práce plnohodnotne zastúpiť všetky dotknuté profesie.

5. Súčasný stav študovanej problematiky

5.1 Priemyselné dedičstvo

Výskum a definície hodnôt priemyselného dedičstva sú v súčasnosti spracované vo veľkom rozsahu, či už sa jedná o históriu industriálnej architektúry alebo o jej využitie. Pre vstup do problematiky je možné zvoliť niekoľko zahraničných publikácií. Jednou z prvých bola *The functional tradition in early industrial buildings*¹⁰, ktorá sa zaoberala estetikou a hodnotou prvých priemyselných objektov v Británii. Toto bádanie stálo na počiatku vzniku nového vedného odboru – *Industrial archeology*¹¹. V rámci interdisciplinárnej interpretácie sa industriálna archeológia zaoberá štúdiom ranných industriálnych techník, technológií, výrobných zariadení a objektov z obdobia industriálnej revolúcie i epoch bezprostredne nasledujúcich.¹² Výsledky tohto výskumného odboru, pátrajúceho po hodnote priemyselného dedičstva nachádzame už v publikácii z roku 1973, ktorá nesie názov tohto vedného odboru *Industrial archeology: an historical survey*¹³. Po zedefinovaní kvalít a hodnôt objektov spolu s historickým významom obdobia priemyselnej revolúcie prichádzame k otázke ochrany a nového využitia priemyselných budov a areálov. Sám Raistrick už v tomto čase predpovedá potrebu medziodborovej spolupráce pri mapovaní a ochrane pamiatok našej nedávnej priemyselnej histórie. Fabrické budovy ako súčasť nášho architektonického a súčasne spoločenského dedičstva vnímal už Pevsner v 70. rokoch 20. storočia. Dokladom je jeden z prvých historických prehľadov typológie budov, do ktorého autor priemyselné objekty zahrnul *A History of Building Types*¹⁴.

Na poli skúmania typológie dochádza k podrobnému skúmaniu industriálu a vznikajú publikácie zachytávajúce podrobný typologický prehľad objektov priemyselnej éry, ako napríklad *Bauten der Industrie und Technik*¹⁵.

---

¹⁰ RICHARDS, James M. *The functional tradition in early industrial buildings*. London: Architectural Press, 1958. ISBN 0851392261.

¹¹ Hlavnou témou industriálnej archeológie je priemyselné dedičstvo, definované Chartou priemyselného dedičstva (publikovaná organizáciou TICCIH v roku 2003). „Priemyselné dedičstvo je tvorené pozostatkami industriálnej kultúry, ktoré majú historickú, technologickú, sociálnu, architektonickú alebo vedeckú hodnotu“.

¹² *Charta průmyslového dědictví TICCIH*. VCPD FA ČVUT v Praze. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/wp-content/uploads/2013/04/charta-web.pdf>

¹³ RAISTRICK, Arthur. *Industrial archeology: an historical survey*. St Albans: Paladin, 1973. ISBN 0586081313.

¹⁴ PEVSNER, Nikolaus. *A History of Building Types*. London 1976. ISBN 9780691018294.

¹⁵ FÖHL, A. *Bauten der Industrie und Technik*. Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz 1992. ISBN 3922153038

Okrem vyššie spomenutých sa priemyselnou architektúrou a jej hodnotami zaoberajú i nasledovné publikácie: *Industrial Archeology: Principles and Practice*¹⁶, *Factory*¹⁷, *Industrial Archaeology: A Handbook*¹⁸.

V kontexte Českej republiky výskum definovania a hodnotenia priemyselného dedičstva viedol až ku vzniku nástroja v podobe metodiky - *Metodika hodnocení a ochrany průmyslového dědictví z pohledu památkové péče*¹⁹, z ktorej v tejto práci čerpáme predovšetkým informácie o hodnotách priemyselných objektov a metódach prístupu k ich zachovaniu a novému využitiu.

5.2 Industriál - nové využitie

Už pri analýzach hodnôt a skúmaní typológie priemyselných a technických objektov a areálov došlo k čiastkovým záverom a k hodnoteniu spoločenského, technologického aj urbanistického významu týchto objektov a areálov. Napriek definíciám významu a hodnoty priemyselných objektov a areálov dochádzalo a často ešte dochádza k ich odstraňovaniu a náhrade novou výstavbou. Inou možnosťou historicky overenou a v dejinách staviteľstva bežnou, je nové využitie, ktoré zahŕňalo niekoľko možných smerov od využívania priestoru bez jeho zmien v nálezovom stave až po zložité a komplexné prestavby pre novú funkciu. Pre tento účel začali vznikať výskumy a publikácie zaoberajúce sa práve možnosťou nového využívania opustených budov. Zo zahraničnej literatúry je pre náš výskum podstatná predovšetkým publikácia *Adaptive Reuse of the Built Heritage, Concepts and Cases of an Emerging Discipline*²⁰, v ktorej nachádzame koncepcie a metódy nových postupov v praxi adaptívneho využívania existujúcich budov. Publikácia okrem teoretického základu obsahuje súbor inšpiratívnych prípadových štúdií, medzi ktorými vidíme i projekty opätovného využitia priemyselného dedičstva. Spomedzi ďalších podnetných publikácií

---

¹⁶ PALMER, Marilyn. - Peter NEAVARSON. *Industrial Archeology: Principles and Practice*. Routledge 1998. ISBN 9780415167697.

¹⁷ DARLEY, Gillian. *Factory*. Reaktion Books Ltd. 2003. ISBN 1-86189-155-5.

¹⁸ PALMER, Marilyn. - Michael NEVELL. – Mark SISSON. *Industrial Archaeology: A Handbook*. Council for British Archaeology, 2011. ISBN 978-1902771922.

¹⁹ MATĚJ, Miloš – Michaela Ryšková. *Metodika hodnocení a ochrany průmyslového dědictví z pohledu památkové péče*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Ostrava, Metodické centrum průmyslového dědictví, Ostrava, 2018.

²⁰ PLEVOETS, Bie a Koenraad VAN CLEEMPOEL. *Adaptive Reuse of the Built Heritage, Concepts and Cases of an Emerging Discipline*. London and New York: Routledge, 2019. ISBN 978-1-138-06275-7.

vyberáme *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*²¹, *SHIFT-X: Compendium on Effective Industrial Heritage Management Structures and Options for their Interregional Transfer*²².

Pre doplnenie lokálneho kontextu a stavu skúmanej problematiky je potrebné spomenúť publikácie z nášho regiónu. Jednou z prvých štúdií na túto tému u nás sa stala *Rekonstrukce výrobně-technických staveb k novým účelům*²³ a taktiež publikácia *Industriál – paměť – východiska*²⁴. Autori tu dokumentujú autentický stav vybraných priemyselných objektov a areálov v Českej republike a súčasne naznačujú východiská pre nové využitie tohto priemyselného dedičstva.

Pre nové využitie objektov je vo všeobecnosti veľmi podstatným aspektom vlastníctvo objektu. Mnohé zo zanedbaných objektov sú súčasťou majetku samospráv, ktoré často nevyužívajú jeho potenciál. Touto problematikou a návrhom spôsobov k zmene prístupu samospráv k tomuto majetku a jeho regenerácie sa zaoberá publikácia *Nepredat! Zveľadiť!*²⁵. Pre našu tému je publikácia podnetným zdrojom pre podporu tézy o nutnosti komplexného prístupu k jednotlivým projektom a ich vhodnému nastaveniu a taktiež vďaka sumarizácii prekážok, s ktorými sa realizátori projektov oživenia opustených objektov stretávajú (predovšetkým legislatíva, verejná politika, financovanie).

Nové využitie a súčasná záchrana objektov priemyselného dedičstva je nosnou témou viacerých príspevkov v dvojjazyčnom zborníku *Průmyslové dědictví: [sborník příspěvků z mezinárodního bienále Industriální stopy]*²⁶, ktorá prináša viacero podnetných pohľadov na hodnotenie, ochranu a nové využitie priemyselného dedičstva. Taktiež sem zaradujeme publikáciu zborníku *Železniční dědictví - od velké minulosti k budoucí*

---

²¹ DOUET, James. *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*. Left Coast Press 2013. ISBN 9781629582030.

²² WALTHER, Daniela. - Helmuth ALBRECHT. *SHIFT-X: Compendium on Effective Industrial Heritage Management Structures and Options for their Interregional Transfer*. Sächsische Industriemuseum Chemnitz, TU Freiberg 2014. Dostupné z: <https://tu-freiberg.de/sites/default/files/media/technikgeschichte-und-industriearchaeologie-3412/Sonstiges/shift-x-online.pdf>.

²³ ŠENBERGER, Tomáš. *Rekonstrukce výrobně-technických staveb k novým účelům*. In: *Rozpravy Národního technického muzea v Praze*, č. 137. NTM, Praha 1995.

²⁴ DVOŘÁKOVÁ, Eva - Benjamin FRAGNER - Tomáš ŠENBERGER. *Industriál - paměť - východiska*. Praha: Titanic, 2007. ISBN 978-80-86652-33-7.

²⁵ SIDOROVÁ, Milota (ed.). *Nepredat! Zveľadiť!*. Bratislava: Nadácia Cvernovka, 2020. ISBN 9788097369002.

²⁶ BERAN, Lukáš. *Průmyslové dědictví: [sborník příspěvků z mezinárodního bienále Industriální stopy] = Industrial heritage : [conference proceedings from the international biennial "Vestiges of Industry"]*. Praha: Výzkumné centrum průmyslového dědictví Českého vysokého učení technického v Praze ve spolupráci s Kolegiem pro technické památky ČSSI & ČKAIT, 2008. ISBN 978-80-01-04067-6.

využitelnosti²⁷, v ktorej sa autori príspevkov venujú rozmanitým pohľadom na tému nového využitia železničných objektov, ale i železničnej infraštruktúry.

5.3 Divadlo a site specific

Súčasne s prieskumom hodnôt priemyselného dedičstva a spoločenského kontextu, analyzujeme aj vývoj scénickej tvorby a divadelného inscenovania. S ohľadom na divadelnú typológiu sa v práci opierame o publikáciu: *Theatre buildings: a design guide*²⁸. V tejto publikácii nachádzame analýzy súčasných i historických divadelných objektov, ale aj kapitolu venovanú budúcnosti divadla a možnostiam jeho vývoja. Autor v tejto kapitole hovorí aj o konverziách, ktoré vníma ako jednu z ciest nového vývoja divadelnej typológie. Ďalšou publikáciou významnou pre teoretický základ tohto výskumu je kniha *Divadlo: prostor & akce*²⁹, v ktorej nachádzame oporu pre rozbor foriem divadelnej scény, ako aj podrobné technické parametre navrhovania divadelného priestoru. Pre pohľad do histórie divadelnej architektúry na Slovensku sme čerpali z knihy *Divadelná architektúra na Slovensku*³⁰. Pre náš výskum sa stala podstatnou kapitola *Od zložitých mestských budov k monofunkčným mestským divadlám a späť*³¹, v ktorej je popísaná história divadelného priestoru od najstaršieho zdokumentovaného predstavenia v polovici 15. storočia na otvorenom priestranstve hlavného námestia v Bardejove, cez divadlá v šľachtických sídlach, mestské divadlá a reduty, národné a spolkové domy, domy kultúry až po nové divadelné formy a po zhodnotenie pokusov adaptovania rozličných pôvodne nedivadelných priestorov na divadelnú prevádzku.

Pre účely štúdia súčasnej scénickej tvorby pracujeme s publikáciou *Contemporary mise en scène : staging theatre today*³². Dielo je rozsiahlou analýzou úloh, ktoré inscenovanie plnilo v dejinách divadla aj v súčasnej praxi. Zaoberá sa vývojom scény až do

---

²⁷ ŠENBERGER, Tomáš. - Lenka POPELOVÁ. (eds.) - FÖHL, A. - BOLLEREY, Fr. et al. *Železniční dědictví - od velké minulosti k budoucí využitelnosti*. Česká technika - nakladatelství ČVUT, Praha, 2018.

²⁸ STRONG, Judith. *Theatre buildings: a design guide*. New York, NY: Routledge, 2010. ISBN 978-0415548946.

²⁹ STÝBLO, Zbyšek a SOUKENKA, Vladimír. *Divadlo: prostor & akce*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2022. ISBN 978-80-01-06926-4.

³⁰ MORAVČÍKOVÁ, Henrieta a Viera DLHÁŇOVÁ. *Divadelná architektúra na Slovensku*. Bratislava: Divadelný ústav, 2011. ISBN 9788089369355.

³¹ tamtiež s. 9-33.

³² PAVIS, Patrice. *Contemporary mise en scène : staging theatre today*. London New York: Routledge, 2012. ISBN 978-0415553445.

jej hraničných polôh a scénografiou, ktorá nahrádza inscenovanie. Otvára otázku medzikultúrneho divadla a rituálu a tiež tému nových technológií a ich využitia na scéne počas inscenovania. Ďalej pracujeme so zbierkou esejí, ktorá vyšla pod názvom *Performance design*³³. Jednotlivé eseje zachytávajú rôzne tendencie a možnosti súčasnej scénickej tvorby. Progresívne formy divadelného stvárňovania sa stali námetom pre publikáciu *Occupying spaces: experimental theatre in Central Europe 1950-2010*³⁴. Tá je výsledkom spolupráce piatich divadelných inštitúcií z Českej republiky, Slovinska, Slovenskej republiky, Poľska a Maďarska. Jednotlivé príspevky mapujú experimentálne divadelné projekty vstupujúce do nedivadelných urbánných a krajinných priestorov.

Pre vymedzenie teoretického základu iných podôb divadelnej tvorby sa pre túto prácu stala cennou kniha *Divadlo v netradičnom prostoru, performance a site specific: súčasné tendence*³⁵, kde autori popisujú východiská rozvoja tvorivej činnosti do nových podôb, smerujúce napríklad k metóde site specific, ktorá následne podmieňuje vstup medziodborovej umeleckej aktivity do netradičných priestorov. Site specific projekty sú späté s miestom svojho pôsobenia, s lokalitou alebo objektom. Pre tieto inscenácie je vybrané miesto neoddeliteľnou súčasťou ich vzniku a existencie. O povahe a možnostiach site specific projektov sa ďalej dozvedáme z titulov: *Ostrovny poznání*³⁶, *KNOWtilus/ponor do vědy skrze umění*³⁷, *Site specific*³⁸. V poslednom z menovaných sa popredný českých animátori a realizátori site specific projektov pokúsili o širší opis tohto umeleckého fenoménu. Umelecká forma site specific je v publikáciách prezentovaná ako priesečník divadla, výtvarného umenia, architektúry, hudby a ďalších umeleckých druhov.

---

³³ HANNAH, Dorita (ed.), Olav HARSLØF (ed.). *Performance design*. Lancaster: Museum Tusulanum, 2008. ISBN 978-8763507844.

³⁴ SVETINA, Ivo (ed.). *Occupying spaces: experimental theatre in Central Europe 1950-2010*. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej, 2010. ISBN 978-961-6860-01-7.

³⁵ SCHMELZOVÁ, Radoslava (ed.). *Divadlo v netradičnom prostoru, performance a site specific: súčasné tendence*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2010. ISBN 978-80-7331-184-1.

³⁶ ŽIŽKA, Tomáš a SCHMELZOVÁ, Radoslava (ed.). *Ostrovny poznání*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-333-3.

³⁷ ŽIŽKA, Tomáš a SCHMELZOVÁ, Radoslava (ed.). *KNOWtilus: ponor do vědy skrze umění*. V Praze: Akademie múzických umění, 2013. ISBN 978-80-7331-290-9.

³⁸ VÁCLAVOVÁ, Denisa a ŽIŽKA, Tomáš, DVOŘÁK, Jan (ed.). *Site specific*. Panorama českého alternativního divadla. Praha: Pražská scéna, 2008. ISBN 970-80-86102-44-3.

5.4 Spoločenský kontext

S otázkou záchrany a nového využitia priemyselného dedičstva prichádza i otázka spoločenských pomerov v čase, kedy sa táto záchrana uskutočňuje. Pre pochopenie a vytvorenie udržateľných riešení pri záchrane nevyužívaných objektov je nutné vychádzať zo spoločenského rámca a oboznámiť sa so smerovaním spoločnosti ako takej. V tomto ohľade sa v práci opierame o bádanie v oblasti dejín a filozofie architektúry v publikácii Dalibora Veselého *Architektura ve věku rozdělené reprezentace: problém tvořivosti ve stínu produkce*³⁹. Súčasne pracujeme i s textami sociológov, ako napríklad v práci Zygmunta Baumana⁴⁰ a Gillesa Lipovetského⁴¹. Rozpravy o modernite a jej atribútoch prinášajú do nášho bádania podstatné témy a spoluvytvárajú tak spoločenský rámec pre hodnotenie analyzovaných prípadových štúdií. So zamyslením sa nad spoločnosťou a úlohou architektúry v súčasných podmienkach, sa v spomenutých prácach naskytá i téma verejného priestoru, jeho pôsobenia a jeho súčastí.

Pre úspešné vrátenie života a funkcie opusteným objektom a areálom je nevyhnutné pochopiť i vzťahy a princípy dobre fungujúceho verejnému priestoru. Toto pochopenie so sebou nesie vzťahy medzi jeho fyzickou a virtuálnou zložkou, ktorým sa vo svojich prácach venuje napríklad spomenutý Dalibor Veselý. Súčasne je potrebné tieto vedomosti aplikovať v reálnych situáciách na reálnych miestach. Ako podklad pre analýzu prípadových štúdií a kľúč k vysvetleniu úspešnosti riešení, využívame okrem spomenutých teoretických textov i publikáciu architekta Jana Gehla – *Města pro lidi*⁴². V publikácii sa autor opiera o dlhoročné skúsenosti s tvorbou verejných priestorov a zadefinovaním jasných princíпов prepája teóriu vzťahov verejného priestoru s jej aplikáciou v praxi. Tak ako v predošlých okruhoch aj v tomto dopĺňame zdroje o príspevky zo zborníku *Veřejný prostor v širším kontextu - město, industriál, krajina*⁴³.

---

³⁹ VESELÝ, Dalibor. *Architektura ve věku rozdělené reprezentace: problém tvořivosti ve stínu produkce*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1647-8.

⁴⁰ BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Vydání druhé. Přeložil Helena ŠOLCOVÁ. XXI. století. Praha: Academia, 2017. ISBN 9788020027405.

⁴¹ LIPOVETSKY, Gilles a CHARLES, Sébastien. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. Střed (Prostor). Praha: Prostor, 2013. ISBN 978-80-7260-283-4.

⁴² GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, c2012. ISBN 978-80-260-2080-6.

⁴³ POPELOVÁ, Lenka. (hl. ed.) - PEŠKOVÁ, Zuzana. - ŠENBERGER, Tomáš. - HULEC, Mikuláš. (eds.) et al. *Veřejný prostor v širším kontextu - město, industriál, krajina*. Česká technika - nakladatelství ČVUT, Praha, 2018.

Nezávislosť a medziodborové pôsobenie sa dnes stávajú základnými rysmi mnohých úspešných kultúrnych centier. Tieto tendencie sú podporené vznikom nového ekonomického potenciálu v podobe kreatívnej ekonomiky, ktorej nositeľkou je kreatívna trieda. Medzi prvými sa danej problematike začal venovať Richard Florida a svoje poznatky zhrnul v oceňovanej publikácii: *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*⁴⁴. Prelomová publikácia sa zaoberá práve kreatívnou triedou. „...*Dielo amerického autora vyrastá z odlišného myšlienkového základu ako práce európskych autorít, ktoré sú pevne zakotvené v britskom kontexte...*“⁴⁵ Z tohto dôvodu zdroje pre účely dizertačnej práce rozširujeme o publikáciu *Kreativní průmysly: příležitost pro novou ekonomiku II*⁴⁶, ktorá poskytuje náhľad do historického vývoja konceptu kreatívnych a kultúrnych priemyslov a súčasne i základný prehľad obsahového vymedzenia tohto konceptu. Ďalej sa v tejto oblasti zaoberáme publikáciami venujúcimi sa kultúrnemu turizmu, managementu projektov a animačnými procesmi v industriále, ktoré vo vedeckých prácach rozpracováva doktorka Děkanovská (Tyslová) a doktorka Tittelbachová.^{47, 48}

5.5 Štúdie interdisciplinárneho charakteru

V súčasnosti sú pre riešenie témy spracované publikácie v jednotlivých dotknutých odboroch, ktoré sú špecifikované vyššie v tejto práci. V tejto podkapitole heuristiky musíme opäť spomenúť publikáciu *Recyklované divadlo*⁴⁹, ktorá mapuje a z časti aj hodnotí divadelné projekty, ktorých spoločným znakom je opätovné využitie objektov, materiálov, ale aj ideí a postupov. Komplexnejší pohľad na riešenie problematiku nachádzame tiež v

---

⁴⁴ FLORIDA, Richard L. *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York, NY: Basic Books, 2004. ISBN 0465024777.

⁴⁵ CIKÁNEK, Martin. *Kreativní průmysly: příležitost pro novou ekonomiku II*. Nové, rozš. a rev. vyd. V Praze: Institut umění, 2013. ISBN 978-80-7008-274-4. s. 40.

⁴⁶ tamtiež

⁴⁷ TYSLOVÁ, Irena. *Metodiky animačních procesů v kultuře*: [vybrané eseje : sborník]. Praha: Oeconomica, 2012. ISBN 9788024519036.

⁴⁸ TITTELBACHOVÁ, Šárka. - Irena TYSLOVÁ. *Destinace turismu – platforma pro spolupráci kultury a turismu* (Tourism destination – Platform for collaboration of culture and tourism). (online). *Ekonomika a management*, sv. 10, č. 1, s. 13. Praha, 2016. [citované 2018-10-14]

⁴⁹ POLÁČEK, Vojtěch – Vít POKORNÝ. *Recyklované divadlo: Recycled theatre*. Praha: Národní muzeum, 2015.

*design handbook for cultural centres*⁵⁰ a v publikácii *Vydrží kultura (bez) plánování?*⁵¹ Z publikácií čerpáme informácie o problematike kultúrnych centier z pohľadu realizátorov projektov a sú prínosom pre potreby riadenia a rozvoja týchto centier. Tiež sa dostávame k problematike neziskového sektoru a k otázke profesionalizácie vzhľadom na udržateľnosť. Obe menované publikácie vznikli z aktivít už spomínanej medzinárodnej siete TEH, ktorá združuje úspešné nezávislé kultúrne centrá prevádzkované v transformovaných priemyselných objektoch. Tieto členské centrá sa vyznačujú medziodborovými aktivitami často s presahom do miestnej komunity. Tému nezávislých kultúrnych centier na Slovensku z pohľadu architektúry prezentuje dizertačná práca architekta Petra Lényiho *Nezávislé kultúrne centrá*⁵². Popri rozsiahlom katalógu analyzujúcom jednotlivé kultúrne centrá z pohľadu priestoru a funkcie, sa autor v závere venuje špecifickým aspektom architektúry nezávislých kultúrnych centier, napríklad „*zachovanie a prezentácia histórie budovy, hľadanie good bargain, dilema kontinuálneho užívania/rekonštrukcie, multifunkčnosť a komunita.*“⁵³

Ďalšou veľmi hodnotnou prácou s ohľadom na presah a komplexný náhľad, je vedecká práca architekta Tomáše Meda *Spontánnost katalyzátorem regenerace industriálu*⁵⁴, ktorá ponúka komplexný pohľad na regeneráciu priemyselného dedičstva prostredníctvom miestnej komunity a jej krátkych aktivít.

Okrem zdrojov iných autorov sme využili aj predchádzajúce teoretické práce, ktoré autor predkladanej dizertačnej práce vypracoval, alebo na nich spolupracoval v širšom tíme autorov. Prvým príspevkom k tejto téme bol príspevok spracovaný na konferencii v roku 2017 pod názvom – *Conversion of railway stations for contemporary theatre stages, new ways of industrial heritage use and expansion of theatre possibilities to new spheres*, ktorý bol neskôr publikovaný v zborníku *Object-Architecture-Environment. The problems of sustainable design*⁵⁵. Ďalej bol spracovaný rozsiahlejší článok pod názvom - *Využití nádraží*

---

⁵⁰ LENYI, Peter (ed.): *design handbook for cultural centres*. Žilina: Truc sphérique cultural centre Stanica Žilina-Záriečie, 2014. ISBN 978-80-969392-8-2.

⁵¹ JOHANCENTRUM. *Vydrží kultura (bez) plánování?*. Plzeň: Johan o.s., 2013.

⁵² LENYI, Peter. *Nezávislé kultúrne centrá – dizertačná práca*, Bratislava, Fa STU 2021.

⁵³ Tamtiež s. 292-295.

⁵⁴ MED, Tomáš. *Spontánnost katalyzátorem regenerace industriálu. – dizertačná práca*, Praha, FSv ČVUT 2016.

⁵⁵ POPELOVÁ, Lenka – MARTIN LAPŠANSKÝ. *Conversion of railway stations for contemporary theatre stages new ways of industrial heritage use and expansion of theatre possibilities to new spheres*. In: IDEM, Robert – GÓRKA, Anna. *Object-Architecture-Environment. The problems of sustainable design*, vol II. Gdaňsk, Polytechnika Gdaňsk, 2018. s. 123-132.

pro divadelní účely, ktorý bol publikovaný v odbornej knihe *Železniční dědictví - od velké minulosti k budoucí využitelnosti*⁵⁶. Dalším je príspevok a článok pod názvom *Industrial heritage and theatre* publikovaný v zborníku⁵⁷.

6. Divadelné konverzie a site specific projekty v priemyselnom prostredí

Definíciu konverzie ako funkčnej premeny stavby v tejto práci podmieňujeme vloženou divadelnou funkciou či prítomnou scénou. Samotná stavba – objekt a vložená divadelná funkcia a ich vzájomná symbióza, sú základnými entitami premeny chátrajúceho opusteného priestoru na nový živý celok. Výsledný tvar tejto symbiózy môže mať formu trvácnej premeny na umeleckú inštitúciu i formu krátkodobého oživenia v podobe divadelného site specific projektu. „*Termínom site specific sa označujú umelecké projekty vytvorené pre konkrétny priestor a čas. Hlavnou témou tejto umeleckej práce je práve priestor – ako najdôležitejšie médium a nástroj pre celkovú tvorbu. Jedná sa o umenie ktoré je závislé na mieste, od miesta samotného sa odvíja.*“⁵⁸

Proces premeny na vyššie definovaný živý celok ovplyvňujú atribúty oboch základných elementov, ktorými sú priemyselný či technický **objekt** (súbor objektov či areál) a **divadlo** a jeho podoba. Spolupôsobenie týchto dvoch elementov je ovplyvňované predovšetkým **časovým horizontom**, ktorý sa vzťahuje jednak k dobe užívania objektu a tak isto k dobe trvania samotnej aktivity či projektu. Základné atribúty pre túto prácu vzťahujúce sa primárne k **objektu**:

- pôvodná funkcia a adaptabilita
- hodnota objektu
- lokalita
- autenticita
- atmosféra

---

⁵⁶ POPELOVÁ, Lenka – Martin LAPŠANSKÝ. *Využití nádraží pro divadelní účely*, In: ŠENBERGER, T.; POPELOVÁ, L.; FÖHL, A.; BOLLEREY, Fr.; PEŠKOVÁ, Z.; HULEC, M.; HÁJEK, K.; JORDÁNOVÁ, K. et al. *Železniční dědictví - od velké minulosti k budoucí využitelnosti*. Praha: Česká technika - nakladatelství ČVUT, 2018. s. 141-154

⁵⁷ *AUR 18 - Architecture and Sustainable Development*. Prague: Czech Technical University in Prague, Faculty of Civil Engineering, 2019. ISBN 978-80-01-06648-5.

⁵⁸ VÁCLAVOVÁ, Denisa a ŽIŽKA, Tomáš, DVOŘÁK, Jan (ed.). *Site specific*. Panorama českého alternativního divadla. Praha: Pražská scéna, 2008. ISBN 970-80-86102-44-3. s. 35

Základné atribúty pre túto prácu vzťahujúce sa primárne k **divadlu**:

- divadelná typológia
- scénický priestor a prevádzková schéma
- programová náplň
- metódy tvorby
- účastník, aktér, publikum
- potenciál scény

Spoločné atribúty pre analýzu projektu ako celku:

- spoločenský presah, rozvoj lokality (urbánny rozvoj)
- limity plynúce z pôvodného priestoru, funkcie či lokality

6.1 Časový horizont

Časový horizont sa stáva zásadným pri stanovovaní základných parametrov a náplne nového využitia objektu. Z perspektívy času vieme projekty – aktivity rozdeliť na jednorazové, dočasné a dlhodobé.

Jednorazové projekty

Do tejto kategórie radíme aktivity, ktoré miesto oživia pri jednej udalosti, prípadne jedným projektom, ktorý sa niekoľko ráz zreprízuje a následne lokalitu opustí. Môžeme sem zaradiť: site specific projekty, festivaly alebo rezidenčné projekty. Tieto aktivity môžu mať rôzne motivácie. Môžu upozorňovať na problém opusteného miesta, otvárať tému súvisiacu s miestom alebo jeho históriou, prípadne sa môžu stať iba scénou pre umelecké vízie ale môžu byť aj iniciačnou fázou zámeru s dlhším horizontom trvania. Benefity takýchto projektov vidíme v niekoľkých bodoch, Mírek ich identifikuje nasledovne⁵⁹:

- popularizácia miesta
- finančná nenáročnosť
- spätná väzba od účastníkov (účinkujúci i publikum)
- overenie programovej náplne
- argumentačný základ pri jednaní s predstaviteľmi verejnej správy a prípadnými partnermi alebo sponzormi

---

⁵⁹ MÍREK, David. *Dramaturgie a kreativní management performančních umění při ožívování prázdného místa*. – dizertačná práca, Praha, AMU 2019.

Dočasné projekty

Medzi dočasné projekty patria tie, ktorých aktuálna doba trvania je vopred známa. Vo väčšine prípadov sa jedná o také aktivity, ktoré budú po tejto dobe ukončené a nahradené iným využitím, prípadne i novým objektom. Stretáme sa aj s prípadmi, kedy je dočasný projekt z dôvodu svojej úspešnosti predĺžený a v niektorých prípadoch premenený na dlhodobé až permanentné projekty. V tejto skupine projektov sa môže objaviť napríklad schéma, kedy majiteľ objektu čaká na realizáciu svojho zámeru (potrebné povolenia, zmena územného plánu...) a v tomto čase poskytne objekt alebo areál pre rôzne alternatívne formy využitia. V niektorých prípadoch sa následne ukáže, že alternatívne využitie je udržateľné a výnosné a svoju existenciu si obháji. V iných prípadoch je objekt alebo areál aspoň udržiavaný a kontrolovaný „dočasnými obyvateľmi“. V prípade starých priemyselných objektov a areálov sa tak môže jednať o vhodnú alternatívu voči tvrdej forme ich zabezpečenia v podobe zabezpečovacích zariadení a strážnej služby. Opäť tu môžeme identifikovať niekoľko ďalších benefitov:

- kontrolované fungovanie objektu
- uvedenie objektu do prevádzkovateľného stavu
- sociálna kontrola v mieste pôvodne opusteného objektu
- príležitosť pre vznik trvácneho projektu a jeho ďalšie pôsobenie na novej adrese
- vplyv na lokalitu a tvorba istej formy komunity
- laboratórium pre iniciátorov projektu - prínosné pre iniciátorov, bez predchádzajúcich skúseností

Dlhodobé projekty

O dlhodobom projekte nového využívania objektu hovoríme v momente, kedy je zámer realizovaný s víziou jeho pretrvania. Dlhodobým projektom môžu predchádzať už spomenuté krátkodobé a dočasné projekty, alebo vlastník respektíve iniciátor do projektu vstupuje s už pripravenou stratégiou a od počiatku počíta s konzistentným trvaním a udržiavaním jeho chodu. V takomto prípade sa často stretávame s prepracovaným zámerom úprav objektu v rôznom rozsahu - na škále od nevyhnutých opráv až po rozsah prác porovnateľný so stavbou novostavby. V každom prípade v tejto kategórii projektov

vidíme najväčší počet zachovaných objektov so zámerom ich udržateľného fungovania do budúcnosti. Súčasne sa v týchto projektoch naplno uplatňuje zásadná úloha strategického plánovania, otázky udržateľnosti budovy aj jej funkčnej náplne. V niektorých projektoch sú aktéri časom postavení pred rozhodnutie o profesionalizácii svojej činnosti. Tak ako pri predošlých dvoch kategóriách nachádzame niekoľko benefitov:

- zachovanie objektu, alebo minimálne jeho častí
- trvalé zapojenie lokality, oživenie miesta
- často prepracovaná stratégia
- istota pre aktérov
- možnosť významnejšieho vkladu do obnovy a vybavenia
- výška investície môže byť čiastočne riešená v podobe grantov alebo dotačných titulov

6.2 Objekt

Hodnota opustených objektov, ktoré sa môžu stať priestorom pre nové využitie je rôzna. Niektoré z objektov napĺňajú parametre pamiatkovej ochrany, iné sú hodnotné vďaka svojej polohe v organizme mesta a vďaka skutočnosti, že zdroje a energia na ich výstavbu už boli raz vynaložené. Súčasne môže byť objekt obzvlášť cenný vďaka priestorovým parametrom a vlastnostiam stavebných prvkov či dokonca vďaka ich pôvodnému vybaveniu. Tieto hodnoty pôvodného objektu môžu iniciovať aktivity pre jeho záchranu, avšak v počiatkoch to nemusí byť vždy s jasnou predstavou o ďalšej funkcii. Mnohé z projektov nového využitia prichádzajú do objektu z dôvodu potreby priestoru pre realizáciu svojich aktivít, čiže s vopred danými parametrami pre výber potrebného priestoru. Iniciátori sa tak o objekte dozvedajú až na základe nevyhnutných kritérií, ktoré majú pre svoju činnosť špecifikované. Keď však vhodný objekt nájdú, stane sa často súčasťou ich identity. Snaha o jeho zachovanie tak vzniká sekundárne, no je opäť podložená znalosťou hodnôt, ktoré sú v objekte prítomné a súčasne vznikajú nové práve vďaka spolupôsobeniu novej funkcie a objektu.

Pôvodné funkcie opustených objektov sú rôznorodé, tak ako objekty samotné a pôvodná funkcia objektu určitým spôsobom predurčuje možnosti objektu stať sa divadelným resp. kultúrnym centrom. Ukazuje sa, že objekty s vysokou mierou adaptability

napríklad výrobné či skladové haly, sú častejšie vhodné pre účely divadelnej scény či kultúrneho centra, nakoľko po odstránení pôvodnej funkcie, vrátane technológií, sa z nich stávajú priestory s veľkorysým voľným priestorom, v niektorých prípadoch dokonca bez zvislých nosných konštrukcií. Súčasne sme však svedkami tendencií, kedy potreba špecifickej aktivity smeruje divadelnú produkciu do objektov, ktoré pre tradičnú scénu nie sú ideálne. V prípade niektorých divadelných projektov je vysoko špecifická podoba priestorov s komplikovanou priestorovou skladbou vítaná, nakoľko prináša pre tvorcov množstvo podnetov.

Pri charakteristike **autenticity** objektu sa môžeme oprieť o jej všeobecnú definíciu z pohľadu pamiatkovej ochrany vymedzenú v *Metodike hodnotenia a ochrany priemyselného dedičstva z pohľadu pamiatkovej starostlivosti*⁶⁰. V metodike je autenticita vnímaná vo význame špecifickej hodnotiacej kategórie pre určenie pamiatkovej hodnoty. Tak ako je možné vnímať princíp autenticity pri pamiatkovo chránených objektoch, dokážeme autenticitu vyhodnotiť i pri technických pamiatkach a objektoch priemyselného dedičstva. Rovnako ako pri pamiatkach vieme analyzovať autenticitu hmoty, formy, funkcie, autenticitu miesta a prostredia, autenticitu urbanistickú alebo autenticitu tradičného a výrobného postupu.⁶¹

Príklady, ktorými sa v práci zaoberáme však ani zďaleka všetky nepatria do kategórie pamiatkovo chránených objektov, niektoré z nich pre takúto ochranu ani nie sú vhodné. Neznamená to však, že by sa ich autenticita nedotýkala. Naopak, je pre mnohé z nich zásadným limitom ich úpravy.

Autenticitu možno nazývať tiež pravdivosťou či hodnovernosťou. Pri pohľade na túto hodnovernosť sa nám ponúka základné vymedzenie na škále od zachovaného objektu vrátane jeho technického vybavenia bez akýchkoľvek zmien až po stav, kedy je zachovaná iba jeho časť, prípadne len odkaz na pôvodný objekt a jeho pôvodnú funkciu.

V prípade, že na predmetné objekty nahliadneme optikou pamiatkovej starostlivosti, je pri zvažovanom zámere potrebné pamätať na mieru a charakter

---

⁶⁰ MATĚJ, Miloš – Michaela Ryšková. *Metodika hodnocení a ochrany průmyslového dědictví z pohledu památkové péče*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Ostrava, Metodické centrum průmyslového dědictví, Ostrava, 2018.

⁶¹ ŠULC, Josef. Autenticita památky a problém její rekonstrukce (několik poznámek k věčně aktuálnímu tématu památkové péče). *Zprávy památkové péče*, 2001, č. 8, s. 242-247.

autenticity objektu a novú funkciu súčasne. Nová funkcia často vyžaduje zásahy do pôvodného objektu. V prípade univerzálnych objektov, akými sú výrobné haly, pradiarne či sklady, je pomerne časté, že vkladajú funkciu divadla dokáže objekt prijať i bez väčších zásahov. V prípade zložitejších objektov a celkov, je však vloženie novej funkcie často spojené s potrebou väčších zásahov. Radikálne úpravy môžu vyžadovať aj radikálny zásah do konštrukčného systému či dispozície, avšak pri jeho návrhu a realizácii je potrebné dohliadnuť, aby po úpravách vznikla nová hodnotná vrstva objektu a bola zachovaná jeho hodnovernosť.

Môže sa stať, že objekty časom svoju autenticitu z rôznych dôvodov stratia, napríklad z dôvodu nevhodných stavebných zásahov do jeho pôvodnej stavebnej substancie, či znehodnotenie alebo odstránenie pôvodne zachovaných technologických zariadení. V prípade takýchto zásahov pri objektoch bez ochrany, je vhodné zohľadniť príčiny ich vzniku a ich dopad na celkové hodnotenie a fungovanie projektu či už v otázke udržateľnosti alebo funkčnosti. Tiež je vhodné zohľadniť možnosť prípadnej nápravy. Takýto postup však nemožno používať pri pamiatkovo chránenom objekte a nové využitie by nemalo byť vkladané formou, ktorá vedie k nahradeniu pôvodnej hmoty alebo formy utilitárnym riešením a to predovšetkým vtedy, ak by tieto zmeny znamenali nezvratnú likvidáciu autenticity s priamou degradáciou pamiatkových hodnôt.⁶²

Peter Zumthor tvrdí, že **atmosféra** je jedným zo základných prvkov architektúry. Atmosféru budovy a teda i miesta vytvára súhra znakov a vlastností, použité materiály, formy, priestory, pôsobenie svetla, zvuku, teploty a vlhkosti a ďalšie elementy zmyslového vnímania. Atmosféru popisuje na základe súborného zmyslového vnemu, no súčasne jej pripisuje i presah nad rámec zmyslového vnímania.⁶³ Tento celkový vnem vedie k vzniku pocitu, ktorý vzniká ešte predtým, než sa začneme zameriavať na jednotlivosti a detaily daného miesta. Z tohto dôvodu je potrebné s takýmto priestorom pracovať komplexne.

Podobne ako pri otázke autenticity bude náš prístup voči hodnote atmosféry miesta doplnený nad rámec jej hodnotenia pri pamiatkovo chránených objektoch. Pri pamiatkovo

---

⁶² MATĚJ, Miloš – Michaela Ryšková. *Metodika hodnocení a ochrany průmyslového dědictví z pohledu památkové péče*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Ostrava, Metodické centrum průmyslového dědictví, Ostrava, 2018. s. 52.

⁶³ ZUMTHOR, Peter. *Atmosféry: architektura v okolním prostoru - věci, které mne obklopují*. A Architektura. Zlín: Archa, 2013. ISBN 978-80-87545-22-5.

chránenom technickom alebo industriálnom objekte či areáli, je nežiadúce zotrieť alebo potlačiť atmosféru miesta novými intervenciami. Pri intervenciách v objektoch, ktoré pamiatkovo chránené nie sú, je často atmosféra veľmi podstatná, no súčasne je tento nárok pri niektorých nových formách využitia ťažko realizovateľný. V prípade realizácií s novým využitím pre kultúru, v našom prípade ťažiskovo pre performatívne umenie, je zachovanie atmosféry miesta pomerne dobre dosiahnuteľné. Metodika hovorí o riziku straty atmosféry v prípade snahy o dosiahnutie prílišnej upravenosti alebo novosti. Podobne riskantné je odstraňovaním patiny, drobných detailov, fragmentov pôvodných prvkov alebo zmenou charakteru povrchov.⁶⁴

6.3 Divadlo

Svoju existenciu zaznamenávame a analyzujeme, a to na úrovni vlastného myslenia i fyzických záznamov v podobe písaného textu, zvukovej nahrávky alebo filmu. Aj na základe týchto záznamov sa neskôr učíme postupom, ktoré považujeme za postupy v spoločnosti osvedčené a akceptovateľné a naše správanie následne dotvárame. Okrem schopnosti používať vecné a presné postupy dokumentácie našej existencie, máme schopnosť interpretovať naše konanie v prenesených významoch, metaforách a podobenstvách. Tieto schopnosti sa u človeka ako živočíšneho druhu vyvíjali stovky rokov a postupne viedli k rozdeľovaniu týchto prostriedkov do rôznych odvetví. V tejto práci sa zaoberáme jednou z nich - divadlom, ktoré je najstarším druhom dramatického umenia, má svoj základ v praveku v zmysle prezentačných a performačných prejavov človeka. Tento základ je prítomný aj v dnešných charakteristikách divadla ako napríklad: *„Divadlo je nezastupiteľným spojením účasti na autentickej akcii a na spoločnom prežitku s viacerými ľuďmi v jednom priestore.“*⁶⁵

Na svojej ceste sa divadelné stvárňovanie objavovalo v rôznych priestoroch, od voľného priestranstva a amfiteátrův cez verejné priestranstvá mesta, od objektův určených pre rôzne funkcie až po objekty vybudované výlučne pre jeho pôsobenie. Tento vývoj

---

⁶⁴ MATĚJ, Miloš – Michaela Ryšková. *Metodika hodnocení a ochrany průmyslového dědictví z pohledu památkové péče*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Ostrava, Metodické centrum průmyslového dědictví, Ostrava, 2018. s. 59.

⁶⁵ STÝBLO, Zbyšek – SOUKENKA, Vladimír. *Divadlo: prostor & akce*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2022. ISBN 978-80-01-06926-4. s. 18

divadelnej typológie sa nekončí monofunkčnou divadelnou budovou. Miesto a spôsob stvárňovania je často hľadaním správnej polohy pre konkrétny súbor, inscenáciu alebo cieľ. Divadlo má schopnosť ovplyvňovať naše znalosti a skúsenosti, je médiom pohybujúcim sa na hranici fyzického a virtuálneho verejného priestoru.

„Divadelný priestor – je priestor, ktorý po dobu divadelnej akcie tvorí súhrn hracieho priestoru a priestorov pre divákov. Je to priestor, v ktorom sa odohráva akcia, priestor v ktorom vzniká proces divadelnej komunikácie medzi hercom (hercami) a divákom (divákmi).“⁶⁶

Divadlo je súborom dramatických odvetví. Poézia, pohyb, zvuk a **scénografia**. Práve posledná z menovaných je pre pojednanie o divadelnom priestore kľúčová. Scénografia je historicky odbor, ktorý vychádza z umeleckých odvetví: maliarstvo, sochárstvo a architektúra. Tieto umelecké odvetvia boli síce východiskom pre jej vznik, no nahliadanie na jej podstatu sa vyvíjalo a dnes už ju nemožno radiť medzi umelecké odvetvia tohto typu. Je potrebné ju vnímať ako súčasť dramatického diela a teda ako dramatický odbor. V základe sa jedná o hľadanie spôsobov a prostriedkov ako vytvoriť v priestore, v ktorom sa nachádzame priestor iný a súčasne tiež hľadanie metód ako do tohto priestoru vstúpiť a existovať v ňom. Mnohé divadelné budovy spolu s ich scénickým priestorom sú výsledkom renesančnej perspektívnej scény. Perspektíva sa stala jednou z možností tvorby tohto ilustrovaného priestoru, kedy sa ubežníky reálnej scény prenášali na iluzívny obraz v pozadí fyzického priestoru.⁶⁷

„V tomto svete už divák neexistoval. Zostal v priestore reálnej, geometrickej, fyzikálnej a utilitárnej dimenzie, vytvoril a svojou pozíciou určil priestor hľadiska. Umelý svet, ktorý takto vznikol následne premenil jednajúceho človeka na dramatickú osobu a uviedol ju do postavenia vzťahujúceho sa k umelému poriadku, formujúcemu umelé prostredie. Toto prostredie sa tak vymanilo zo sféry utilitárnej existencie, stratilo úžitkové funkcie a bolo postupne vedené k prejavu funkcií estetických, mobilizovaných v prospech vzniku dramatického diela.“⁶⁸ Pražák túto etapu vývoja scénografie pomenúva ako syntézu architektúry a maliarstva. Užívanie a zdokonaľovanie tejto podoby scénografie ako odboru

---

⁶⁶ BRAUN, Kazimierz. *Divadelní prostor. Vyd 1. Praha: Akademie muzických umění, v Praze, 2001. ISBN: 80-85883-73-2.*

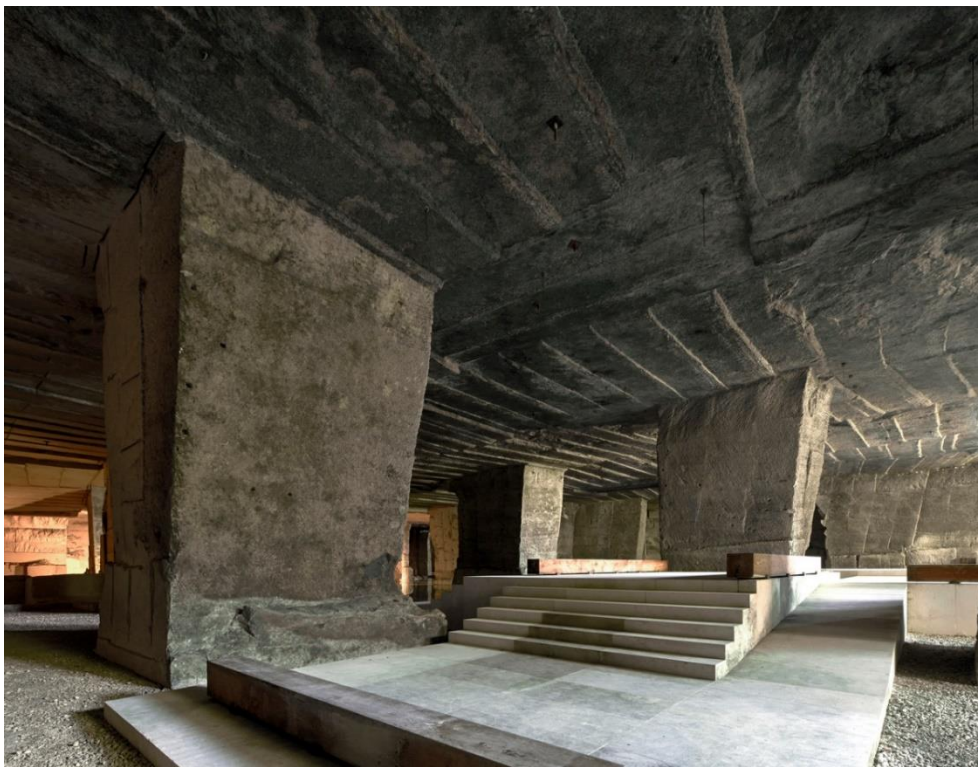
⁶⁷ PRAŽÁK, Albert. *Interpretace scénografického prostoru. Praha: ISV, 2003. Média. ISBN 80-86642-21-6.*

⁶⁸ Tamtiež str. 11

možno spájať s obdobím renesancie, baroka a následne i 19. storočia, kedy bola dotiahnutá do dokonalosti. Koniec tejto vývojovej etapy scénografie nastáva s vynálezom elektrického svetla v podobe reflektoru, ktorý narušil ilúziu založenú na obraze v pozadí fyzického priestoru scény.

Zásadným stupňom vo vývoji scénografie sa na konci 19. storočia stávajú diela Gordona Craiga a Adolpha Appiu. Predovšetkým sa jedná o ich teoretické práce, systém screens, ktorý rozdelil plošnú kulisu a vytvoril maskovaciú a tvarovaciú sústavu pre tok svetla. Rovnako i princíp praktikability a teoretické úvahy o premene filozofie javiskového priestoru. Scénografia v tejto podobe je založená na reálnom členení priestoru a vytváraní príležitosti na pohyb aktérov. Premýšľanie o scénickom priestore týchto dvoch autorov sa stalo inšpiráciou pre rozvoj teoretickej scénografie a za zmienku v tejto súvislosti stojí projekt na poli architektúry z dielne ateliéru Davida Chipperfielda - Cava Arcari - kultúrne centrum v priestoroch bývalého kameňolomu neďaleko mesta Zovencedo v Taliansku. V projekte sú podporné kamenné bloky doplnené o jednoduché konštrukcie schodísk a platforiem, ktoré spoločne s časťami zatopenými vodou vytvárajú jedinečný scénický priestor. Samotní autori priznávajú inšpiráciu scénografickými postupmi Appiu.

Obr. 1 - Cava Arcari – David Chipperfield Architects, foto: Edmund Summer

Postupný vývoj a dôraz na technickú rovinu scénografie v rôznych podobách divadelnej mašinerie, viedol k transformácii a vymedzeniu priestoru pre pohľad diváka, čím podporili vznik kukátkovej scény, tak ako ju v mnohých divadelných scénach poznáme dodnes. Oddelenie priestoru hercov a divákov. Zhasnuté hľadisko a vznik tzv. štvrtej steny javiska, ktorá reprezentuje hranicu medzi hercami a divákmi. Rozvíjanie myšlienky Gesamtkunstwerku – syntézy všetkých zložiek divadla. Všetky prvky prispeli k formovaniu scénografie, ktorá pracuje s materiálom a skutočnými prvkami na scéne, ktorá prináša ilúziu v ráme portálu.

Tento prístup k scénickému priestoru a návrhu divadelných budov je platný až do 60. rokov 20. storočia, kedy sa významne rozširujú snahy o priblíženie umenia ľuďom. Aj tieto snahy prispeli k formulácii druhej divadelnej reformy, ktorú podrobne popisuje napríklad Braun: *„Druhú reformu pripravovali umelci, ktorí do divadla zamierili z iných oblastí umenia: básnici, maliari, hudobníci. V praktickom zmysle však započala vo vnútri divadla ako hnutia profesionálov, mladých i starších, frustrovaných divadlom, akému ich učili a aké sami, nezriedka i celé roky vytvárali. Mnoho z nich začalo dosť rýchlo opúšťať naučené a známe estetické a organizačné štruktúry, oslobodzovať sa od profesionalizmu.“*⁶⁹ Druhá divadelná reforma tak stála za vznikom mnohých divadelných akcií mimo tradičnej scény, ktoré spoločne s ostatnými umeleckými odbormi smerovali do netradičných priestorov. Druhá divadelná reforma je tak jedným zo základných predpokladov pre vznik alternatívnych scén a nových foriem divadla, ktoré nachádzajú priestory pre svoje pôsobenie v opustených objektoch priemyselného dedičstva.

Potrebu priblíženia divadla ľuďom zmieňuje aj Klíma *„sociologické prieskumy sa menia s časom a vývojom spoločnosti, ale v zásade by si mala dramaturgia uvedomiť, že zhruba 25 % populácie kultúru znesie, asi 15 % ľudí má istý, preukázateľný a aktívny záujem o kultúru a umenie. V spoločnosti môžeme približne počítať s 3 % populácie, tých 15 % je rezerva. Je teda dobre vedieť, že v meste s 30 tisíc obyvateľmi môžeme predpokladať 3 reprízy po 300 divákoch. Ďalšie sú už neisté.“*⁷⁰ Zmenu tejto bilancie môže priniesť zlepšenie **vzťahu divák - aktér**. Kontakt medzi divákom a aktérom môže byť moderovaný niekoľkými

---

⁶⁹ BRAUN, Kazimierz. *Druhá divadelná reforma?: studie*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 1993. ISBN 80-7008-037-x.s. 24.

⁷⁰ SCHMELZOVÁ, Radoslava (ed.), *Divadlo v netradičnom priestore, performance a site specific: súčasné tendence*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2010. ISBN 978-80-7331-184-1. s. 41.

spôsobmi, napríklad zmenou scénického priestoru – porušením jasnej hranice medzi plochou javiska a hľadiska. Môže byť taktiež navodený formou divadelnej inscenácie, kedy dochádza k vyzvaniu diváka na istý druh akcie. Touto akciou môže byť už len samotný fakt, že divák nesedí v prítmí hľadiska, ale pre pozorovanie deja musí vykonať pohyb medzi jednotlivými priestormi pre samostatné alebo voľne pretekajúce výstupy. Tento princíp je charakteristický predovšetkým pre imerzívne divadlo, ktorého definíciu možno voľne parafrázovať ako divadlo, ktoré diváka úplne obklopuje. Odohráva sa bežne v nedivadelnom ohraničenom priestore a definuje ho aktivita diváka, minimálne v zmysle jeho voľného pohybu po priestore a výberom z jednotlivých paralelne odohrávajúcich sa dejov v rôznych lokáciách priestoru.

Ďalším spôsobom takéhoto kontaktu je napríklad využitie formy divadla fórum, ktorú pre svoje výstupy využíva napríklad *Divadlo utlačovaných*⁷¹, ktoré je pomenovaním pre metódu vzniku takéhoto divadelného predstavenia. Diváci sú pri forme divadla fórum najprv v úlohe pozorovateľov a následne po odohraní pripraveného výstupu sú vyzvaní k vyjadreniu svojho názorov a námetov na možné zmeny v konaní postáv tak, aby pozmenili dej a spoločne s interpretmi zistili, kam by zmena v činoch a pohnútkach mohla viesť. Diváci takto môžu danú tému či problematiku okúsiť pomerne zblízka. V bezpečnom prostredí bez skutočných následkov môžu otestovať svoje domnienky a porušiť zvyky a spoločensky zaužívané konvencie.

Iným spôsobom kontaktu s divákom je kontakt mimo samotný výstup. Kultúrne centrá a mnoho divadelných súborov dnes hľadá spôsob komunikácie s publikom i mimo divadelnú inscenáciu (postup využívajú napríklad site specific projekty zamerané na komunitu v mieste projektu). Môžeme hovoriť o komunite divákov, či už stálej s ohľadom na lokálnu väzbu k centru alebo ku konkrétnemu súboru. V prípade site specific projektov je nezriedka komunita lokálnych obyvateľov dokonca nositeľmi témy, prípadne priam cieľom umeleckej aktivity. Pre túto komunikáciu sa naskytá viacero možností. Spomeňme napríklad nasledovné:

- moderovaný kontakt v podobe diskusie či besedy po predstavení
- osobný rozhovor po predstavení v priestore, supľujúcom divadelný klub (môže ním byť bar alebo kaviareň kultúrneho centra či inštitúcie)

---

⁷¹ O metode. Online. <https://dvenatreti.cz/o-metode/>. [citované 2024-02-15]

- rôzne podoby workshopov zameraných na tému či postupy tvorby spojené s umeleckým dielom (môžu byť realizované napríklad ako súčasť iniciačnej fázy pred vznikom umeleckého diela (v prípade site specific projektov sa jedná napríklad o spoluprácu s obyvateľmi či pamätníkmi v lokalite), alebo ako dielňa, ktorá je sprievodným programom uvedenej inscenácie pre rozvinutie témy alebo postupov práce)

Pri všetkých spôsoboch takejto komunikácie je podstatný práve ľudský rozmer a kontakt. Porušuje sa nedostupnosť a istá nadradenosť tvorcov. Tento status umelca je z rôznych príčin opodstatnenou súčasťou tzv. vysokej kultúry. No v umeleckej tvorbe, ktorá usiluje o komunikáciu s divákom je prekážkou. Divák je pozvaný k rozprave a má možnosť vyjadriť svoje pohnútky. Súčasne sa týmto spôsobom umelecký zážitok plynulo rozširuje o sociálnu zložku. Takto zrealizovaný kontakt sa môže uskutočniť len v prijateľnej mierke a počte divákov.

7. Prípadové štúdie - analýza

Hľadanie novej funkcie pre opustené objekty je súčasťou histórie stavebníctva a architektúry na celom svete. Postup deindustrializácie miest, podobne ako predtým nástup priemyselnej revolúcie, prebiehal vo svete po etapách. Preto i tendencie na využívanie opustených objektov v jednotlivých krajinách prichádzali postupne. Prvé pokusy o nové využívanie opustených technických a priemyselných objektov pre kultúru možno pozorovať v západnej Európe a USA v 60. rokoch 20. storočia. Patria sem i projekty vo Veľkej Británii, Holandsku alebo v New Yorku. Tieto projekty, podobne ako mnohé dnešné, vychádzali z potreby zmeny dovtedajších postupov umeleckej práce a prezentácie. Niektoré z týchto scén si postupom času získali uznanie a fungujú dodnes, pričom mohli prechádzať etapami od nízkonákladovej adaptácie a prevádzky objektu až po nákladné úpravy. Dnes sú svetovo uznávanými umeleckými centrami. V úvode tejto kapitoly preto uvádzame vybrané projekty väčšej mierky, ktoré sú často dobre známe a sú zaujímavé svojou originalitou. Následne sa ťažiskovo venujeme projektom v Čechách a na Slovensku. V závere kapitoly prípadových štúdií pridávame dve štúdie, ktoré vybočujú z vymedzenia projektov, nakoľko primárne nepracujú s opusteným objektom, s témou a tendenciami ktoré v práci pozorujeme, však súvisia. Dokresľujú možnosti rozvoja divadelnej tvorby v priemyselných a technických objektoch.

7.1 Od svetových scén

Známe projekty rozsiahlych konverzií pre divadelnú funkciu sa často vyznačujú jasnou víziou budúceho prevádzkového modelu. Je teda pochopiteľné, že tieto projekty nasledujú súčasné tendencie k maximálnej variabilite scény, tak aby boli zaistené možnosti pre prijatie čo najširšej podoby programu. Z tohto dôvodu je jednou z častých podôb nových vkladných scén sála v prevedení black boxu.⁷² Jedna z prvých adaptácií priemyselného objektu pre scénu bola realizovaná práve v prevedení black boxu a je ňou Performing Garage Richarda Schechnera v New Yorku. Táto scéna vznikla už v roku 1968 a dnes je súčasťou Off-Off Broadway. Braun o nej hovorí takto „*Jej čiastočne nemenné a čiastočne premenlivé usporiadanie podľa potrieb inscenácie spočíva na princípoch úzkej previazanosti akcie a priestoru. Každé miesto vo vnútri garáže môžu používať buď herci alebo môže slúžiť divákovi a každé môže byť živé, nosné, funkčné. Príprava a určenie priestoru prebieha v čase skúšok, vzniká teda aktivitou hercov, ktorí 'tvoria' priestor.*“⁷³

Tento priestor s bohatou divadelnou históriou svojím priečelím skutočne pripomína garáž, avšak pôvodne bola v objekte továrne na výrobu príborov. Priestor od svojho založenia slúžil pre účely divadelného experimentu a je fungujúcou scénou dodnes.

Obr. 2 - < predstavenie Matka Guráž (1974) Performing Garage, foto: Courtesy of Richard Schechner

Obr. 3 - > Performing Garage (2019), zdroj: <https://theperforminggarage.org>

⁷² Jednoduchý priestor pre predstavenie, vo väčšine prípadov s čiernymi stenami a rovnou podlahou doplnený svetelnou technikou na strope v maximálnej ploche pôdorysu. Umožňuje rôznu konfiguráciu podoby scénického priestoru v zmysle javisko / hľadisko.

⁷³ BRAUN, Kazimierz. *Druhá divadelní reforma?: studie*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 1993. ISBN 80-7008-037-x. s. 59.

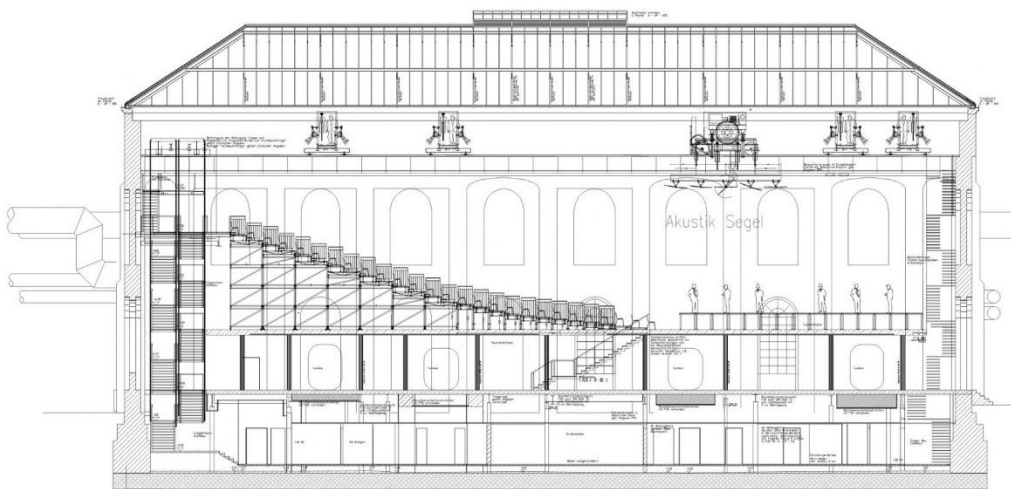
Ďalšou z možných podôb rozsiahlej konverzie s funkciou scény je návrh do podoby multifunkčnej sály (napríklad Roundhouse London). Tieto scény dokážu prijať divadelný experiment či umeleckú rezidenciu. V niektorých prípadoch je obohacujúce i využitie špecifických vlastností pôvodného priestoru a ich zapojenie v predstavenom umeleckom diele. Príkladom môže byť priehľad javiskom do exteriéru či prítomnosť pôvodných konštrukcií strechy alebo schodiska v inscenačnom priestore, alebo prítomnosť technického zariadenia, napríklad mostový žeriav. Tieto prvky umožňujú ich využitie a zapojenie do dramatickej akcie, čím je možné dosiahnuť zmenu perspektívy diváka a vytvoriť odlišný zážitok voči bežnej divadelnej scéne. S ohľadom na prevádzku a nutnosť istého zisku z dôvodu finančnej udržateľnosti sa však takéto scenáre neopakujú často a príležitosti pre väčšie zapojenie priestoru do divadelnej akcie sú nevyužitú. Zostáva tak priestor pre pasívne pôsobenie týchto súčastí v rovine scénografie fyzického priestoru. Súčasne je rozvíjaný i scénický priestor pomyselný, ktorý si divák utvára sám na základe vnemov, ktoré získal pred i počas samotného divadelného výstupu. Na základe tohto princípu sa pozorované dielo môže dostať do inej významovej roviny ako na tradičnej divadelnej scéne, avšak tento rozmer je vysoko subjektívny a závislý od konkrétneho diela.

Obr. 4 - možné otvorenie scény do exteriéru - Teatro Erotídes de Campos - Engenho Central / Brasil
Arquitetura, foto: Nelson Kon

Príkladom zachovania častí pôvodnej technológie je divadelná sála v budove bývalej dýchadlovej haly objektu Gebläsehalle - Landschaftspark Nordv v Nemeckom Duisburgu. Priestor je podobne ako ďalšie objekty v tomto revitalizovanom priemyselnom parku premenený s úctou voči pôvodnej funkcii. Na to, aby bolo možné pôvodné zariadenie v hale zachovať, vznikol koncept, v ktorom je nová funkcia vynesená nad pôvodnú technológiu. Túto funkciu zaisťuje nové vstavané železobetónové podlažie, na ktorom je vybudovaná scéna. Scénický priestor je riešený ako jednotný, so vstavaným hľadiskom s eleváciou a zvýšeným pódium. Po dĺžke scénického priestoru sú pod strechou inštalované technické lávky, na ktorých sú uložené pohyblivé priečne lávky a mostový žeriav. Samotný mostový žeriav je využívaný pre kotvenie akustických panelov nad javiskom. Priestor sály pôsobí autentickým dojmom vďaka zachovaným povrchom pôvodných obvodových konštrukcií, obnovenej konštrukcii strechy a citlivej práci s novými prvkami podporujúcimi atmosféru priemyselnej haly.

Obr. 5 - rez divadelnou sálou bývalej dýchadlovej haly Landschaftspark Duisburg-Nord
zdroj: <https://theapro.de>

Tradičná schéma prevádzky v netradičnom prostredí

Pravdepodobne najznámejšou formou konverzie objektu je jeho úplná premena do podoby nového domu. Projektov, ktoré k novej funkcii „domov pre kultúru“ pristupujú touto cestou, je už dnes veľké množstvo. Vklad do funkčnej premeny je v týchto prípadoch enormný tak na strane finančných nákladov aj samotnej výstavby. Súčasne však vďaka tomu vznikajú scény, ktoré dnes vyhovujú najvyšším nárokom na komfort a technické prevedenie, prinášajú špecifické parametre a taktiež zaujímavú programovú náplň.

Obr. 6 - < interiér Roundhouse Camden (Londýn) pred konverziou,
zdroj: chrismortonphotostories.co.uk

Obr. 7 - > skúška Monteverdiho opery L'Orfeo (Roundhouse 2015)
foto: David Levene/Guardian

Projektom, ktorý je jedinečný pre svoju scénu a taktiež pre históriu svojho zrodu je aj londýnska scéna Roundhouse. Objekt pôvodne slúžiaci ako točňa parných lokomotív bol postavený už v roku 1846. Po ukončení jeho pôvodnej prevádzky zostal objekt opustený až do 60. rokov 20. storočia, kedy sa oň začal zaujímať dramatik Arnold Wesker. Už ako medzinárodne uznávaný dramatik začal pracovať na vízii umenia pre všetkých. Ideu bezplatného umenia dával do roviny s bezplatným zdravotníctvom a vzdelávaním. Cieľom malo byť zrušenie bariér medzi umením a spoločnosťou. Jeho zámerom bolo vytvorenie centra práve v priestoroch bývalej železničnej točne. Pre úpravu objektu na divadelnú arénu, ktorá by obsahovala všetky súčasti tradičného divadelného objektu, však boli potrebné nemalé finančné prostriedky. Objekt bol pre účely centra využívaný v nájdenom stave. Napriek veľkej obľube sa však nepodarilo získať dostatočné zdroje na jeho prestavbu.

Pôvodný koncept počítal s divadelnou a koncertnou sálou, kinom, umeleckou galériou, knižnicou, tanečnou sálou a reštauráciou. Súčasťou vízie bolo i zriadenie stáleho divadelného súboru. Arnold Wesker ukončil svoje pôsobenie v objekte v roku 1970 a od tej doby nakoľko sa vízia projektu nenapĺňala, budova ťažiskovo slúžila na prenájom pre rozličné podujatia. Centrum ukončilo svoju aktivitu v roku 1983.⁷⁴

Následne bol v roku 1996 objekt odkúpený charitatívnou organizáciou Norman Trust, vytvorenou pre podporu projektu Roundhouse ako kreatívneho centra pre mladých. Pôvodná koncepcia konverzie sa premenila a objekt sa v návrhu rozrástol o nový trojpodlažný objekt, ktorého forma nasleduje zakrivenie fasády pôvodného objektu a kontrastuje s ním presklenou fasádou. V novom objekte je dnes situovaná pokladňa, kaviareň a bar a taktiež zázemie a divadelné štúdio a okrem týchto funkcií sa tu nachádzajú práve priestory pre prácu s mladými ľuďmi a rozvoj ich potenciálu. Hlavná sála bola oproti pôvodnému konceptu zväčšená na takmer celý priestor historickej budovy. Do sály pribudlo zvýšené podlažie a čiastočná kruhová galéria. Scénu je možné prispôbiť pre sediace i stojace publikum. Možno tu vytvoriť tradičnú arénu s hľadiskom s eleváciou pre divadelné predstavenie, ale taktiež úpravu pre frontálne usporiadanie scény a hľadiska, vhodné napríklad pre operu či hudobnú produkciu. Riešenie haly je multifunkčné čím poskytuje priestor pre širokú škálu podujatí.⁷⁵

Centrum Roundhouse dnes na svojich stránkach deklaruje, že od jeho otvorenia v roku 2006 využilo jeho služby a vybavenie viac ako 30 000 mladých ľudí prostredníctvom pestrého programu. Je však zrejmé, že napriek svojej jedinečnosti jeho pôvodný zámer – „dostupné umenie pre všetkých“, nedokáže uživiť hlavný priestor tohto centra.

---

⁷⁴ ARNOLD WESKER AND ART FOR ALL 1960 – 1970. online.

Dostupné z: <https://50.roundhouse.org.uk/content-items/arnold-wesker-art-2/>. [citované 2024-03-03]

⁷⁵ STRONG, Judith. (ed.) *Theatre buildings: a design guide*. New York, NY: Routledge, 2010. ISBN 978-0415548946. s. 258-261.

Objekt s dimenziami námestia

V prípade rozsiahlych objektov, ktorých dimenzie zodpovedajú dimenziám mestského verejného priestoru je úvaha o rozvoji divadla trochu nečakaná. Objekty ako napríklad Wagenhallen, bývalé rušňové depo v Štuttgarte, objekt bývalej autobusovej haly v kultúrnom centre DEPO 2015 v Plzni, či objekt bývalej strojovne v plynárni, dnes Cirko – centrum pre nový cirkus v Helsinkách dnes umožňujú rôzne využitie: koncerty pre stovky ľudí, filmové premietania, veľtrhy, športové aktivity, kongresy i výstavy. Priestory podobných dimenzií dokážu pochopiteľne prijať i divadelnú akciu. V tomto prípade však nehovoríme o vstavanej divadelnej scéne s fixným hľadiskom a úctyhodným javiskom v podobe, ktorú hostí napríklad objekt Grande Halle de la Villette v Paríži. Hovoríme o dispozícii pre divadelné formy, ktoré sa do tradičných priestorov divadelných sál prenášajú pomerne ťažko. Konkrétne sa jedná o formy pouličného či jarmočného divadla alebo pre predstavenia nového cirkusu a z neho vychádzajúce experimenty využívajúce rozmerné pohyblivé i statické objekty a štruktúry. Podobnosť s verejným priestorom, komfort zastrešenej haly a špecifická atmosféra priemyselnej architektúry - tieto atribúty dokážu týmto formám divadla poskytnúť potrebný priestor a umožniť ich realizátorom skúšať a vystupovať bez ohľadu na ročnú dobu a počasie.

Obr. 8 - < Cirko – centrum, Helsinky, foto: Jussi Eskola

Obr. 9 - > Cirko centrum - hala Mannessi interiér, zdroj: www.cirko.fi

V tejto súvislosti môžeme spomenúť divadelné predstavenia nemeckého súboru DUNDU v rámci 12. ročníka medzinárodného bábkového festivalu Specraculo Interesse v ostravskom Trojhalí (2017). Súbor vo svojom predstavení pracuje s bábkami vychádzajúcimi z japonských bábok bunraku - svetelných obrov vodených niekoľkými

bábkohercami. S predstavením súbor cestuje po celom svete a často vystupuje vo verejnom priestore i keď sú náchylné na vlhkosť. Obri im autori hovoria pre ich výšku, ktorá je od 0,9 m až do 4,8 m. Tieto iluzívne postavy navyše generujú svetlo, čím zaniká potreba akéhokoľvek scénického osvetlenia. V exteriéroch je napriek tomu výstup často ovplyvnený pouličnými lampami či svetlom z okolitých objektov. V interiéri s vyhovujúcimi parametrami je však možné scénický priestor jednoducho zatemniť pomocou deliacich a zatemňovacích závesov. Výstup sa tak dostáva do odlišnej snovej roviny. Každé predstavenie je pretkané priamou interakciou postáv a divákov. Herecká akcia tak prirodzene podporuje neformálne rozloženie scény a jej spontánny vznik a zánik v publiku.

Obr. 10 - bábky DUDU – THE GIANTS OF LIGHT, zdroj: www.dundu.eu

7.2 Moving Station, bývalá železničná stanica Plzeň Říšské předměstí

Lokalizácia:	Koperníkova 574/56, 301 00 Plzeň – Jižní Předměstí
GPS:	49.7404417N, 13.3663569E
Objekt:	železničná stanica - kultúrna pamiatka (aktivita v objekte od 2000)
Funkcia:	kultúrne centrum (- divadlo, koncert, kino, bar, výstava, workshop,
Vlastník:	Klotz a.s.
Iniciátor:	Johan o.s. dnes Johan z.u.
Druh inštitúcie:	nezávislá, nezisková
Doba trvania:	dlhodobý projekt – trvalá inštitúcia
Vzťah k industriálu:	vďaka iniciatívne občianskeho združenia Johan bol objekt zachránený pred demoláciou, súčasná aktivita na záchranu objektu podporená snahou o získanie priestoru pre aktivitu centra pre súčasné umenie, práca so špecifickou polohou, kontakt s železnicou a s prechádzajúcimi vlakmi, prenesenie funkcie objektu do názvu, využívanie špecifických priestorov stanice a jej okolia pre umeleckú tvorbu a prezentáciu
Atmosféra:	atmosféra objektu je dvojznačná, objekt je exteriéru obnovený v duchu pamiatkovej obnovy secesnej stanice, vrátane interiéru haly a schodísk, atmosféra a duch miesta sú citeľné, prostredná časť objektu je však realizovaná v súčasnom prevedení s použitím pohľadového betónu a čistých plôch podláh a stien, výsledná atmosféra v tejto časti objektu je v kontraste, čo návštevník pri pohľade z exteriéru neočakáva
Autenticita:	z dôvodu silne degradovaného stavu pôvodného objektu došlo k rozsiahlej obnove a stavebnej úprave, obnova budovy mimo nové konštrukcie a novú vložení hmotu multifunkčnej sály, baru a malého štúdia prebehla podľa originálnych výkresov a dobových fotografií, je tak docielené autentické prevedenie samotnej hmoty a detailov zdobenia fasád, taktiež je zachovaný autentický kontext, konkrétne príslušné priestory perónov a železničnej trate
Divadelný priestor:	schéma multifunkčná sála univerzálna hľadisko s eleváciou (demontovateľné) rozmery priestoru: 9,8 m x 18 m (v mieste stĺpov šírka 8,5 m) kapacita 120 divákov štúdio pre 60 divákov posun, jedinečnosť, potenciál multifunkčnú sálu je možné upraviť pre rôzne dispozície vo vzťahu javisko-hľadisko, scénu je možné otvoriť a rozšíriť do priestoru perónov a prepojiť tak divadelnú akciu s prirodzeným pohybom vlaku, objekt a jeho okolie ponúka viacero alternatívnych priestorov pre performance, secesné schodiská, vstupná hala, peróny
Rozvoj divadla:	priestory pre experiment a divadelnú prácu mimo scénického v špecifickej sále a rovnako aj mimo nej, súčasťou programového nastavenia centra je podpora vzdelávania v podobe dramatickej výchovy, podpora mladých umelcov v podobe rezidencií a rozvoj súčasného nezávislého divadla vo všetkých jeho formách vlastná divadelná produkcia a spolupráca na výskumných projektoch
Komunita / divák:	komunita vzniká na základe jednotlivých programových sekcií: divadlo, vizuálne umenie, filmové premietania a prednášky, komunita tiež vzniká na základe vlastnej divadelnej tvorby centra a programu spojenému s dramatickou výchovou detí a mládeže, rozširovanie komunity organizáciou komunitných akcií pre susedov a umelecké aktivity vo verejnom priestore mesta
Limity:	nečakaný kontrast historickej a novej substancie objektu, poloha – prítomnosť dopravnej infraštruktúry – cesta pre motorové vozidlá a železnica – hluk, neustály pohyb a priestorové obmedzenie

centrum pre otvorenú kultúru

Zastávka na niekdajšom Ríšskom predmestí, neďaleko centra, stojí na mieste pôvodného rozdelenia trate Českej západnej dráhy a Dráhy cisára Františka Jozefa. Bola postavená v roku 1890 a slúžila predovšetkým robotníkom z okolitých priemyselných podnikov. Prevádzka stanice bola zahájená v októbri 1904, no od roku 1986 prestala plniť svoju pôvodnú funkciu a až do roku 2000 chátrala a čakala na adekvátne využitie. V roku 2000, počas divadelného festivalu Divadlo Plzeň, sa na stanici uskutočnil site specific workshop. Po veľkom ohlase tejto akcie sa začalo uvažovať o vytvorení nového kultúrneho objektu práve na bývalej stanici. Kultúrne využitie sa dlhú dobu viazalo na dobrovoľnú prácu nadšencov. V surových priestoroch takmer zrúcanej budovy prebiehali najrôznejšie kultúrne akcie, ktoré ťažili z výnimočného genia loci v exponovanej polohe medzi železničnými koľajami a mostom.

Obr. 11 - < improvizovaná scéna v secesnej hale (pôvodný stav) stanica Plzeň Ríšské předměstí
zdroj: <https://www.movingstation.cz>

Obr. 12 - > nová multifunkčná sála Moving Station zdroj: <https://www.johancentrum.cz>

V roku 2015 došlo v Plzni k viacerým konverziám, ktoré boli podporené dotačným programom Európske mesto kultúry. V rámci tohto programu sa podarilo zrekonštruovať aj objekt Železničnej stanice Plzeň Ríšské předměstí, vtedy určený na demoláciu a obnoviť ho podľa nárokov na obnovu pamiatkovo chráneného objektu pre kultúru, súčasné umenie a vzdelávanie. Svojim vybavením a formou sa tunajší divadelný priestor približuje klasickému kamennému divadlu s foyer, kuloármi veľkou a malou scénou. repertoár,

v súčasnosti spájajúci amatérske a profesionálne divadelné akcie. Tie sú doplnené inými kultúrnymi akciami v podobe koncertov a workshopov.⁷⁶

Pri hľadaní vzťahu technickej funkcie železnice a divadla je neprehliadnuteľné predovšetkým netradičné umiestnenie divadla na okraji centra mesta v bývalej, prevažne priemyselnej oblasti. Netradičný je i prístup do divadla, ktorý je umiestnený nad koľajiskom naproti druhej, stále funkčnej stanici. Pohyb divákov sa tak nevyhnutne mieša s pohybom cestujúcich a áut na moste a je vizuálne ovplyvňovaný pohybom vlakov prechádzajúcich za oknami v chodbách na úrovni perónu. V prípade odokrytých bočných šálov je dokonca možné nechať pohyb vlaku ovplyvniť atmosféru a svetlo na javisku. Hlavným scénickým priestorom je multifunkčná sála vybavená frontálnym javiskom s hľadiskom s eleváciou. Po obvode scénického priestoru sú inštalované technické lávky umožňujúce variabilné umiestnenie javiskového osvetlenia. Ďalším priestorom je malá scéna v úrovni mostu, ktorá je realizovaná v podobe súčasnej spoločenskej miestnosti. Prevedenie v podobe čistých jednoliatych povrchov podlahy, stien a konštrukcie stropu kontrastujú s rekonštruovanou secesnou halou, ktorá sa príležitostne sama premieňa na alternatívnu scénu. Moving Station je v súčasnosti treťou scénou profesionálneho divadla v Plzni. Prevádzkový model je formou stagiony je zameraný na súčasné nezávislé divadelné umenie, tanec a ako umelecká dielňa aj v podobe umeleckých rezidencií pre umelcov z Čiech i zo zahraničia. V súčasnosti rozvíja i vlastnú produkciu autorského divadla. V produkcii Johan z.ú. tak od roku 2017 vznikajú každoročne jeden projekt pod vedením významných súčasných režisérov.

Výzvou sa stalo využitie samotného nástupiska ako scénického priestoru. Počas festivalov a site specific projektov sa tak tento priestor premieňa na miesto literárneho prednesu, divadelnej akcie alebo koncertu. Využívanie okolitých priestorov stanice umocnilo obdobie uzavretých kultúrnych inštitúcií počas pandémie Covid 19. A viedlo k rozšíreniu aktivít siahajúcich do fyzického verejného priestoru mesta. V tomto smere je zaujímavý projekt 'NASTEVŘENO!', ktorý nadväzuje na rad festivalov otvoreného nezávislého divadla, ktoré centrum Moving Station organizuje. Festival má za cieľ priniesť živú kultúru a experiment do verejného priestoru mesta a tým osloviť i obyvateľov, ktorí

---

⁷⁶ *Industriální situace - místo, tvar, program: Industrial contexts - place, form, programme*. Přeložil Robin CASSLING. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2021. ISBN 9788001068076. s. 66-69.

túto podobu kultúry sami nevyhľadávajú. Súčasne centrum organizuje susedské stretnutia, aby jeho členovia posilnili komunitné väzby v susedstve a spojili ich práve s ich činnosťou.⁷⁷

Obr. 13 - Movig Station, foto: Lenka Popelová

Dramatická výchova či už v podobe v akej ju poznáme zo základných umeleckých škôl, alebo v podobe kurzov, ktoré organizuje nezávislý sektor je významným prostriedkom vo vzdelávaní a príprave nových tvorcov, súčasne však vychováva i znalé publikum, ktoré je voči dramatickým umeniam vnímavé a väčšinou i pozitívne nastavené. Jedným z hlavných programových cieľov je pre združenie Johan práve vzdelávacia činnosť. Združenie pracuje na spájaní umenia a vzdelávania systematicky dlhé roky. V programe zaisťuje kurzy pre deti a mládež, ale taktiež pre profesionálov. Táto aktivita sa spája v dramacentre, ktoré má za cieľ vzdelávať deti a mládež a súčasne prezentovať výchovnú dramatikú ako metódu práce a vedenia mladých ľudí.

Napriek mierne rozporuplnému vloženiu novej sály a súčasných intervencií do objektu, čím došlo k prerušeniu atmosféry pôvodných secesných priestorov, sa tvorivému

---

⁷⁷ Festival NASTEVŘENO | 27. - 30. 5. 2021 (dokument). online.
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=AqDagIxBQs/>. [citované 2024-02-28]

tímu Moving Stationu podarilo nájsť spôsob ako s týmto kontrastujúcim priestorom pracovať. Vstup do jednoduchého black boxu uprostred objektu nového návštevníka zaskočí. Uvítanie v podobe impozantného foyeru vstupnej haly, pohyb po obnovenom schodisku zrazu človeka vedie do nového sveta, v ktorom sa môže zhmotniť akákoľvek scéna. Oproti tomu pôsobenie umeleckej akcie v exteriéroch v tesnej blízkosti centra má svoj jedinečný charakter a umeleckú akciu nutne zväzuje s témou železnice a fyzického pohybu dopravných prostriedkov a okoloidúcich.

7.3 Jatka 78, Praha

Lokalizácia:	Bubenské nábřeží 306/13, Jateční 1530/33, 170 00 Praha 7-Holešovice,
GPS:	50.1000906N, 14.4465600E
Objekt:	hala 7 a 8 v areáli bývalého bitúnku – kultúrna pamiatka / ochranné pásmo (2014)
Funkcia:	centrum pre nové umenie, divadlo, hudba, semináre, workshopy, tréningové priestory, bar, galéria, prenájom
Vlastník:	Hlavní město Praha
Iniciátor:	Jatka78 z.ú.
Druh inštitúcie:	nezávislá, nezisková
Doba trvania:	dlhodobý projekt – trvalá inštitúcia
Vzťah k industriálu:	vyhovujúce dimenzie priestoru pre tréning a inscenovanie v žánri nového cirkusu – závesná i vzdušná akrobacia, práca so surovou estetikou priestoru
Atmosféra:	na atmosfére sa podieľajú maximálne zachované priestorové parametre hál s minimalizáciou tvrdých, fixných delení priestoru, spoločne so surovou estetikou konštrukcií kontrastujúcich s čistými jednofarebnými úpravami povrchov (konštrukcie a záklop strechy, steny, stĺpy)
Autenticita:	autentická je predovšetkým priestorová koncepcia hál, ktorá je zachovaná v maximálnej možnej miere, sála po odstránení závesov za hľadiskom a v priestore javiska umožňuje vnímať celú pôvodnú dĺžku haly, autentické sú pôvodné konštrukcie strechy, avšak sú ošetrené monochromatickým náterom
Divadelný priestor:	schéma Veľká scéna - divadelná sála s fixným hľadiskom s eleváciou javisko: 10,9 x 12,8 m, výška 3 – 7,5 m, (zadná scéna 10,9 x 14,3 m) hľadisko: 10,9 x 19 m - kapacita – 342 divákov Malá scéna - sála – cca 111 divákov, tréning, rezidenčný priestor priestor (bez fixného hľadiska) – 7,5 x 11,5 m výška 4,8m (päta strechy), 6,5 po hrebeň vstavaného priestoru tréningová hala priestor 10,9 x 27 m, výška 10,5 m (po ťahadlá väzníkov strechy) hala 11A – Skleněnka – príležitostná scéna, tréningový priestor posun, jedinečnosť, potenciál kombinácia funkcií v halovom priestore, minimalizácia stavebných zásahov, výška javiska až 7,5m po technologickú rampu, rozmery dostatočné pre nový cirkus, príležitosť pre divadelnú akciu v priestoroch foyeru, dvora, tréningového priestoru, rozvoj aktivít do ďalších priestorov vrátane verejného priestoru
Rozvoj divadla:	scéna vytvorená pre nový cirkus, pohybové divadlo, súčasný tanec, činohru vrátane experimentu, výstavný priestor pre výtvarné umenie, špecifické programové nastavenie má potenciál osloviť nového diváka, vlastná experimentálna tvorba, kontakt a presahy umeleckých odvetví, práca s divákom – pozvanie diváka do zákulisia a inscenovanie mimo hlavnej sály, festival a udržiavanie cirkusovej tradície kočovania
Komunita / divák:	komunita profesionálov dotknutých odvetví, komunita divákov nového cirkusu, fyzického divadla a súčasného tanca, práca s divákom v rovine podporovateľov – crowdfunding, drobný darca – tvorba puta „mám na divadle podiel“, festivalový divák a náhodný divák – rozvoj divadla vo verejnom priestore, časť programu voľne prístupná
Limity:	teplotechnické parametre výplní otvorov a strechy, komfort sedenia v hľadisku (pre pohodlného diváka), akustika sály – priestor haly so sedlovou strechou

divadlo nového cirkusu – miesto pre nové umenie

Využitie areálu tržnice v pražských Holešovicích v čase vzniku scény pozostávalo z mnohých funkcií. Od objektov využívaných predajcami stánkov na ulici, trhovníkov obchodujúcich predovšetkým s ovocím a zeleninou, cez objekty s trhom produktov mladých dizajnérov a ďalej reštauráciou, klubom, supermarketom alebo centrárou internetového obchodu, až po objekty určené kultúre, napríklad v podobe divadla nového cirkusu. Divadelný súbor nového cirkusu Cirk La Putyka, pod vedením “principála” Rostislava Nováka, sa po dlhých rokoch kočovného života v prenajatých priestoroch usadil práve v priestoroch tohto rozsiahleho areálu. Z pôvodnej funkcie areálu vychádza aj názov tohto kultúrneho bodu na mape pražskej divadelnej scény. Za návrhom funkčnej premeny hál stojí architektonický ateliér MJOLK. Súčasnú riešenie plní väčšinu potrieb špecifického divadelného súboru. Divadlo našlo svoj nový domov v halách číslo 7 a 8, ktoré sú súčasťou trojloďového objektu v severovýchodnej časti areálu.

Obr. 14 - < predstavenie Up End Down Symphony, Veľká sála Jatka 78
foto: Pavlína Saudková

Obr. 15 - > bar ako pódium Jatka78 (Rostislav Novák – principál Cirk La Putyka)
zdroj: <https://www.facebook.com/jatka78>

Návštevník najprv vstupuje do nižšej z hál. Riešenie interiéru zasahuje do rozsiahleho priestoru minimálne a naopak ťaží z pôvodného vysokého a kontinuálneho priestoru. Priestor, bez výrazných stavebných členení, sa v jednom momente stáva recepciou aj foyer, v inom zas barom, galériou alebo tanečným parketom. Do druhej haly sa návštevník dostáva prepojavacími chodbami. Dispozícia druhej haly je odlišná, výraznejšie členená a návštevníkovi odhaľuje iba divadelnú sálu. V sále, oproti vstupnej hale s dominujúcim rozmerom horizontály, prevláda rozmer výškový. Sála je na jednej strane ukončená stupňovitým hľadiskom a na druhej frontálnym javiskom s celkovým rozmerom 10,9 x 19 m. Scénický priestor má zhodnú výšku v celej svojej dĺžke je bez fixného portálu. Výška haly je pre žáner nového cirkusu veľmi vhodná, no na druhej strane hala svojimi rozmermi núti k inovácii klasickej technológie s ohľadom na ozvučenie a osvetlenie scény. Nad javiskom sa nachádza výškovo nastaviteľný trussový rám (9,42 x 12,8 m). Hĺbku javiska je možné variovať podľa potreby pomocou horizontu. Cez zadnú stenu javiska je možné prejsť do tréningovej haly, ktorý súborom poskytuje vhodné zázemie pre skúšanie a tréning. Tento priestor umožňuje príležitostný vznik druhej scény, približujúcej sa k pouličnému divadlu. V prípade tohto využitia sa pozícia improvizovaného hľadiska môže dostať do vertikálnej pozície voči účinkujúcim priamo pod performerov závesných cirkusových disciplín. Okrem hlavnej sály a tréningovej haly sa v objekte nachádza ešte malá scéna využívaná tiež ako tréningový a rezidenčný priestor. Jej hmota je vstavaná do vstupnej haly. Aktivity centra sa rozširujú i mimo haly 7 a 8, konkrétne do verejného priestoru, kde v letných mesiacoch príležitostne vzniká letná scéna. Priestor medzi halami sa tak uzavrie jednoduchým tribúnovým hľadiskom (cca 220 miest) oproti scéne bez horizontu, čím scéna získa pozadie zdanlivo nekončiacej ulice medzi priemyslovými halami. Okrem verejného priestoru a hlavnej budovy sa aktivita umelcov rozšírila aj do časti haly s označením 11A nazývanej Skleněnka. Pre tento priestor bol spracovaný projekt na tréningové centrum scény Jatka 78, zatiaľ je však bez výrazných intervencií využívaný pre tréning a občasne ako netradičná scéna s kapacitou 200 divákov.

S ohľadom na prevádzku a dramaturgiu je divadlo kombináciou repertoárového divadla a divadla stagiony. Je domovskou scénou súboru nového cirkusu Cirk La Putyka, no v programe sa často objavujú i predstavenia zahraničných novo-cirkusových súborov, divadlo tanca, bábkové predstavenia, činohra alebo hudobné koncerty. Vo vlastnej tvorbe

domovského súboru sa objavujú experimenty v rovine nového cirkusu, ale aj diela na hranici žánrov. Príkladom je predstavenie Black Black Woods, ktoré bolo uvedené v roku 2016 a v roku 2017 bolo ocenené niekoľkými oceneniami, napríklad cenou za výnimočný počin (Česká divadelná DNA). V nabitom programe sa tak objavuje i nová tvorba, ktorá prekračuje zaužívané konvencie a hranice žánrov a ukazuje divákovi novú podobu divadla.

Obr. 16 - divadelná sála - Jatka78, zdroj: www.hithit.com

Mierka a proporcie divadelného priestoru sú jedinečné, čím dodávajú nový rozmer ako cirkusovému, tak aj činohernému alebo tanečnému vystúpeniu. Objekt ako celok so svojou prevádzkou motivuje k novému prístupu, kedy sa aj samotná vstupná hala čas od času stáva scénou a diváka od prvého momentu drží v neistote, či sa aj on sám nestáva súčasťou hry. Priestor podnecuje umelcov a má za cieľ vytvárať kontakt medzi rôznymi odvetvami umeleckej tvorby. Výstavný priestor sa ľahko stáva miestom pre divadelnú akciu, výtvarné pojednanie stien sa prelína s vystavovanými umeleckými dielami a kostýmami hercov, samotná architektúra a jej nosné konštrukcie sa premieňajú na abstraktné skulptúry, ktoré akoby sa sami pokúšali o akrobatický výstup. Vzťahy jednotlivých funkčných celkov sa menia v čase a vďaka variabilite vybavenia sa prevádzka

premieňa podľa aktuálnych potrieb. Premena pôvodného objektu je v neustálom procese, jednotlivé úpravy sa dejú priebežne vždy podľa aktuálnych potrieb a prostriedkov, zlepšovanie komfortu a umeleckého zážitku je opakované s ohľadom na možnosti a najaktuálnejšie potreby.

Obr. 17 - tréningová hala počas jedného z predstavení rozšírených za hranice hlavnej sály (Jatka78)
foto: Jakub Jelen

Aktivity tímu tohto kultúrneho centra sa od mája do júna rozširujú o scénu v parku Stromovka vo vlastnom šapitó pod názvom AZYL78. Na túto scénu počas dvoch mesiacov presúvajú časť programu, ktorý je pre priestory stanu vhodný. Druhou aktivitou mimo areál Holešovickej tržnice je festival Letní Letná, ktorý sa na Letenské pláni odohráva koncom leta. Tradične sa na scéne predstavuje svetová špička žánrov nového cirkusu a príbuzných žánrov. Jeho špecifikom je, že koncentruje niekoľko dočasných scén, ktorými obýva časť parku, areál je počas dňa voľne prístupný a ponúka rôzne prvky na hranici umeleckých diel a jarmočných atrakcií. V programe sú každoročne zaradené aj voľne prístupné predstavenia pod otvoreným nebom. Touto aktivitou sa divácka základňa stabilného publika rozširuje o nových divákov. Týmto spôsobom je možné stať sa divákom náhodne. Navyše predstavenia, ktoré sa pod otvoreným nebom odohrávajú, sú rovnako ako platený program

na vysokej úrovni a tak je isté, že prípadný nový divák dostane kvalitný prvý impulz pre objavovanie žánru nového cirkusu.

Popri umeleckých aktivitách domáci súbor Cirk La Putyka rozvíja aj aktivity vzdelávacie. Jedná sa o cirkusovú školu v podobe kurzov, ktorá sa pohybuje na hranici medzi dramatickou výchovou a športom. Vzdelávací program zahŕňa kurzy pre deti a mládež, výuku lektorov a taktiež projekte senior cirkus spoločne s centrom Elpida. Vzdelávaciu činnosť je potrebné vnímať ako jeden z kľúčových momentov pre vznik komunity priaznivcov a taktiež divákov a v niektorých prípadoch i budúcich umelcov.

7.4 Industra, Brno

Lokalizácia:	Lazaretní 925/9, 615 00 Brno - Zábřovice, Česko,
GPS:	49.2081986N, 16.6339011E
Objekt:	mraziarne Rovner (2012/2013 – 2021) kompresorová hala v areáli bývalej továrne Zbrojovka (od 2021)
Funkcia:	galéria, kaviareň (2013), divadlo (2015), otvorená dielňa, cowork, koncert, event, workshopy / kurzy, prenájom, kino
Vlastník:	súkromný CPI development
Iniciátor:	Vaizard, z.ú., zakladateľ Pavel Stratil
Druh inštitúcie:	nezávislá
Doba trvania:	projekt Industra dlhodobý, súčasný objekt, pravdepodobne dočasný
Vzťah k industriálu:	vyhovujúce priestory priemyselného dedičstva, priamy odkaz v názve
Atmosféra:	bývalý i súčasný priestor citlivo upravované, v súčasnom projekte dochádza k menej viditeľným zásahom a úpravám, než v pôvodnom priestore, atmosféra je vedome podporená intervenciami, súčasné vložené prvky sú ľahko demontovateľné, niektoré intervencie vychádzajú z priemyselného prostredia alebo recyklujú súčasti pôvodného objektu, napr. regálový systém priemyselného skladu využitý na vybudovanie poschodia pre výstavný priestor, využitie častí demontovaných svetlíkov pri výrobe baru
Autenticita:	súčasný objekt kompresorovej haly je bez pôvodnej technológie objekt je zachovaný s minimom zásahov, priestorové členenie je tvorené demontovateľnými prvkami, rozmery deliacich prvkov sú realizované v minimálnej potrebnej miere, v duchu zachovania vnímania halového priestoru ako celku. V porovnaní s pôvodným priestorom je miera autenticity súčasného priestoru vyššia
Divadelný priestor:	schéma rozmery: javisko - 10,5 m x 5,5 m, hľadisko demontovateľné kapacita – cca 130 divákov (max 150) posun, jedinečnosť, potenciál Výška stropu haly cez 5 m, zachovanie maximálnej variability, priestor pre experiment, tesný kontakt sály a výstavného priestoru
Rozvoj divadla:	vytvorenie multifunkčnej scény pre nezávislé divadlo, priestor privádza kvalitnú produkciu a s ňou i nového diváka, scéna sprístupňuje divadlo širšiemu publiku, rezidencie pre tvorcov, spojenie centra so vzdelávacím sektorom – školy, aktivity podporujúce rozvoj profesionálov z divadelného prostredia – prednášky, konferencie, workshopy, diskusie, networking
Komunita / divák:	na počiatku komunita aktérov a dobrovoľníkov, inklúzia, voľný vstup do výstavného priestoru, kvalitná kaviareň, neskôr komunita tvorcov – dielňa, cowork. Scéna prináša vlastných divákov kvalitná divadelná produkcia v neexkluzívnom priestore, vďaka súboru funkcií scéna získava divákov i spomedzi návštevníkov nedivadelnej sekcie, príležitosť na prepájanie komunity publika s komunitou tvorcov
Limity:	v lokalite bude dlhé roky prebiehať rozsiahla výstavba, nejasné nastavenie centra v budúcnosti – možné smerovanie do komerčnej sféry – otázka nastavenia budúcej spolupráce, pravdepodobne dočasný priestor – zámer developera nepočíta so zachovaním objektu

akcelerátor a kultúrna fabrika

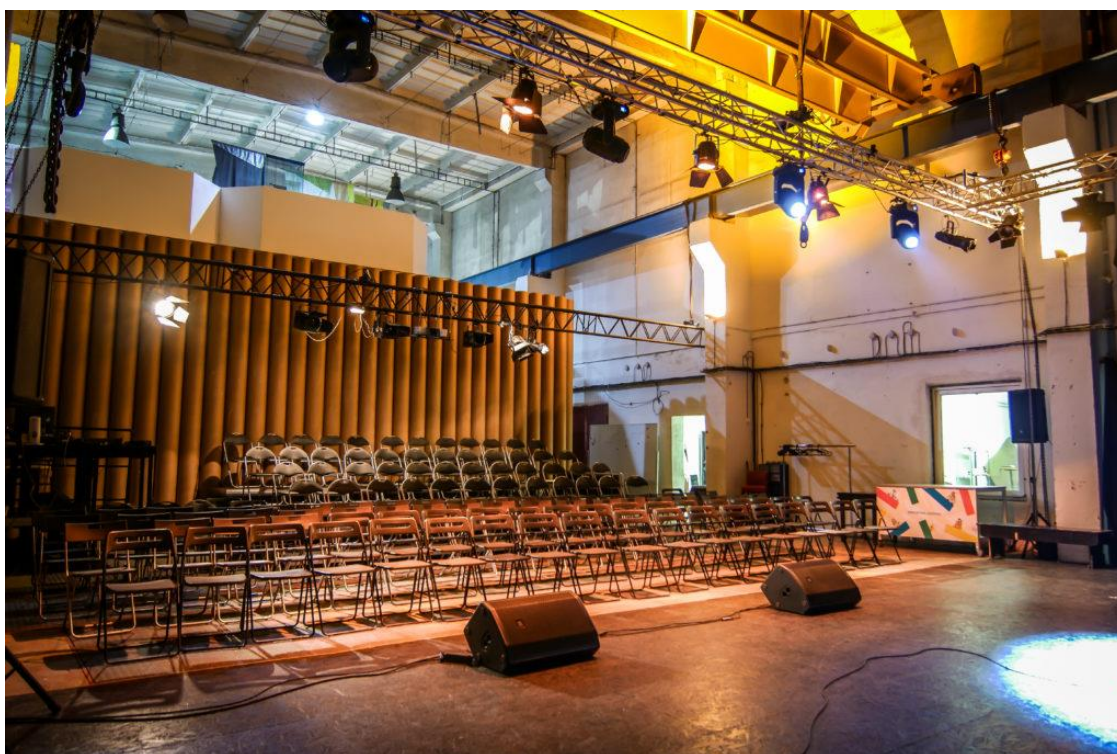
Industra sa podľa definície na vlastných stránkach dnes profiluje ako otvorený tvorivý priestor pre zdieľanie výtvarného a divadelného umenia, vzdelávania a spoločnosti. Jeho súčasťou je široké spektrum aktivít: celoročná výstavná činnosť, ktorá prezentuje projekty českých a zahraničných tvorcov súčasného umenia a divadelná tvorba nezávislých činoherných, tanečných, pohybových súborov a jednotlivcov. Ďalšou významnou funkciou sú tzv. LABY – ateliéry a rezidenčné priestory a otvorená dielňa pre tvorcov z rôznych odvetví vrátane start-upov, designérov, tvorcov či umelcov. V centre je veľmi dôležitý rezidenčný program, ktorý sa týka oboch hlavných sekcií, vizuálneho i dramatického umenia. Podporuje domácich i zahraničných tvorcov a súčasne so zázemím pre ich tvorbu vytvára priestor pre prezentáciu vzniknutých projektov. Súčasťou aktivít je taktiež organizácia prednášok, konferencií, workshopov, letného kina, eventov či dokonca cyklodielňa. V neposlednom rade je súčasťou projektu dnes už medzinárodne známa kaviareň Industra coffe. Kaviareň sa od svojho založenia v pôvodných priestoroch Industry stala jednou z najlepších na lokálnej aj medzinárodnej úrovni. Úspech kaviarne pochopiteľne podporil rozšírenie komunity okolo centra a tiež prispel k jeho dobrému menu.

Kultúrne a kreatívne centrum Industra bolo otvorené v roku 2013. Jeho otvoreniu predchádzala ročná, prevažne dobrovoľnícka práca v časti priemyselného objektu, areálu mraziarní na Masné 9. Jej zakladateľ a súčasný riaditeľ Pavel Stratil so svojimi spolupracovníkmi v priestoroch pôvodne otvoril prevádzku galérie (2013). Neskôr sa v roku 2014 centrum rozšírilo o veľmi úspešnú kaviareň. A následne sa v roku 2015 rozrástlo o divadelnú sekciu pod názvom Industra STAGE.

Schéma fungovania centra bola od počiatku založená na ľuďoch, ktorí konkrétne sekcie viedli. Tento moment, primárnej profesionalizácie vychádzal zo zámeru prinášať to najlepšie z domácej i zahraničnej scény performatívneho umenia. Za Industra STAGE a jej dramaturgiou na počiatku stál tím tvorený Petrom Novákom, Kateřinou Lukáčovou a Jakubem Kubíčkom.

Divadelná dramaturgia scény kultúrneho centra Industra bola v začiatkoch zameraná primárne na súbory mimo Brno. Základným cieľom bolo prinášať publiku z Brna a okolia zaujímavú tvorbu, aby kvôli nej nemuseli cestovať do iných väčších miest. Súčasný

tanec, objektové divadlo, fyzické divadlo, queer show, bábkové divadlo a ďalšie. Všetky tieto formy nachádzajú na scéne svoje miesto. Prevádzka scény je teda primárne vo forme produkčného domu či stagiony a zameriava sa na nezávislé divadlo. Platforma má okrem scény a produkcie v náplni i krátkodobý a dlhodobý rezidenčný program. Pre vybraných rezidentov je často spoločným znakom experiment a skúmanie komunikácie medzi hercom a divákom. Mnohé zo zoskupení, ktoré na scéne pôsobia, sú vo svojej tvorbe jedinečné, napríklad prepájaním rôznych umeleckých odvetví či výskumnou činnosťou. V súvislosti s prepájaním divadla a vedy spomeňme napríklad divadlo FESTE. Tento divadelný súbor pôsobil v Industre od roku 2017. Feste je nezávislý profesionálny súbor, ktorý prepája svet umenia so svetom humanitárnych vied a pracuje s výskumami daných tém – FSS MU, FF MU v Brně. Divadlo sa snaží o rozvoj otvorenej občianskej spoločnosti a to po stránke kultúrnej, estetickej, vedomostnej a taktiež názorovej. Bolestivé, sociálne a politické témy, s ktorými súbor pracuje, majú za cieľ podnietiť angažovanosť publika a následne i spoločnosti. Režisérom divadelného súboru je Jiří Honzírek, ktorý bol v rokoch 2021 – 2023 i dramaturgom Divadelnej sekcie Industra.

Obr. 18 - Aktuálna divadelná sála INDUSTRA stage v areáli Nové Zbrojovky,
zdroj: <https://artinres.cz/rezidence/industria/>

Súčasná hala, v ktorej sa kultúrny program centra odohráva, má vnútorné rozmery cca 36 x 12 m. Vstup do haly pre návštevníkov sa nachádza v JV štítovej stene. Návštevník vstupuje do priestoru kaviarne s barom, a posedením, ktoré sa nachádza pod vloženým podlažím výstavného priestoru galérie. Vstavané poschodie je vytvorené modulárnym regálovým systémom pre súčasné skladové priestory. V priestore medzi stĺpmi podopierajúcimi vstavané podlažie sa nachádza kaviarenské posedenie. Kaviareň a galéria sa rozprestierajú na polovici plochy celej haly. Od priestoru divadelnej sály ich na úrovni prvého podlažia oddeľuje servisný priestor vytvorený demontovateľnými konštrukciami, na ktoré boli použité i dlhé kartónové rolky, ktoré v areáli zostali po olympijskom festivale. V úrovni vstavaného poschodia deliaca konštrukcia končí a priestor haly je možné vnímať v celej jeho dĺžke. Divadelná sála má celkový rozmer približne 12 x 12 m. Základná dispozícia scénického priestoru je s javiskom v úrovni podlahy s hracou plochou 10,5 x 5,5 m. Hľadisko je v tejto dispozícii riešené v prvých štyroch radoch v rovine a s jednoduchou eleváciou v posledných štyroch radoch. Elevácia je riešená modulárnym systémom praktikáblo. Sedenie je tvorené skladacími stoličkami, tým pádom je možné celý priestor vyprázdniť a scénický priestor uspôsobiť podľa potrieb konkrétneho typu vystúpenia. Obdobný prístup k scénickému priestoru a jeho univerzalite bol použitý už v pôvodnom objekte mraziarní. Maximálna variabilita priestoru bola zásadná práve pre spojenie rôznych divadelných foriem. Podľa slov dnes už bývalého dramaturga divadelnej sekcie Jiřího Honzírka, bola táto scéna a nastavenie centra dôvodom, prečo sa na scéne a teda i v samotnom Brne objavili významné hostujúce súbory rôznych žánrov.⁷⁸

Zaujímavým rozmerom celého projektu bolo práve jeho sťahovanie do nových priestorov v areály bývalej Zbrojovky. Špecifický je práve spôsob akým k nemu došlo. Po ukončení nájmu pôvodných priestorov a nutnosti rýchleho sťahovania vedenie Industry začalo hľadať nové priestory. Vďaka svojmu menu a potenciálu ho oslovil zástupca developera a do dvoch dní došlo k dohode a následne k sťahovaniu. Podľa slov Miroslava Pekníka, ktorý je riaditeľom developmentu Nové Zbrojovky, je zámerom využiť potenciál Industry, jej meno a schopnosti pre aktivizáciu a naplnenie niektorých z potrieb budúcich obyvateľov štvrte. Je teda zrejmé, že sa Industria dostáva na hranicu nezávislého sektoru.

---

⁷⁸ INDUSTRA: Velký přesun. online.

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=NE7gcHVQjwQ/>. [citované 2024-02-10]

Riaditeľ developementu sa netají tým, že plánuje Industriu obrazne „nechať vyrásť“, tak aby im v budúcnosti jej tím riadil coworkové a komunitné akcie a bol schopný organizovať rôzne eventy okolo celého projektu novej štvrte.

Objekt kompresorovej haly nadväzuje na rozsiahlu továrenskú halu, ktorá je dnes pod názvom HALA 76 využívaná na organizáciu rôznych podujatí. Hala bude v lokalite zachovaná i do budúcnosti a v projekte developera je vedená pod názvom Industria. Pôvodnú výrobu strojov v nej dnes nahrádza funkcia eventového priestoru a do budúcnosti sa má stať administratívnou budovou. V urbanistickom návrhu lokality sa však s budovou bývalej kompresorovej haly nepočíta. Je teda vysoko pravdepodobné, že Industria bude svoje aktivity musieť ešte minimálne raz presťahovať. Otázkou je však ako sa budú jej aktivity do budúcnosti vyvíjať.

Jedna z možností kam by sa časť aktivít mohla presunúť, je ďalšia zo zachovaných budov, ktorá sa nachádza v centre novej štvrte, v bývalej výhrevni – kotolni. Zachovaný objekt sa aj podľa architektonického návrhu nového využitia, spracovaného ateliérom KOGAA, má stať kultúrnym a voľnočasovým centrom celej novej štvrte.

Obr. 19 - performance POHYB / ARCHITEKTURA - INDUSTRIA stage v areáli Nové Zbrojovky, zdroj: <https://www.facebook.com/Industrabrno>

7.5 Divadelní loď Tajemství Divadla bratří Formanů, Praha, Vltava, Labe, ... Antverpy

Lokalizácia:	Výtoň (hladina rieky), Rašínovo nábřeží, 128 00 Praha-Smíchov, Vltava, ...
GPS:	50.0675956N, 14.4145361E
Objekt:	tlačný čln TČ2291 (+ remorkér umožňujúci plavbu)
Funkcia:	kultúrne plavidlo (od roku 2000, sezónne máj-september) divadlo, koncert, festival, event, bar, workshop/dielne, prenájom
Vlastník:	Divadlo bratří Formanů
Iniciátor:	Divadlo bratří Formanů v spolupráci s Hl. m. Praha
Druh inštitúcie:	nezávislá
Doba trvania:	trvalá scéna, objekt zachovaný
Vzťah k industriálu:	využíva súčasť dopravnej infraštruktúry so zámerom jedinečnosti plávajúcej scény
Atmosféra:	vstup do pôvodnej substance objektu/prostriedku je pomerne citlivý v otázke atmosféry priestor ťaží z pôvodnej funkcie a strojovej estetiky zásadný rozmer - poloha scény na hladine vody, pohyb po hladine rieky, výrazne štylizovaná estetika námorníckej a cirkusovej kultúry.
Autenticita:	zásahy sú voči pôvodnému stavu prázdneho nákladného člna značné, pôvodná prestavba, scéna predstavenia Nachové plachty bola pomerne citlivá a zachovávala výraz člnu, neskoršia prestavba (logická, až nevyhnutná) scénu uzatvára a od okolia viac oddeľuje, súčasná prestavba oproti pôvodnej koncepcii svojou formou a hmotou už nad pôvodnou formou člnu (vane) prevláda, všetky potrebné súčasti pre aktuálnu funkciu divadla so zázemím sú minimalizované, v miestach, kde zásah v podobe dostavovanej hmoty alebo potrebných funkcií nebol nevyhnutný je objekt ponechaný v pôvodnom stave
Divadelný priestor:	schéma rozmery: javisko - 8,6 m x 10 m x 4 m, hľadisko s eleváciou 8,6 m x 9 m kapacita - 150 divákov posun, jedinečnosť, potenciál kontakt s okolitým prostredím, nejasná hranica javisko-hľadisko, napriek ich definovaniu (scéna – loď), putovanie po rieke, jedinečný druh kočovania, vstup cez bar – spracovanie zážitku, otvorenie scény variovanie,
Rozvoj divadla:	kultivácia jarmočného divadla, nového cirkusu a bábkového divadla, koncept pohyblivej scény – reálny pohyb môže dotvárať dej
Komunita / divák:	komunita nebola počiatočným impulzom. Dnes nepochybne existuje - na základe programu, jedinečnosti scény a festivalu – má svojich priaznivcov, priaznivci a návštevníci tiež vďaka iným druhom podujatí ako divadlo, prevádzka baru (dobrá lokalita) – miesto na stretnutie
Limity:	sezónna prevádzka – komplikované vykurovanie, previazanosť s klimatickými podmienkami, úprava lode z pôvodnej scény predstavenia Nachové plachty si vyžiadala stavebné úpravy, ktoré narušili pôvodnú kompozíciu formy objektu (lode), proporcie javiskového priestoru s ohľadom na svetlú výšku 4 m (vrchol oblúkového stropu)

kultúrne plavidlo

V rámci projektu Praha - Európske hlavné mesto kultúry 2000 dostalo Divadlo Bratří Formanů možnosť využiť jeden z posledných tlačných člnov odstavených v prístave v Chvaleticích. Čln pôvodne slúžil na prepravu uhlia a tento účel stratil okolo roku 1996, kedy došlo k zmene spôsobu prepravy uhlia z riečnej na železničnú. Tlačný čln je vo svojej podstate železná vaňa. Celková dĺžka plavidla je 70 m a šírka 10,5 m. Váha člnu je 300 t a nosnosťou dosahuje hodnotu 1100 t. Je zrejmé, že dokáže uviezt viac ako jeden úspešný divadelný súbor. Uviezt v tom pravom slova zmysle. Divadelná scéna je od počiatku až dodnes schopná plavby. Vďaka remorkéru sa loď dokáže presúvať a to i počas predstavenia. Už len touto skutočnosťou vzniká na scéne celkom iný zážitok, než na bežnej scéne.

Obr. 20 - Loď Tajemství tlačená remorkérom, stavebná úprava pre predstavenie Nachové plachty, zdroj: <https://www.i60.cz>

Úprava lode z podoby veľkej železnej vane na divadelnú scénu trvala približne 1,5 roka. Divadelný projekt, ktorý sa rodil spolu s touto scénou pod názvom Nachové plachty, podľa predlohy Alexandra Grina, DBF vytvorili spoločne s francúzskym divadelným súborom Cabaret Théâtre Dromesko. Loď bola pôvodne tvorená výlučne pre tento projekt. Predstavenie sa prepísalo do podoby samotného návrhu celej scény vrátane vstupných

priestorov i hľadiska. Vznikla tak scéna, ktorá napriek rozdeleniu priestoru javiska a špecifického hľadiska pôsobila ako jeden celok, v ktorom nie je jasné, kde sa herecká akcia začína a kde končí. Príkladom tohto prelínania je dodnes zachované hľadisko s eleváciou, ktoré je pomerne netypicky riešené v podobe lavíc a stolov. Tieto stoly vo svojich útrobach skrývali súčasti predstavenia. Pôvodná podoba lode zodpovedala výtvarnej a možno až dočasnej vízii vytvorenia scény pre konkrétny projekt. Čln bol po dĺžke členený na otvorený priestor zadnej a prednej paluby, a zvyšný priestor bol rozdelený na 3 časti. V prvej časti boli vstupné priestory a hľadisko pod strechou z PVC membrány na oceľovej konštrukcii, ktorá je na lodi zachovaná dodnes. Avšak pri v pôvodnom prevedení bola otvorená do všetkých strán, pre maximálne prepojenie hľadiska s okolitým prostredím. Druhú časť tvorila scéna, otvorená pod holým nebom, vrátane plachiet a scénografického pojednania v duchu paluby zaoceánskej plachetnice. Treťou časťou bolo zázemie v podobe štyroch maringotiek. Kompozícia tohto riešenia bola vyvážená a úprava pôsobila prirodzene.

Podľa slov autorov sa pôvodne na lodi iné predstavenie hrať nedalo, nakoľko vznikla spolu s predstavením *Nachové plachty* ako celok. Divadelný kritik Michal Čunderle o predstavení hovorí nasledovne: „*To predstavenie je iba dôvetok. Hlavná je loď ako taká, tá možnosť prechádzať sa po lodi, ktorá večerom pláva po Vltave, človek je bombardovaný nesmiernymi zmyslovými zážitkami vizuálnymi sluchovými, čuchovými, je tam nejaké vybrané jedlo, pije skvelé víno, okolo neho chodia mladíci v námorníckych tričkách, nejaké dievčatá sa tam motajú po palube, do toho sa pozerá na krásne presklené stoly, čo kus, to umelecký originál, rezba, do toho bábky – to je proste jarmočný zážitok plný senzácií...*”⁷⁹

Pôvodná vízia prestavby lode bola zameraná práve na projekt Praha - EHMK 2000. Loď vo vlastníctve mestskej časti Praha 6 bola pre toto predstavenie bohato využívaná a precestovala s ním viacero prístavov doma i v zahraničí. Po dernière predstavenia *Nachové plachty* bolo pre udržanie prevádzky lode nevyhnutné vykonať pomerne výrazné zmeny, tak aby scéna dokázala prijať i ďalšie inscenácie a akcie. Po odstránení scénografických prvkov na javisku vznikol priestor na jeho zastrešenie. Postupne sa loď menila na repertoárové divadlo s otvorenou dramaturgiou i pre menej známe projekty.

---

⁷⁹ *Nachové plachty plují dál po souši.* online.

Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/nachove-plachty-pluji-dal-po-sousi-8092433/> . [citované 2024-01-07]

Obr. 21 - Lod' Tajemství po zastrešení javiskového priestoru a prestavbe zázemia
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemstvi>

Plavidlo bolo do roku 2006 v majetku Prahy 6. Divadlo si loď na základe zmluvy prenajímalo za symbolickú korunu na rok, avšak prevádzkové náklady boli i s ohľadom na sezónnu prevádzku vysoké. V roku 2006 došlo k predaju lode do vlastníctva Divadla bratří Formanů výmenou za trojročnú propagáciu Prahy 6 a vrátane 19 predstavení v kotvisku v pražské Podbabě (z toho 14 pre deti Prahy 6 zdarma).⁸⁰

Po roku 2012 a veľkej technickej kontrole a vybudovaní nového zázemia pre performerov, nastala v dramaturgii zmena. A od repertoárového divadla sa scéna posunula k dramaturgii typu stagiona.⁸¹ Od roku 2017 DBF svoje aktivity spojené s Lodí Tajemství rozšírilo o festival ARENA. Festival spája divadlo, nový cirkus, hudbu a súčasnú vizuálnu tvorbu. V čase konania festivalu sa loď presúva na druhý breh Vltavy voči svojmu bežnému kotevnému miestu a to na Smíchovskou náplavku. Festival je logickým vyústením aktivít, ktorým sa DBF od vzniku svojej lodnej kočovnej scény, posunulo. Súčasťou festivalu sa stávajú každoročne jedinečné projekty, pričom mnohé sa pohybujú za hranicami experimentu a objavovania nových možností. Jedným z takýchto počínom je napríklad i

⁸⁰ Lod' Tajemství vlastní divadlo Formanů. online. Dostupné z: <http://www.sestka.cz/2006/4/lod-tajemstvi-vlastni-divadlo-formanu/>. [citované 2024-07-01]

⁸¹ Stagiona (z talianskeho stagione, tj. sezóna, ročné obdobie) označuje dočasné pôsobenie divadelného súboru v divadle, s ktorým nie je organizačne zviazaný

projekt L'absolu, o ktorom bude viac povedané ďalej v tejto práci. Konceptcia festivalu, a koniec koncov i samotné Divadlo bratří Formanů, pracuje s formami pouličního divadla, jarmočných výstupov, bábkového divadla, pohybového divadla a nového cirkus. Festival väčšinou obýva priestor od náplavky až po železničný most. Okrem fyzickej prítomnosti v tomto verejnom priestore sa pravidelne stáva, že divadelná akcia vystúpi z vystavaných scén a stane sa prístupnou každému, kto sa v danom čase nachádza na mieste, čím ich priamo i nepriamo pozýva na ďalší program.

Obr. 22 - < pohľad na javisko z posledného radu hľadiska (Lod' Tajemství)
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemství>

Obr. 23 - > workshop žonglovania, pohľad z javiska (Lod' Tajemství)
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemství>

Obdobne môžeme vnímať i samotnú scénu divadelnej lode, v súčasnom tvare. Pokiaľ akurát nepodniká spolu s posádkou plavbu po českých mestách, od mája do septembra kotví na Rašínovom nábreží. V čase kedy na lodi nie je kultúrny alebo iný program je jej zadná paluba voľne prístupná a funguje ako bar s terasou. Z tohto miesta, je schodiskom prístupný i druhý bar v podpalubí (v priestore pod hľadiskom), ktorý sa využíva predovšetkým v neskorších večerných hodinách, aby sa predišlo rušeniu nočného kludu. V prípade predstavenia sa diváci presúvajú zo vstupných priestorov terasy a baru okolo kabíny zvukára do hľadiska. Špecifikom hľadiska je už spomenutých 22 stolov, ktoré umožňujú vnášať nápoje do divadelnej sály, čím sa vytvára predpoklad pre neformálnu atmosféru. Prvý rad lavíc hľadiska sa nachádza na najnižšej úrovni paluby, na doskách predscény. Hranica medzi samotným javiskom a hľadiskom je viditeľná predovšetkým rozdielnym tvarom a výškou zastrešenia. Toto rozhranie je podľa potreby možné prekryť

66

rôznymi druhmi opony (napr. skrátanou hornou oponou, tzv. harlekýnom, variantne v kombinácii s bočnými závesmi alebo benátskou oponou). Bar a hľadisko sú dnes kryté kubickou hmotou, ktorá je oproti pôvodnému riešeniu úplne uzavretá a zastrešená pôvodným mierne klenutým zastrešením. Javisko bolo zastrešené dodatočne, a to výrazne klenutou strechou, ktorej nosnú konštrukciu tvoria priečne uložené oblúkové drevené lamelové nosníky. V oboch priestoroch zastrešenie tvorí membrána z PVC (nosnú konštrukciu tvorí pôvodná oceľová konštrukcia nad barom a hľadiskom a drevené lamelové nosníky javiska. Javisko je možné priečne deliť a variovať tak medzi pomerom vlastnej hracej plochy a zákulisného priestoru. V prípade potreby je tiež možné strechu scény odsunúť smerom k prednej palube a vzniknutý priestor využiť na scénu pod holým nebom. Táto možnosť posunu strechy tiež umožňuje v prípade potreby prestavbu scény a zmenu jej výškových parametrov. Súčasne je pri odsunutí strechy možné pozorovať výstup z brehu, prípadne druhej lode.

Smerovanie a široký záber poľa pôsobnosti, ktorými sa Divadla bratří Formanů vyznačuje, sú jedinečné doma i v zahraničí. Aktivity divadla a samotných bratov je možné sledovať v mnohých divadelných formách od pouličného divadla až po scénu Národného divadla v Prahe. Je teda pravdepodobné, že i v prípade, kedy by divadlo príležitosť na vytvorenie plávajúcej scény nedostalo, ich aktivita by nezostala len pri tradičných formách. Vypovedá o tom i jej posádka v podobe trvalých spolupracovníkov, spriatelенých divadelných súborov a taktiež divákov a návštevníkov. Je isté, že napriek primárnemu zameraniu sa na kvalitnú a pestrú dramaturgiu, scéna okolo seba vytvára jedinečnú atmosféru a nastavenie ľudí. Svoj diel na tom má i fakt, že niektoré profesie bežnej divadelnej scény jednoducho na lodi zabezpečujú samotní herci. Podľa slov Anny Dochaňové, ktorá je ústrednou postavou predstavenia Aladin, si na Lodi Tajemství váži atmosféru a priateľské vzťahy, ktoré tu medzi hercami a produkčným tímom panujú, oceňuje práve i fakt, že o kostým sa musí postarať sama a že všetci robia všetko. Pravdepodobne i táto nehierarchická štruktúra v tíme tvorcov prispieva k pocitu účasti v komunite.⁸² Súčasne je však isté, že toto kultúrne plavidlo nie je len jedinečnou scénou.

---

⁸² TV KOLiN - Divadelní Loď Tajemství. online. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=lp6nzOUzPt8/>. [citované 2024-02-01]

Na hladine vody sa všetkým účastníkom darí objavovať nové možnosti divadelného stvárňovania a dostávať divadlo do miest, ktoré majú v porovnaní s tradičnou divadelnou inštitúciou jednoducho niečo navyše.

Obr. 24 - obývanie verejného priestoru Smíchovské náplavky počas festivalu ARÉNA
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemstvi>

7.6 Studio ALTA, Praha

Lokalizácia:	U Českých loděnic 2158/4, 18000 Praha 8 - Libeň,
GPS:	50.1075542N, 14.4701925E
Objekt:	bývalý areál autolakovní – Praha Holešovice (2008 - 2020) Invalidovna (západné krídlo) – Praha Karlín (2020 – 2023) objekt bývalého Panského pivovaru – Praha Libeň – kultúrna pamiatka (2023 – súčasnosť)
Funkcia:	multikultúrne centrum – tanec, divadlo, koncert, rezidencia, bar, výstava workshop, cowork, prenájom
Vlastník:	Hlavné mesto Praha
Iniciátor:	Studio ALTA - ALT@RT z.ú.
Druh inštitúcie:	nezávislá, nezisková
Doba trvania:	dlhodobý projekt – trvalá inštitúcia
Vzťah k industriálu:	potreba priestoru pre scénu 12 x 12 m bez stĺpov, aktéri nachádzajú v priemyselných objektoch opakovane, pôvodný objekt vo vhodnej lokalite – dostupnosť kultúrne sa rozvíjajúca mestská časť, rešpekt k pôvodnému objektu, minimum intervencií, inšpirácia pre rezidentov
Atmosféra:	objekt aktuálne prechádza stavebnými úpravami, atmosféra jednotlivých priestorov sa líši, prízemné podlažie a podzemné priestory budú zachované v podobe odhaleného muriva, priestor sály je upravený do neutrálnej čistej atmosféry scénického priestoru v čierno-bielom prevedení povrchov kontrastuje s otlčenými omietkami v bare, vstupných priestoroch a zázemí centra
Autenticita:	najvyššou mierou autenticity sa vyznačujú prízemné a podzemné priestory chladného hospodárstva, ktoré budú podľa projektu v tomto duchu i naďalej zachované, priestory zvyšných častí objektu nie sú autentické predovšetkým v dispozícii.
Divadelný priestor:	schéma sála so stabilným hľadiskom z s eleváciou rozmer sály : 9 x 18 m posun, jedinečnosť, potenciál prevedenie v podobe black boxu, konštrukcia pre upevnenie techniky nad celým priestorom sály – variabilita v celom pôdoryse, možnosť vystúpiť s akciou v horizonte javiska do zeleného dvora, inšpiratívne alternatívne priestory pre inscenovanie v objekte.
Rozvoj divadla:	priestor umožňujúci tréning a tvorbu nezávislých performerov pohybového divadla a tanca, umelecké rezidence, vytváranie príležitostí pre kontakt rôznych umeleckých odvetví, kultúra a priestor pre rodičov s deťmi, aktivizácia susedskej komunity, program vo verejnom priestore, medzinárodné spolupráce
Komunita / divák:	komunita profesionálov využívajúcich scénu na tvorbu i prezentáciu, od čias kedy centrum nadobudlo status multikultúrneho priestoru, dochádza k práci s divákom aj obyvateľmi v lokalite, zapojenie komunity aj vďaka crowdfundingovej kampani na obnovu priestorov súčasného objektu
Limity:	komplikovaný špeciálny objekt (súbor previazaných objektov a priestorov), komplikované riešenie prepojenia jednotlivých objektov, izolačné schopnosti výplní otvorov, teplotnícké parametre obvodových konštrukcií (pamiatková ochrana), súčasný prístup do hlavného priestoru - výrazný výškový rozdiel pohyb po teréne – zásobovanie pohyb návštevníkov (strmá rampa)

neustále v pohybe

Multikultúrne centrum a tvorivý hub so zameraním na súčasný tanec. Prívlastky, ktorými je dnes toto pražské centrum charakterizované, majú svoj vývoj a pribúdali postupne. Pôvodné Studio ALTA v roku 2007 Lucia Kašiarová so svojim priateľom založili pre potreby tanečníkov bez domovskej scény. Prvým priestorom, ktorý štúdio obývalo, bol objekt na Hradčanskej ulici. Tento objekt neskôr musel ustúpiť výstavbe tunelu Blanka. Tvorcovia projektu zistili, že koncept otvorenej tanečnej skúšobne funguje a začali opäť hľadať vhodné priestory. Pri hľadaní nového priestoru boli dôležité predovšetkým priestorové požiadavky ako veľkosť konštrukčného rozponu bez vertikálnych členení a podpier. Ďalšími aspektmi pre výber priestoru bola dopravná dostupnosť, technický stav a vykurovanie v objekte. Okrem týchto dôvodov tu tiež bolo vylúčenie priestorov na poschodí, kedy prítomnosť tanečníkov nevyhovovala nájomcom v nižších podlažiach. Napokon svoj priestor tvorivý tím našiel v bývalom skladovom areáli v pražských Holešovicích. Priestory areálu boli v tom čase používané na rôzne účely. Nachádzal sa tu napríklad autobazár, ubytovňa a dve športovo-lezecké centrá. Studio Alta tu pôvodne začínalo v hale číslo 30. Hala s rozmermi 10 x 12 m fungovala výhradne ako skúšobňa. Až postupom času získala funkciu sály s hracou plochou 10 x 9 m, stupňovitým hľadiskom a svetelnou a zvukovou technikou. Touto úpravou sa stala vhodnou pre tanečné, činoherné a hudobné výstupy. Štúdio sa postupne rozrástlo o susednú halu 23, ktorá následne slúžila ako skúšobňa s využiteľnou plochou 10 x 12 m. Tento priestor sa používal aj na dlhodobý prenájom. Neskôr sa ALTA rozrástla o haly 31 a 24, ktoré boli s halou 30 spojené strechou vytvárajúcou rozmerný podjazd. Hala 31 bola využívaná ako ďalšia skúšobňa s plochou 8 x 10 m. Využitie haly 31 bolo nastavené pre tanečné tréningy, prácu s deťmi, pohybový výskum, semináre a workshopy. Hala 24 slúžila potrebám kaviarne. Takzvaný „OBÝVÁK“, ako bola kaviareň nazvaná, slúžil ako zjednocujúci priestor pre všetky funkčné jednotky kultúrneho centra a poskytoval priestor pre networking, semináre, pracovné schôdzky, filmové projekcie, výstavy, coworking a koncerty.

83, 84

---

⁸³ Týden s tancem. online. dostupné z: <https://operaplus.cz/tyden-s-tancem-3/>. [citované 2024-03-12]

⁸⁴ O nás. online. Dostupné z: <https://www.altart.cz/o-nas> [citované 2018-08-22]

V roku 2020 však došlo k ukončeniu nájomnej zmluvy. Majiteľ objektu pri nových plánoch na development v bývalom priemyselnom areáli viac s funkciou kultúrneho centra nepočítal. Dočasné útočisko kreatívci našli v historickej budove Invalidovny v Karlíně. Napriek nie úplne vhodným priestorom pre tanec a pohybové divadlo, sa v objekte zabývali veľmi rýchlo. Adaptácia pre rôzne priestorové možnosti historickej budovy bola náročná, no i vďaka tejto skúsenosti sa tím opäť zlepšil v schopnosti adaptácie a vývoji umeleckej práce a napĺňal motto „neustále v pohybe“.

Obr. 25 - < pôvodný stav budúcej sály – Libeňský pivovar, foto: autor

Obr. 26 - > obnovený priestor sály – Libeňský pivovar, foto: autor

Po troch rokoch pôsobenia v priestoroch Invalidovny sa napokon Studiu ALTA podarilo nájsť nový objekt pre svoju činnosť. Týmto priestorom je bývalý pivovar v mestskej časti Praha 8. Libeňský pivovar je pamiatkovo chráneným súborom objektov, ktoré boli roky nevyužívané a patrí do majetku hlavného mesta Prahy. Kultúrne centrum má priestor prenajatý na 10 rokov. V objektoch nie sú vybudované nevyhnutné siete ani potrebné zázemie. S podporou grantov, sponzorov a crowdfundingovej kampane sa tím štúdia púšťa do náročnej obnovy objektov, tak aby mohol svoje brány čoskoro naplno otvoriť pre verejnosť. Základom je vybudovanie sály, ktorá je v najvyššie položenom objekte a je prístupná po terénnej a oceľovej strmej rampe. Priestor sály je vybavený hľadiskom s eleváciou, ktorá je v prípade potreby demontovateľná. Usporiadanie sály je frontálne a javisko poskytuje dostatočný priestor pre divadlo tanca. Na strop je umiestnený trusový rám pre upevnenie svetelnej techniky v celej dĺžke scénického priestoru, čím vzniká

možnosť zmeny dispozície. V priestoroch bývalého pivovaru postupne vznikne rozsiahla prevádzka zaisťujúca kultúrny a vzdelávací program a taktiež umelecké rezidencie a program komunitného charakteru. Priestory kultúrneho centra sú obnovované v duchu úcty k starého domu, kedy tam kde to nie je nevyhnutné, nedochádza k intervenciám, ale iba k udržiavacím prácam. Objekt nemal vybudované technické siete, tento problém je podobne ako pri každej funkčnej premene zásadný. Plánované úpravy prebiehajú v spolupráci s Národným pamiatkovým ústavom. S ohľadom na prebiehajúcu stavebnú úpravu sa aktivity centra výrazne posunuli z interiéru do exteriéru.

Z vývoja centra možno usudzovať, že koncept a jeho nastavenie sú životaschopné. Studio ALTA sa formuje a rozširuje spolu s potrebami členov komunity, ktorá okolo neho vzniká. Táto komunita sa postupne rozrastala, čím pochopiteľne pribúdali aj spriaznené umelecké odvetvia. Rozrástla sa aj programová náplň centra a postupnou činnosťou členovia tímu kultúrneho centra zistili, že nosnou myšlienkou ich projektu je idea spájania. Spájania nezávislých umelcov a tvorcov, spájania umeleckých odvetví, ale aj spájania rozdielnych svetov. Rovnako aj nový objekt do ktorého sa ALTA presťahovala, má byť miestom, kde sa tancuje, experimentuje, tvorí, diskutuje, odpočíva a vzdeláva.

Na princípe objavovania nových spojení funguje i samotná divadelná tvorba a dramaturgia štúdia. ALTA je priestor na podporu tvorivého procesu. Tvorivý tím definuje svoje fungovanie nasledovne: „*V umeleckom programe Studia ALTA dominujú odvážne a inovatívne diela, ktorých cieľom je inšpirovať k angažovanosti, kreativite, zdieľaniu a konštruktívnemu dialógu s inakosťou, ktorá je základom otvorenej a zdravej spoločnosti.*“

⁸⁵ Prostredie spolu so širokým spektrom záujmov členov komunity, ktorá okolo centra vznikla a naďalej vzniká, vytvárajú vhodné podmienky pre inováciu všetkých zúčastnených umeleckých smerov. Súčasne spolu s novou adresou prišla na scénu nová téma a spolupráca so samosprávou, u ktorej si projekt multikultúrneho centra získal dôveru.

Komplikovaný tvar pôvodného Panského pivovaru je príležitosťou na rozvinutie širokej programovej náplne centra. Zložitý tvar a prepletené hmoty jednotlivých objektov a priestorov je potrebné spojiť do fungujúceho celku. To čo Studio ALTA robí roky na poli kultúry teraz dúfajme úspešne prenesie do funkčnej premeny svojho nového domova a jeho blízkeho okolia. Je pravdepodobné, že objekt bude naplnený vhodnou aktivitou.

---

⁸⁵ O nás. online. Dostupné z: <https://www.altart.cz/o-nas> [citované2018-08-22]

Už prvé performatívne výstupy naznačujú, že experiment a špecifický prístup k divadelnej tvorbe toho bude súčasťou, podobne ako tom bolo na pôvodnej adrese v pražských Holešoviciach, kde performance príležitostne opúšťali priestory sál a tréningových miestností (využitie podjazdu medzi halami). Rovnako i na novej adrese je príležitostí pre prácu so špecifickým nedivadelným priestorom dostatok - surové, neomietnuté, tehlové steny, klenuté priestory chladného hospodárstva končiace v útrobach skaly, podkrovie aj zovretý dvor zasadený do svahu. Je pravdepodobné, že tento rozmer historickej architektúry bude zdrojom inšpirácie a bude umelcami rozvíjaný.

Obr. 27 - < performance Šrámy v priestoroch chladného hospodárstva – Libeňský pivovar
zdroj: <https://www.facebook.com/studioalta.cz>

Obr. 28 - > alternatívne natočenie hľadiska divadelná sála – Libeňský pivovar
zdroj: <https://artinres.cz/rezidence/studio-alta>

7.7 Stanica Žilina – Záriačie

Lokalizácia:	Závodská cesta 3/2844, 010 01 Žilina, Slovenská republika
GPS:	49.2182875N, 18.7308708E
Objekt:	železničná stanica
Funkcia:	kultúrne centrum - divadlo, koncert, kino, bar, výstava, dielne / workshop, priestor pre prácu, vlaková zastávka, letná scéna, cyklodielňa
Vlastník:	Železnice Slovenskej republiky
Iniciátor:	o. z. Truc sphérique
Druh inštitúcie:	nezávislá, nezisková
Doba trvania:	dlhodobý projekt – trvalá inštitúcia
Vzťah k industriálu:	(technický objekt) vyhovujúca poloha z pohľadu šírenia hluku, pohyb vlaku - prirodzený pohyb cestujúcich možných návštevníkov, obývanie zanedbaného priestoru – symbióza, ojedinelý prístup k využitiu telesa mostu, dopravnej infraštruktúry
Atmosféra:	objekt prešiel v roku 2002 – 2003 rozsiahlou rekonštrukciou, došlo k zlepšeniu vnútorného prostredia budovy, ale súčasne k vytvoreniu atmosféry nového objektu, priestor baru a galérie prešiel v roku 2022 obnovou, zásadným zásahom bolo odstránenie podhľadu pod nosnými trámami stropu a výmena svietidiel, čím sa atmosféra aj keď až spätne posunula bližšie k atmosfére bývalého technickému objektu
Autenticita:	autenticita je v projekte najväčším limitom, autentická je konštrukcia krovu, i proporcie a tvar strechy a väčšina stavebných konštrukcií sú zachované, zachované boli niektoré z interiérových výplní otvorov, objekt prešiel v priebehu pôsobenia kultúrneho centra viacerými úpravami, ktoré viedli k výraznej strate autenticity pôvodného objektu
Divadelný priestor:	schéma divadelná sála v podkroví staničnej budovy, hľadisko s eleváciou cca 70 miest možnosť odstránenia elevácie – kapacita na státie cca 120 divákov rozmery priestoru cca 7 x 15 m (medzi stĺpmi väzieb dreveného krovu) posun, jedinečnosť, potenciál netypický priestor sály v podkroví – prekážky v podobe stĺpov a šikmých povrchov podhľadu strechy možno využiť pre špecifický zámer umeleckej výpovede, komorný priestor podnecuje k porušeniu hranice medzi divákom a aktérom, priestor výbornej mierky pre prácu s menšími skupinami detí či rezidenciu
Rozvoj divadla:	konceptia scény otvorenej novým formám a experimentu, vytváranie príležitostí pre kontakt rôznych umeleckých odvetví, blízky kontakt tvorcov a divákov, priestor svojou mierkou podnecuje k osobnému kontaktu aktérov spolu s divákmi po predstavení, bar v blízkosti scény, organizácia festivalov a medzinárodných spoluprác
Komunita / divák:	komunita vzniká na rôznych úrovniach, z počiatku priestor pre iniciátorov a ich úzke okolie, neskôr rozširovanie o ďalších návštevníkov na základe kultúrneho programu a fungujúcej prevádzky železničnej čakárne, zapojenie do programu výmeny dobrovoľníkov a cezhraničné partnerstvá prostredníctvom odborových sietí, dnes je kultúrne centrum známou inštitúciou na národnej i medzinárodnej úrovni, komunita priaznivcov je veľmi široká, práca s deťmi vychováva nových návštevníkov a divákov do budúcnosti
Limity:	limitom projektu funkčnej premeny pôvodnej stanice je kapacita , ktorá neumožňuje realizáciu všetkých aktivít pod jeho strechou, centrum tento nedostatok premenilo na výhodu - nedostačujúca kapacita je veľmi vhodne riešená obývaním ďalších priestorov mesta – tento postup má za následok regeneráciu a aktiváciu verejného priestoru a kultúrneho života v širšom rozsahu než by dosiahol jeden priestorový objekt, jedným zo zásadných limitov je strata autenticity pôvodného objektu (dnes opravený dom)

kultúrny uzol

Príbeh kultúrneho uzla Stanica sa v Žiline začal koncom 90 rokov, kedy sa v Žiline sformovala skupina Truc Spherique organizujúca rôzne kultúrne podujatia a workshopy. Pôvodne sa podujatia konali na rôznych miestach v meste až pokým sa neusadili v malom priestore v centre mesta. Postupne sa i tento priestor stal pre aktivity primálny. Základným atribútom nového priestoru bolo nájsť miesto, alebo objekt, ktorý by bolo možné prispôbiť potrebám združenia. Postupným hľadaním sa skupina dostala k nevyužívanému objektu stanice Žilina – Záriečie, vo vlastníctve Železníc Slovenskej republiky, objekt samotný bol však uzavretý a prázdny. Pravdepodobne i vďaka vidine opätovného otvorenia stanice pre potreby cestujúcich, našlo kultúrne centrum svoj domov na nasledujúcich 30 rokov.⁸⁶

Obr. 29 - < pôvodný stav objektu stanice rok 2002, foto: archív Truc sphérique

Obr. 30 - > Stanica Žilina – Záriečie rok 2016, v pozadí objekt S2, zdroj <https://www.zilina.sk>

Komunita sa okamžite presťahovala do nových priestorov uprostred dopravného uzla, ktorý je domácimi nazývaný Rondel. V mieste sa nachádza kruhový nadjazd cestnej komunikácie nad prebiehajúcou frekventovanou cestou a železničnou traťou. Komunita samozrejme nemohla zastaviť svoje aktivity a pokračovala v organizácii workshopov a akcií súčasne s renováciou priestorov. Stanica, ako sa dnes tiež kultúrnemu bodu hovorí, bola oficiálne otvorená v roku 2003 aj napriek tomu, že jej rekonštrukcia bola ukončená až v roku 2008. V tomto čase už v objekte fungoval bar prepojený s čakárňou pre cestujúcich a malá sála v podkroví pre účely divadla, premietania, workshopu alebo diskusie. Sála obdĺžnikového pôdorysu s využiteľným priestorom približne 7 x 15 m (medzi stĺpmi väzieb dreveného krovu). Scénický priestor je možné upravovať, bežné usporiadanie je v podobe

⁸⁶ O Stanici. online. Dostupné z: <https://www.stanica.sk/o-stanici/>. [citované 2024-03-04]

demontovateľného hľadiska z praktikáblv a stohovateľných stoličiek. Interiérové povrchy scény sú upravené čiernym náterom rovnako ako podlaha z OSB dosiek. Priestor dokáže prijať činoherné vystúpenie a rovnako pohybové divadlo a tanec. Sála má kapacitu približne 70 miest na sedenie, 120 na státie. Jedná sa o priestor podobný black boxu v tomto prípade možno skôr black attic (čierne podkrovie) Sála je bohato využívaná pre rôzne dramatické aj performatívne predstavenia, takisto pre umelecké workshopy a dielne pre deti aj pre koncerty. Programové nastavenie centra je v otázke divadelnej dramaturgie otvorené všetkým podobám súčasnej divadelnej tvorby, ktoré sa v jeho priestoroch dokážu odprezentovať. Spomedzi takýchto aktivít môžeme spomenúť, že centrum hostí festival súčasného nového slovenského divadla a tanca – KIOSK.

Obr. 31 - < predstavenie BAKKHEIA v priestore sály v objekte S1 – Stanica Žilina - Záriečie 2014
zdroj: <https://www.bodyngo.com>

Obr. 32 - > KioX festival 2017 - sála S2, foto: Marek Jančúch

Po oficiálnom ukončení rekonštrukcie v roku 2008 a overení životaschopnosti projektu kultúrneho centra sa na stanici rozbehol nový projekt, ktorý ako väčšina aktivít vzišiel z potreby komunity. Jeho cieľom bolo vybudovanie budovy S2 – určenej primárne pre divadlo. Sála vyrástla v prevedení dočasnej stavby pod kruhovým nadjazdom. Jej pôdorys bol tvorený obrysom čísla 8 so stenami vybudovanými z prepraviek od piva zviazanými závitovými tyčami. Vnútorňú stranu stien tvorili balíky slamy, ktoré boli vystužené dreveným rastrom s finálnou hlinenou omietkou. Strechu objektu tvoril už spomínaný nadjazd. Netradičný objekt S2 bol otvorený v roku 2009. Objekt pôsobiaci dojemom dočasnosti bol odrazom skutočného stavu. V tomto čase nebolo isté ako dlho bude možné jeho prevádzku udržať a či napokon nedôjde k jeho rozobratiu a vráteniu

stavebných dielov. Objekt S2 sa však stal neoddeliteľnou súčasťou Stanice a koncept dočasnosti sa začal vytrácať aj napriek neformálnej fyzickej podobe. Sála bola špecifická pre svoj tvar, atmosféru a vlastnosti, kedy samotné zakrivené steny so slamenou vrstvou spôsobovali čiastočný zvukový útlm. Pôdorys dvoch pretínajúcich sa kružníc zas jemne naznačoval priestor divákov a priestor pre herca. V abstraktnej rovine takýto priestor nabádal k otázke, či ide o hranicu alebo o prienik týchto dvoch priestorových množín.

Situácia sa náhle zmenila v roku 2019. V noci z 18. na 19. mája došlo k požiaru objektu S2. Požiar značne poškodil sálu a bolo potrebné preveriť i poškodenia cestného nadjazdu. Vyšetrenie ukázalo, že príčina požiaru nastala v exteriéri a teda nie vinou prevádzky alebo chybou na inštalácii. Sála nebola obnovená a aktivity vyžadujúce scénický priestor sa presunuli späť do pôvodného objektu a do objektu starej synagógy. Povoľenie na využívanie a renováciu tejto opustenej budovy dostal tím Stanice už v roku 2011 a súčasne s prevádzkou pôvodného objektu premenil aj tento objekt pre kultúrne využitie. Rovnako ako pri rekonštrukcii staničného objektu aj pri tomto projekte sa v priebehu jednotlivých etáp rekonštrukcie v objekte konali rôzne podujatia. Hudobné koncerty, konferencie, výstavy a ďalšie kultúrne udalosti ukazovali nedostatky priestoru a následne viedli k prehodnoteniu a doplneniu vybavenia tejto špecifickej prevádzky. Rôznorodá funkčná skladba a nedostatok financií na rekonštrukciu v jednej fáze viedli k viacerým zmenám. Aj vďaka tomuto nastaveniu je dnes scéna pod názvom Nová synagóga Žilina obľúbeným kultúrnym priestorom medzi návštevníkmi, no súčasne je uznávanou scénou i zo strany produkcie a účinkujúcich.

Od roku 2014 na podobnom princípe vzniká na Stanici i kultúrny program. V tomto čase tvorivý kolektív zrušil úlohu dramaturgov jednotlivých sekcií ako je divadlo, vizuálne umenie a hudba. Tím zostal rovnaký, no jednotliví odborníci na konkrétne odbory dnes môžu organizovať udalosti i mimo svojho zamerania. Okrem tejto zmeny vedenia programu, došlo aj k jeho otvoreniu novým témam. Témy a komunity, ktoré v meste nemajú svoj priestor, ho postupne dostávajú práve na Stanici. Motivácia je podobná, ako pri oslobodení odborných manažérov od svojich profesií. Vytvára možnosť nových spojení a rozšírenie skúseností a poznania záujmov a potrieb všetkých zúčastnených. Nepretržitý proces formovania dáva kultúrnemu bodu nejasné obrysy, vyvíja sa s potrebami obyvateľov a súčasne prináša kvalitnú a podnetnú umeleckú tvorbu v oblasti performatívneho a

vizuálneho umenia, kinematografie a rôznych podôb komunitných a vzdelávacích projektov.

Obr. 33 - < priestor baru pred rekonštrukciou, foto: Elena Aya Bountouraki

Obr. 34 - > priestor baru po rekonštrukcii v roku 2022 Stanica Žilina - Záriečie, foto: Martin Štecher

V podobnom duchu v akom sa odohralo budovanie objektu S2, dnes na Stanici vznikajú i ďalšie intervencie. Súčasťou pôsobenia kultúrneho centra je aj premena fyzického verejného priestoru. Tím Stanice ukazuje svojim návštevníkom rôzne možnosti ako tento priestor obývať. Dnes už mnohí návštevníci okúsili podobu letnej scény či kina pod cestným nadjazdom. V momente keď sa aktivity v letných mesiacoch presúvajú do exteriéru, vzniká tiež potreba postarať sa o okolitú zeleň. Okrem zelene sa tvorivý kolektív stará o neďalekú legálnu stenu pre graffiti. Došlo k vybudovaniu detského ihriska, súčasne s ním začala vznikať i terasa v jeho tesnej blízkosti. Vďaka týmto drobným zásahom sa aj samotná lokalita stáva zabývanou. Aj menej smelý cestujúci, ktorý ešte nikdy do baru nevstúpil, takto pomerne ľahko pocíti atmosféru kultúrneho centra. Stanica rastie vďaka skúsenostiam rozdielnych komunit. V momente, kedy pre komunitu vzniká rovnaké miesto alebo platforma na inej adrese v meste a Stanica vyčerpala svoj potenciál pre túto aktivitu, v aktivite viac nepokračuje a uvoľňuje miesto pre nové podnety a potreby, ktorým sa nikto nevenuje.⁸⁷

---

⁸⁷ POLÁČEK, Vojtěch a POKORNÝ, Vít. *Recyklované divadlo: Recycled theatre*. Praha: Národní muzeum, 2015. ISBN 978-80-7036-454-3. s. 314.

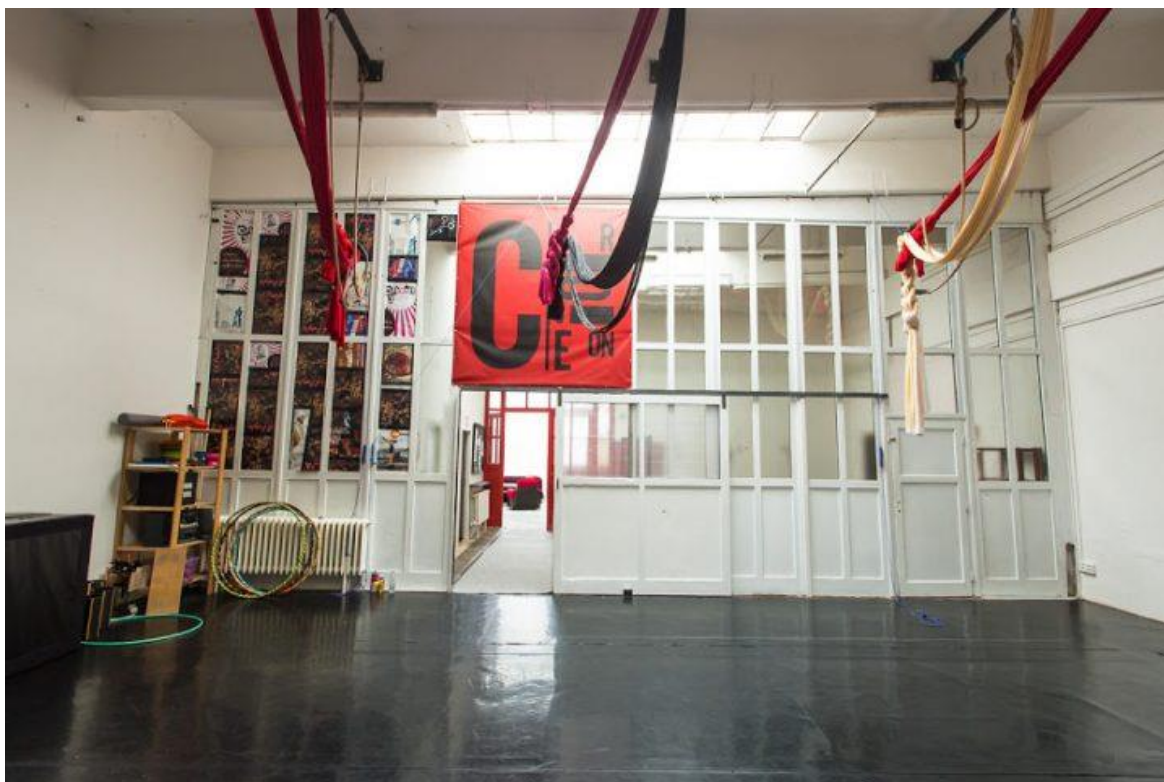
Projekt žilinského kultúrneho uzla nemá jasnú finálnu podobu. Jeho životaschopnosť je postavená na fyzickej i programovej adaptácii, ktorá vychádza z potrieb jeho súčasných i potenciálnych a návštevníkov. Kultúrny program vedie k regenerácii mesta a okolo svojej aktivity vytvára komunitu a jeho cieľom je primárne sprostredkovanie kvalitnej súčasnej kultúry naprieč žánrami.

7.8 CIRQUEON, Praha

Lokalizácia:	1. objekt - Vlastislavova 603/11, 140 00 Praha 4-Nusle, Česko 2. objekt - Petrohradská 216/3, 101 00 Praha 10 - Vršovice, Česko
GPS:	1. objekt - 50.0648992N, 14.4425769E 2. objekt - 50.0639608N, 14.4520458E
Objekt:	1. objekt - textilná továreň (2010), 2. objekt - cukrovar (2022)
Funkcia:	1. objekt - centrum pre nový cirkus – tréningové priestory, kurzy – profesionáli, verejnosť, vzdelávanie, novo-cirkusová knižnica, platforma pre podporu a rozvoj nového cirkusu v ČR 2. objekt - LAB - rezidenčný program, prenájom
Vlastník:	1. objek - súkromný vlastník - Kretschmer Adam 2. objekt - súkromný vlastník - LUKON Investment a. s.
Iniciátor:	Zahrada, o.p.s. (pôvodne) - zmena názvu a formy – dnes - Cirqueon z.ú.
Druh inštitúcie:	nezávislá, nezisková
Doba trvania:	dlhodobý projekt – trvalá inštitúcia
Vzťah k industriálu:	vyhovujúce priestorové parametre pre nový cirkus – vysoké stropy minimálne 6 m, priestorové parametre 10 x 10 m, prostredie inšpirujúce tvorcov, atmosfére miesta spolu s aktivitou a dimenziami priestorov zanecháva na účastníkoch kurzov dojem
Atmosféra:	kontrast medzi vyčisteným priestorom hál s minimálnymi potrebnými zásahmi a novou pestrou paletou aktivít a vybavenia pôsobí harmonicky, nová farebnosť niektorých plôch - predovšetkým čierne a červené plochy stien a podlahy a vybraných výplní otvorov napriek tomu pôsobia prirodzene, atmosféra je pre užívateľov pridanou hodnotou, profesionálni tvorcovia sa priestorom často inšpirujú
Autenticita:	priestory sú zachované s pomerne vysokou mierou autenticity, z podstaty prevádzky nedošlo k výraznému členeniu priestorov hál, vstup a zázemie sú členené avšak v prevedení ktoré jasne odlišuje pôvodné od nových intervencií čím dáva vyniknúť pôvodným prvkom, mnohé autentické detaily a nedokonalosti sú zachované, najväčším zásahom sú nové vnútorné izolácie stien (zvukové, teplo), riešenie vzduchotechniky, nové podlahy s povrchovou krytinou baletizol v halách a povrchové vedenia a koncové prvky médií – teplovodné vykurovanie a umelé osvetlenie
Priestory:	skúšobne / tréningové haly hala 1, výška 5,5 m, 90 m ² / hala 2, výška 6 m, 108 m ² hala 3, výška 6,5 m, 10,5 m x 11,4 m, 132 m ² studio, výška 4,5 m, 5,7 m x 11 m, 52,7 m ² kapacita – cca 500 návštevníkov kurzov za týždeň 2. objekt – rezidencie – priestor haly, výška 6 m, 10 x 11,5 m
Rozvoj divadla:	rozvoj divadelného žánru nového cirkusu v ČR, popularizácia a vzdelávanie v oblasti nového cirkusu, podpora profesionálov, rezidencie, prepájanie organizácii, organizácia festivalu, kurzy jednotlivcov z radov verejnosti a program pre spoluprácu so vzdelávacími inštitúciami, rozširovanie divadelného publika
Komunita / divák:	komunita na profesionálnej úrovni a komunita na úrovni amatérskych účastníkov – umelci, profesionáli, deti a mládež, dospelí, učitelia, sociálni pracovníci, terapeuti, fyzioterapeuti, pracovníci s mládežou, ľudia so znevýhodnením, komunita susedská – susedský festival a diváci festivalu – všetky tieto skupiny sa pri aktivitách centra stretávajú
Limity:	teplotní technika (leto/zima), vetranie, nosnosť strechy, prestup hluku konštrukciami, absencia exteriérových priestorov

centrum pre nový cirkus

Objekt bývalej textilnej továrne sa nachádza v blokovej zástavbe mestskej časti Praha Nusle. Lokalita je veľmi dobre dostupná verejnou dopravou. S ohľadom na veľkú návštevnosť centra je táto poloha veľmi vhodná. Centrum po nevyhnutných úpravách svoje priestory otvorilo v roku 2010. Pražské centrum pre nový cirkus medzi analyzovanými prípadovými štúdiami mierne vybočuje. Nie je v pravom zmysle slova scénou, nakoľko nerealizuje pravidelný program formou predstavení a nemá vlastný priestor, ktorý by využívalo ako scénu. Avšak patrí medzi projekty, ktoré majú na rozvoji divadla ako fenoménu veľký podiel. Patrí do skupiny projektov, ktoré okrem iného realizujú aj vzdelávanie pre profesionálov a súčasne pre verejnosť.

Obr. 35 - Cirqueon – tréningová hala 1 (ul. Vlastislavova), zdroj: www.cirqueon.cz

Cirqueon bol založený so širokou víziou podpory a rozvoja nového cirkusu v Českej republike. Všetky tieto body dnes už plní na veľmi vysokej úrovni. Konkrétne sa jedná o podporu umelcov a profesionálov – poskytovanie dostupných priestorov pre tréning a umeleckú tvorbu a výskum (zdarma alebo za nízku cenu). Medzi ďalšiu podporu profesionálov patrí i koučing, networking na lokálnej a medzinárodnej úrovni. Ďalšou

zložkou činnosti je cirkusová pedagogika v zmysle voľnočasovej aktivity pre deti, dospelých a taktiež sociálny cirkus (práca s ľuďmi so znevýhodnením či špecifickými skupinami). Okrem tejto podpornej a vzdelávacej činností tiež organizuje festival nového cirkusu CIRKOPOLIS, ktorého program hostia viaceré pražské scény. A súčasne organizuje komunitné akcie, zaisťuje vedenie odbornej knižnice nového cirkusu, výskum a publikovanie, vzdelávanie dospelých, masterclasses pre umelcov. Centrum je aj súčasťou odborných medzinárodných sietí a pracuje na medzinárodných výskumných projektoch.

Obr. 36 - hlavný vstup do priestorov tréningových hál vo dvore bloku.
jedna zo scén susedského festivalu, zdroj: <https://www.facebook.com/cirqueon>

Nový cirkus ako súčasť súčasnej divadelnej formy je špecifický v niekoľkých ohľadoch a je dobré tieto špecifiká zmieniť i pre účely tejto práce. Špecifické sú priestorové požiadavky na skúšobné priestory i na priestory scény, špecifická je tiež jeho výuka a obdobne i publikum. Priestorové nároky vychádzajú z jednotlivých cirkusových umení, ktoré možno nazvať tiež disciplínami. Tieto priestorové požiadavky sa týkajú voľnej plochy podlahy, podobne ako pri pohybovom divadle či tanci. Minimálny potrebný priestor je možné stanoviť na 10 x 10 m a výšku vhodnú pre závesnú a vzdušnú akrobáciu minimálne 6 m

svetlej výšky. Z tohto dôvodu iniciátori projektu centra nového cirkusu hľadali iný objekt primárne medzi industriálnymi budovami. Zásadnými parametrami bolo už spomenuté priestorové minimum, vykurovanie priestorov (celoročná prevádzka) a možnosť vstavania sociálnych zariadení. Napokon vhodné priestory našli v objekte bývalej textilnej továrne. Súkromný vlastník prenajíma objekt viacerým nájomcom. Na počiatku bol projekt realizovaný len v časti súčasných priestorov a neskôr sa rozrastal. Naposledy sa rozrástol v roku 2022. V tomto roku centrum pre svoje potreby našlo nové vhodné priestory v dochádzkovej vzdialenosti od pôvodnej adresy a to v objekte bývalého cukrovaru. Priestory postupne obnovujú a presťahovali sem celý rezidenčný program. V prvom objekte dnes centrum disponuje vstupnou halou s recepciou a zázemím, z ktorého sa návštevník dostáva do šatne pre kurzistov s hygienickým zázemím, zo šatne vstupuje do najmenšej haly, so stropom vo výške 5,5 m a plochou 90 m². Ďalšou halou je väčšia hala 2 so svetlou výškou 6 m a plochou 108 m². Poslednou halou je hala 3 s výškou 6,5 m a rozmermi 10,5 x 11,4 m (132 m²). Hala pôvodne slúžila pre potreby profesionálov, no z ohľadom na nedostatočné stavebné oddelenie priestorov dochádzalo k vzájomnému narušovaniu medzi kurzami a prácou profesionálnych umelcov. Okrem týchto priestorov sa centrum neskôr rozrástlo o priestory kancelárií a štúdia, ktoré je s výškou 4,5 m a rozmermi 5,7 x 11 m (52,7 m²) vhodné predovšetkým pre tanec, jógu, workshop alebo seminár. Priestory druhého, najnovšieho objektu sa nachádzajú v budove bývalého cukrovaru na Petrohradské ulici a sú vyhradené čisto pre potreby rezidencií a tréningu profesionálov. Priestor haly má rozmery 10 x 11,5 m a výšku závesného systému 6 m v priestore strešnej konštrukcie sedlovej strechy. Hala disponuje vlastným drobným zázemím.

Priestory boli upravované v minimálnej potrebnej miere. Investície do objektu idú predovšetkým od nájomcov. Samotný vlastník zásadnú opravu nerealizoval. V interiéri priestorov centra došlo k viacerým úpravám. V prvom rade sa jednalo o vybudovanie zázemia a neskôr i izolovanie stien medzi jednotlivými halami z dôvodu šírenia zvuku. Zásadnou časťou adaptácie priestorov pre novú funkciu bolo riešenie vykurovania a vetrania (niektoré priestory nemajú iné ako strešné okná, ktoré nemožno otvárať). Nosnosť strechy je limitom pre dostatočné zateplenie. Nosné konštrukcie strechy, železobetónové stropné trámy sú doplnené o oceľové priečniky s kruhovým prierezom a vytvárajú veľké množstvo kotviacich bodov pre potreby akrobatického tréningu. Súčasne

s uvedenými úpravami došlo k opravám a maľovaniu stien a následne k montáži nových vrstiev podlahy tak aby vyhovovala pre bosý pohyb umelcov a účastníkov kurzov. Priestor na Petrohradské je riešený obdobným spôsobom. Strecha objektu je sedlová. Priznanú nosnú konštrukciu tvoria drevené prvky krokiev a klieštin v kombinácii s oceľovými ťahadlami v jednotlivých väzbách a zavetrovaní. Objekt nie je nijako zateplený a je teda pravdepodobné, že v minimálne jeden zo zimných mesiacov bude prevádzka haly prerušená.

Obr. 37 - < CIRQUEON LAB – pôvodný stav – tréningový priestor profesionálnych umelcov (ul. Petrohradská), zdroj: www.cirqueon.cz

Obr. 38 - > CIRQUEON LAB – priestor počas 'work in progress' vystúpenia: Kolektív Lapsó Cirk – QOROQ, zdroj: www.cirqueon.cz

Všetky haly, ktoré centrum obýva, slúžia primárne pre tréning alebo umeleckú tvorbu. Príležitostne sa ale stávajú i dejiskom premiér a záverečných defilé kurzov. Pri takýchto príležitostiach sa diváci, v prípade detských kurzov prevažne rodinní príslušníci, zhromaždia v niektorej z hál a vytvoria improvizovanú scénu vrátane priestoru pre divákov a aktérov. Pri výstupoch profesionálov je riešenie a kapacita závislá od daného diela. Nie je výnimkou, že divák dostane možnosť zaujať miesto mimo hrací priestor podľa svojich preferencií a teda je v jeho moci svoj uhol pohľadu a polohu, v ktorej výstup vzhľadne slobodne si zvoliť. Týmto spôsobom dochádza i k overovaniu a hľadaniu vhodnej podoby scénografického priestoru pre dané predstavenie.

Ďalším špecifikom nového cirkusu, ktoré je pre fungovanie centra Cirqueon podstatné, je skutočnosť, že táto umelecká forma pozostáva z viacerých vrstiev. Kombinuje pohyb, divadlo, hudbu, výtvarné umenie. Obdobne ako tanec, tak i cirkusové disciplíny nesú

znaky športovej aktivity. A to nielen v profesionálnom prístupe k nim, ale i vo vnímaní publika. Divák vníma náročnosť jednotlivých disciplín a je zaujatý už v prípade exhibície bez hlbšej dramatickej výpovede. Táto atraktivita priťahuje i publikum, ktoré nemá iné formy divadla vo svojich prioritách a teda divadlo bežne nenavštevuje. Už v tomto ohľade má nový cirkus ako umelecký žáner veľký význam pre rozvoj divadla, nakoľko súčasne nepriamo popularizuje všetky divadelné formy, ktoré sú v ňom obsiahnuté. Dokonca istým spôsobom vzdeláva svoje publikum. Súčasne však dokáže nájsť i formu novej komunikácie medzi profesionálom - umelcom a neprofesionálom – divákom. Môže byť dosiahnutá niekoľkými spôsobmi či už prácou so scénickým priestorom, konaním hercov, prizvaním diváka k akcii alebo formou osobnej skúsenosti. A tu sa dostávame k funkcii cirkusovej školy, ktorá je zameraná z veľkej časti na verejnosť. Osobná skúsenosť prirodzene podporuje vzťah k žánru nového cirkusu a súčasne i vnímavosť k príbuzným divadelným formám, kontakt profesionálov s verejnosťou vytvára nový typ diváka, delenie performerí - publikum sa posúva bližšie k deleniu performerí profesionáli - performerí amatéri. Čím sa väzba medzi žánrom a obecnstvom upevňuje.

Vďaka širokému záberu aktivít centrum zastrešuje mnoho rozmanitých návštevníkov, kedy popri veľkej komunite na profesionálnej úrovni, sa formuje aj komunita na úrovni amatérskych účastníkov – umelci, profesionáli, deti, mládež, dospelí, učitelia, sociálni pracovníci, terapeuti, fyzioterapeuti, pracovníci s mládežou, ľudia so znevýhodnením, komunita susedská a samozrejme komunita divákov a návštevníkov festivalov, či už lokálneho festivalu alebo profesionálneho festivalu nového cirkusu. Táto široká základňa podporovateľov a návštevníkov ukazuje, že dopad, ktorý existencia centra má je pre spoločnosť i rozvoj umeleckého žánru je veľmi veľký. A to napriek absencii vlastného umeleckého súboru a vlastnej scény.

7.9 Vlak Lustig. Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou - site specific projekt

Mnohé divadelné projekty vstupujúce do priemyselného prostredia sú hľadáním vhodného priestoru pre svoju tvorbu. No sú tu i projekty, pre ktoré je toto prostredie scénou a neoddeliteľnou súčasťou ich vzniku. Takýmto projektom je i divadelná inscenácia *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* v réžii Petra Kracíka. Príbeh o márnom boji židovskej ženy s nacistickou mašinériou inšpirovaný románom spisovateľa Arnošta Lustiga, bol prvý raz uvedený v roku 2012 na festivale Devět bran. Inscenácia sa odohráva v upravenom nákladnom vagóne s pristavenou drevenou plošinou. Scéna oslobodená od stien klasického divadla sa láme do hľadiska v priestore koľajiska, alebo perónu. Divák vstupujúci do priestoru železničnej stanice, nedostáva vstupenku, ale predvolávací lístok do transportu. Zrazu sa sám stáva nepriamym účastníkom deja a hranica medzi hľadiskom a javiskom sa stáva nejasnou.⁸⁸

Obr. 39 - hľadisko a scéna na koľajisku, zdroj: <https://www.vhu.cz>

⁸⁸ POLÁČEK, Vojtěch a POKORNÝ, Vít. *Recyklované divadlo: Recycled theatre*. Praha: Národní muzeum, 2015. ISBN 978-80-7036-454-3. s. 292-295

Súprava Vlaku Lustig je v pôvodnej podobe tvorená upraveným inscenačným vozňom, vozňami so zázemím pre celý divadelný tím a tzv. dobytčákom, v ktorom sa nachádza sprievodná výstava projektu. Inscenácia sa stala mobilnou a mohla putovať po rôznych mestách. Častými zastávkami boli práve miesta späté s ťaživou históriou transportov. V Prahe sa predstavenie odohralo na železničnej stanici Bubny, z ktorej bolo do Terezína deportovaných 50 tisíc Židov. V roku 2015 sa cieľovou stanicou pre vlak stala i Lodž, Varšava, Osvienčim, Žilina, Martin, Nitra, Bratislava, Český Krumlov, Tábor, Třebíč, Hlinsko a Chrudim.

V roku 2017 sa však vlak Lustig zastavil a napevno zakotvil na slepej koľaji na nádvorí delostreleckých kasární v Terezíne. Na tomto mieste absolvoval v roku 2018 i svoju siedmu sezónu. Okrem predstavenia Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou sa vlak Lustig stal scénou i pre ďalšie inscenácie s témou holokaustu, ktoré však vznikli v tradičných divadelných sálach – komorná inscenácia podľa novely Arnošta Lustiga Nemilovaná v réžii Jakuba Korčáka a inscenácia Klára 3847 aneb Příliš mnoho hvězd, ktorú na námet skutočného príbehu ženy, ktorá prežila koncentračný tábor v Osvienčime, spracovala Lenka Lavičková.

Vlak Lustig zažil svoju siedmu sezónu v značne pozmenenej polohe. Pre naše hodnotenie je kľúčová pôvodná podoba projektu. Tento site specific projekt si nekladie za úlohu upozorniť na problém miesta. Miesto sa mení a naberá na význame. Inscenácia s hrozivým príbehom prichádza do mesta a po svojom uvedení ho opúšťa. Projekt upozorňuje na problém samotný a to predovšetkým vďaka meniacemu sa miestu a kontextu. Môže sa objaviť všade tam, kam vedú koľaje. Zostáva dúfať, že i vďaka tejto inscenácii sa kolektívna pamäť zachová. A udrží odkaz zmarených osudov nevinných ľudí. Tak, aby raz všetky pohnútky, ktoré k týmto udalostiam viedli, nasledovali osud špecifickej scény nákladného vozňa – a to na pomyselnú slepú koľaj.

Obr. 40 - Divadelný vozeň (Vlak Lustig) na nádvorí delostreleckých kasární (Terezín)
zdroj: <http://www.archeologiezla.cz>

7.10 Nákladové nádraží Žižkov – site specific projekty

Pôvodne bola táto koncová nákladová stanica využívaná na rýchlu prekládku a skladovanie tovaru. Skladové priestory sú situované do dvoch krídel s dvoma podlažiami suterénu a dvoma nadzemnými podlažiami s celkovou úžitkovou plochou 30 000 m². Dĺžka južného, dlhšieho krídla je 355,25 m. Obe krídla sú spojené pomocou desiatich oceľových lávok s výťahovými vežami na krytej rampe uprostred koľajiska. Súbor objektov je na západe ukončený budovou administratívy. Prázdne a tiché priestory prestupujú celým areálom a majú svoju jedinečnú atmosféru a zaujímavé až scénické parametre, od vnútorných priestorov, kedy sa súčasťou potenciálnej scény stávajú železobetónové stĺpy s hríbovými hlavicami, cez rampy s typickými hrdzavými posuvnými bránami, až po poetiku perónu s opustenými koľajami.⁸⁹

Tento rozsiahly areál je dnes vďaka svojej veľkosti, hodnotnému prevedeniu a potenciálu vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Na riešenie tohto územia bolo vypracovaných mnoho študentských návrhov. Diskusia o budúcej podobe však neprebíhala len na akademickej pôde, téma jeho budúcej podoby bola diskutovaná mestským zastupiteľstvom, developermi, odborníkmi, ale i laickou verejnosťou. Svoju životaschopnosť areál ukázal aj v čase nekoncepčného dočasného využitia v podobe skladov a drobných prevádzok. Tieto funkcie boli v posledných desiatich rokoch doplnené sezónnym kultúrnym využitím, napríklad Designblok 2013, Landscape Festival Praha 2014, tančiarne v koľajisku, letné kino, koncerty a iné kultúrne akcie organizované pod hlavičkou „1435mm / Nákladové nádraží Žižkov“ projektu Národného filmového archívu (do roku 2017).

Popri všetkých týchto udalostiach je v posledných rokoch na nákladovej stanici prítomné i divadlo. Rozsiahle a rozmanité priestory pre svoje inscenácie využili v roku 2014 študenti Katedry alternatívneho a loutkového divadla DAMU pre inscenáciu 3XBradbury. Svoj výstup zinscenovali na konci koľajiska, pričom divákov usadili na spojovaciu lávku. V tom istom roku sa v areáli odohralo i predstavenie súboru Tygr v tísni v spolupráci so

---

⁸⁹ FRAGNER, Benjamin; SKŘIVAN, Tomáš; AULÍK, Jan a BERAN, Lukáš. *Pražská nádraží ne/využitá: urbanismus průmyslového dědictví : alternativní projekty pro Nákladové nádraží Žižkov*. V Praze: Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT ve spolupráci s Galerií Jaroslava Fragnera, c2012. ISBN 978-80-01-05009-5.

súborom Divadlo Letí. Inscenácia s názvom Soudný den bola vytvorená špeciálne pre tieto priestory a pracovala s pohybom aktérov a divákov medzi priestormi

samostatných scén. V prvej časti sa výstup odohrával v staničnej reštaurácii, v priestoroch skladu na prízemí, v druhej časti sa presunul na železničnú rampu a do koľajiska. Po týchto dvoch inscenáciách sa v areáli Nákladového nádraží odohrala i premiéra predstavenia Ropa v réžii Miroslava Bambuška, pre ktorého sa Nákladové nádraží stalo scénou s veľkým potenciálom. Po predstavení Ropa vytvorenom pre túto scénu sa sem režisér vracia i s ďalšími inscenáciami a vždy odhaľuje nové možnosti špecifických priestorov. Naproti svojej prvej inscenácii na NNŽ odohrávajúcej sa v prízemnom sklade, na koľajisku a železničnej rampe, sa pri svojom návrate dramatická akcia dostala do uzavretých priestorov suterénneho skladu s predstavením Země. Pri tretej inscenácii uzatvárajúcej sériu pod názvom Nature, režisér divákov priviedol do stiesnených priestorov podzemnej chodby. Divadelné predstavenia vznikajúce na Nákladovom nádraží Žižkov so sebou priniesli istý diskomfort a neistotu. Určitý stupeň degradácie, surovosť priemyselného objektu a tesná väzba na aktuálne počasie boli spolu s pestrými priestorovými možnosťami nenahraditeľné. Prítomnosť zariadení železničnej infraštruktúry časti zachovaného vybavenia areálu a rozsiahle priestory skladov prinášali inscenáciám nezameniteľnú atmosféru. Atmosféru, ktorá so správne nastolenou témou dokáže zanechať veľmi silný dojem a rezonuje v divákovi i dlho po jeho návšteve.

Obr. 41 - < Nákladové nádraží Žižkov - exteriérová časť scény predstavenia ROPA počas dňa
zdroj: <http://www.divadelni-noviny.cz>

Obr. 42 - > predstavenie Nature v podzemných priestoroch NNŽ, zdroj: <https://vis.idu.cz>

7.11 Divadlo Continuo a site specific

„Založili sme skupinu, ktorá vyznáva divadlo ako proces, potrebu, spôsob bytia. Založili sme ale aj inštitúciu, ktorá si dala za úlohu nezávislosť v zmysle politickom i finančnom. Inštitúciu, ktorej prvotný zmysel nie je vo vytváraní divadelných produktov, ktoré inštitúciu a jej členov živia, ale umelecká tvorba a zaistenie podmienok pre túto tvorbu“⁹⁰

Pri analýze divadelného súboru Continuo a jeho pôsobenia je potrebné zvoliť mierne odlišnú optiku ako pri predchádzajúcich projektoch. Počiatky divadelného súboru sú spojené ešte so štúdiom jeho zakladajúcich členov na Divadelnej fakulte Akadémie muzických umení v Prahe v roku 1990. Zakladajúci členovia Helena a Pavel (neskôr manželia) Štouračovi pri štúdiu scénografie pod vedením prof. Pražáka okúsili skúšanie divadelného súboru mimo tradičných priestorov scény. Práca v teréne sa podľa slov Pavla Štourača, ktorý je dnes umeleckým vedúcim súboru, stala jedným zo základných predpokladov pre vznik súboru. Ako píše vo svojej práci, vďaka týmto skúsenostiam boli schopní *„...profesionalizáciu súboru pripraviť a nevychádzať pri tom z existujúcich modelov, ale hľadať svoju vlastnú podobu. Podobu, ktorá sa formovala za chodu. Podobu, ktorá sa formovala za chodu tak, ako sa naše predstavy a ideí postupne stretávali s realitou...“*⁹¹

Táto skutočnosť je v charakteristike súboru pomerne zásadná. Je ukázkou, že istá forma experimentu je v tejto skupine zakorenená od počiatku. V tvorbe členovia súboru využívajú rôzne formy divadelného stvárňovania. Je im vlastná práca s bábkou, pohyb, metódy pouličného divadla, výtvarná štylizácia.

Samotný súbor bol založený v roku 1992 ako nezávislé profesionálne divadlo. A po piatich rokoch svojej existencie jeho členovia začali, okrem tradičného divadelného priestoru, pracovať na divadelných site specific projektoch v rôznych lokalitách.

V rozhovore tesne po poslednom projekte Agora v roku 2022 Pavel Štourač hovorí o tom, že ich tvorbu nevníma ako tvorbu podľa metódy, ale tvorbu na základe princípov. Tvorivosť, hravosť, imaginácia, hľadanie nových rovín reality – hľadanie spôsobu stvárňovania za hranicami jazyka a slov. Vývoj súboru a teda i jeho práce vníma vo väčšej hĺbke do akej sa pri práci dostávajú. Napríklad pri štúdiu pohybu, skúmaní anatómie až po neurovedu. Takémuto procesu sú podrobené i ostatné časti dramatického diela, téma, priestor, zvuk

---

⁹⁰ ŠTOURAČ, Pavel. *Hledání místa pro divadlo. – dizertačná práca*, Praha, AMU 2011. s. 9

⁹¹ Tamtiež. s. 23

a forma výstupu. Všetky súčasti diela sú na svojom mieste. Nič nie je prebytočné a všetky súčasti sú postupnou spoločnou prácou obhájené.

Site specific projekty, ktoré divadelný súbor vytváral každoročne od roku 1997 sa stali jedinečnou udalosťou. Pre účely tejto práce sa podrobnejšie zameriavame na tri z nich. Každý z objektov má rozdielne parametre a odlišný osud, spoločná je pre ne príslušnosť k fondu priemyselného a technického dedičstva, strata pôvodnej funkcie a vstup Divadla Continuo a jeho divákov. Prvým z analyzovaných projektov je projekt Citadela (2012), ktorý sa odohral na podnet vtedajšieho starostu mesta Vodňany v starej tehelni, ktorú pre svoje potreby využíval a stále využíva Mestský podnik. Pozrieme sa tiež na inscenáciu V břiše velryby (2019), ktorú súbor vytvoril pre priestory starej vodárne v Písku. Objekt dnes čaká na svoje nové využitie a mesto pracuje na jeho konverzii pre voľnočasové a športové centrum. Tretím skúmaným projektom je predstavenie Agora (2022). Projekt vznikol v priestore nevyužívaného nákladového depa železničnej stanice v Českých Budějovicích.

7.11.1 Citadela – tehelná Vodňany 2012

Site specific projekt Citadela na námět rovnomennej knihy, ktorú jej autor, Antoine de Saint-Exupery, nedokončil. Súbor Divadla Continuo sa v predstavení zaoberal písaným textom, v ktorom divadelníci nachádzajú paralelu medzi opusteným objektom a myšlienkami zachytenými v knihe. Rozpad v rôznych úrovniach spoločnosti či už hmotný alebo nehmotný, je jednou zo základných téz, s ktorými v predstavení autorský tím pracuje. Opustenú budovu bývalej tehelne Vojtěcha Mareše pre účely každoročného letného projektu Divadla Continuo ponúkol vtedajší starosta Vodňan. Vízia vtedajšieho vedenia mesta v hľadaní novej funkcie pre opustený objekt však nebola dodnes naplnená a objekt stále čaká na svoje nové využitie. Areál tehelne je vzdialený necelé 2 km od centra mesta a približne 0,5 km za poslednou zástavbou obce v smere na Stožice a je teda situovaný v extraviláne, v tesnom susedstve skládky odpadu. Budova bývalej tehelne, po demolícii hlavnej haly s kruhovou pecou, dnes pozostáva z časti s objektu s komínom vysokým 33 m (pôvodne nadväzujúcom na kruhovú pec) a druhej časti objektu, hlavného priestoru. Samotný hlavný halový priestor (cca 15 x 50 m) je paralelne lemovaný nižšími priestormi dvoch bočných lodí. Nosnú konštrukciu strechy tvoria oblúkové drevené väzníky uložené približne v 6 m výške. Na pôvodnú výrobnú halu nadväzujú na severozápade neskoršie pristavované objekty, dnes už taktiež iba prázdne s halovým charakterom. Jedným z nich je tiež priestor novej haly (cca 10 x 20 m) s výškou približne 10 m a s výrazným presklením pomocou sklobetónových tvárnic. Pomerne dobre zachovalé priestory (vo svojej stavebnej substancii) sa stali na niekoľko týždňov laboratóriom pre divadelnú prácu. Postupne dostavovaný objekt, ktorý tvorcovia našli vyprázdnený, svojimi dimenziami výrazne presahuje mierku človeka. Teoretický základ na ktorom súbor pracoval ešte pred samotným skúšaním, preniesli aktéri na miesto i vďaka objektom a predmetom, ktoré získali zo skládky odpadu tesne susediacej s bývalou tehelnou. Tento zdroj materiálu bol jedným z nečakaných prínosov pre vznik inscenácie. Blízkosť zdrojov pre tvorbu scény možno pripodobniť divadelným dielňam a skladom rekvizít, tak ako ich poznáme z veľkých monofunkčných divadelných domov.

Obr. 43 - bývalá tehelňa Vodňany – jedna zo scén predstavenia Citadela, foto: Václav Pancer

Predstavenie bolo pri rozmere objektu viazané na klimatické podmienky a dennú dobu. Súbor pri site specific projektoch pracuje s priestorom s úctou, tvorcovia priestor skúmajú a snažia sa ho využiť bez zásadných úprav a vstupov. Vychádzajú z jeho podstaty. Preto i zásahy a vstupy, ktorými priestor dotvárajú sú často nejasné. Miestami prvky scény pôsobia akoby ich tu herci iba našli a umne použili. Pri práci so scénou sa pre tento projekt stal zásadným materiálom piesok a drobný štrk. Parafráza pre rozpad. Navodenie atmosféry skutočného putovania po prachu z toho, čo tu bolo pred nami. Dramaturgia divadelného predstavenia pracuje s priestorom ako s celkom, v istej chvíli je skupina divákov oddelená od performerov, v inom momente sa obe skupiny premiesia a divadelná akcia sa dostáva bližšie ako je bežný divák zvyknutý. Naše predstavy o scénickom priestore sú narušené. Divák sa počas predstavenia pohybuje a prechádza z jedného priestoru do druhého, stáva sa súčasťou diania a pod nohami vníma piesok a štrk, a pri pohľade na hercov, ktorí sa na tom istom povrchu sťažene pohybujú je divák zrazu ešte vnímavejší a akosi napojený. Využitie svietenia scén cez stavebné otvory. Vedomá práca s vytrácajúcim sa denným svetlom, ktoré preniká cez sklobetónové výplne stavebných otvoroch. Priehľady na precízne murovaný komín. Jedinečný drevený strop a veľkolepý objem pod ním. Citlivo

vsadené funkčné prvky scény, pri ktorých nie je jasné, či ich tu performerri našli alebo inštalovali. Taktiež priam sochárske výtvyry zostavené z odpadu, z produktov našej márnivosti, ktoré prirodzene dotvárajú obraz sveta, ktorý stratil smer. Všetky tieto čriepky dávajú spolu s konaním hercov dokopy obrazy, ktoré v divákoch doznievajú ešte dlho po predstavení.

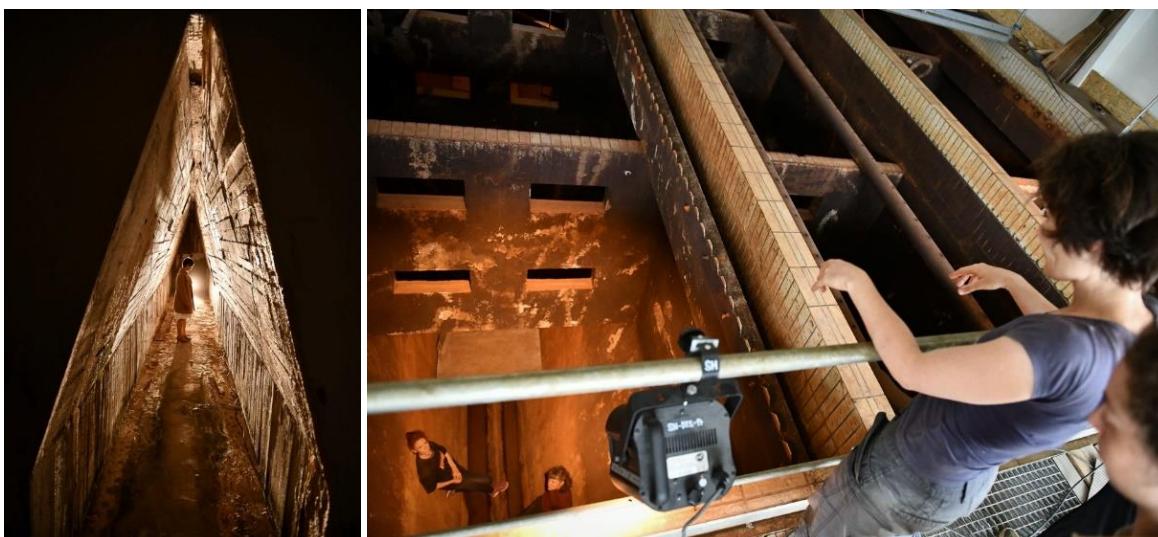
Areál v súčasnej dobe zostáva v nezmenenej podobe. Vízia na jeho premenu so zmenou využitia v neskoršom vedení mesta nenašla nasledovateľa. Je ale isté, že každý z návštevníkov jedného z deviatich predstavení Citadela naň bude nahliadať celkom inou optikou ako návštevník, ktorý ho navštívi dnes. Je tiež pravdepodobné, že pri pohľade na inú opustenú a schátranú budovu, sa spomienka na divadelné predstavenie vynorí a prispeje k novému využitiu iného objektu.

Obr. 44 - bývalá tehelňa Vodňany – skúška predstavenia Citadela, foto: Václav Pancer

7.11.2 V břiše velryby – stará písecká vodárň 2019

V roku 2019 svoj letný projekt Divadla Continuo spojilo so starou vodárňou v Písku. Dejiskom sa stal objekt z 80. rokov 20. storočia. Funkcia vodárne bola nahradená novou úpravňou vody v roku 2018. Priestor strojovne haly s pieskovými filtrami, hlbokými nádržami číriaceho systému a vápenného hospodárstva. Všetky priestory s pôvodným vybavením, potrubia, špecifické nádrže, čerpadlá našli umelci vo veľmi zachovalom stave, avšak bez vody. O tejto skutočnosti hovorí i umelecký vedúci súboru *“...to krásne betónové monštrum, je prázdne, nie je v ňom voda. Akoby stratilo zmysel. A my sme v ňom našli tú krásnu metaforu s životom Dagmar Šimkové, ktorá sa jedného dňa, ráno zobudila do spoločnosti, ktorá bola totálne zvrátená.”*

Obr. 45 - < scéna v priestore pod odkaľovacími nádržami predstavenie V břiše velryby bývalá vodárň Písek, zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>

Obr. 46 - > skúška výstupu v odkaľovacej nádrži predstavenie V břiše velryby, bývalá vodárň Písek zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>

Príbeh Píseckej rodáčky, ktorá bola vo svojich 23 rokoch odsúdená na 15 rokov väzenia za protištátnu činnosť je jednou z nosných tém tohto umeleckého diela. Za postavu mladej ženy, ktorá sa v predstavení objavuje, je možné si dosadiť aj mnohé iné ľudské osudy. Tvorcovia predstavenia sa príbehom Dagmar Šimkové inšpirovali, avšak pracovali s ním tak, aby sa mohol stať zástupným pre osudy mnohých ďalších ľudí, ktorí sa rozhodli vystúpiť voči nespravodlivosti. Táto príbehová línia však nebola jedinou inšpiráciou. Vďaka pôvodnej funkcii a súčasnej absencii vody v jeho priestoroch vznikla i druhá, rovnako silná

ideová rovina. Štourač ju vysvetľuje takto: „*Pôvodne sme mysleli, že do vodárne vodu vrátíme, potom nás ale jej absencia začala fascinovať. Hľadali sme až archetypálne mytologické príbehy, kde sa podobná situácia opakuje. Teda suchá krajina – či už reálna, alebo tá duševná,*“⁹²

Obe tieto inšpiračné roviny sa napokon stretajú i v názve. „*Bruchom veľryby symbolicky nazýva miesto, na ktorom človeka pohltí neznámo. Miesto, v ktorom sa rodí hrdina, človek schopný vzdorovať osudu, dobe, strachu či totalite.*“⁹³ Autorom myšlienky je americký religionista a spisovateľ Joseph Campbell .⁹⁴

Predstavenie sa odohralo takmer v celom priestore objektu, s hrubou podlažnou plochou 4500 m². Znamená to nutnosť putovania a zažitia jednotlivých priestorov a scén. Dramaturgia diela počíta s pohybom ľudí, pracuje s nimi v závislosti na priestore a konkrétnej scéne. V úvode predstavenia sa môžu návštevníci voľne pohybovať a objavovať priestory, súčasne majú možnosť naraziť na útržky či obrazy z nadchádzajúceho deja. Postupom času sa však divák musí dostať na konkrétne miesta výstupov súčasne s ďalšími účastníkmi. Cieľ je rovnaký, no dimenzie priestorov miestami nútia divákov rozdeliť sa a nájsť druhú cestu. Príbeh sa prepletie napríklad strojomňou s bezduchou robotickou obsluhou, alebo cez hlboké odkalovacie nádrže so šikmými stenami, ktoré môžeme vnímať ako rôzne podoby väznenia vo fyzickej i abstraktnej rovine. Na jednotlivé obrazy tu diváci pozerajú z výšky cez 7 metrov. Dej divákov zavedie i do priestoru pod nádrže, v ktorom zas vynikne negatív ich formy - priestor vymedzený šikmými stenami železobetónových nádrží, úzky priestor pod veľmi strmou sedlovou strechou zo surového železobétonu. Diváci dej nasledujú do ďalšej časti haly, kde na provizórnom pódiu na pár chvíľ vnímajú tradičnejšie koncipovaný scénický priestor. A vo finále prichádzajú do priestoru filtračných nádrží, medzi ktorými sa nachádzajú úzke obkladom obložené nádrže. Diváci v tejto poslednej scéne stoja okolo nádrží a sledujú výjav, v ktorom má napokon miesto i skutočná a čistá voda.

---

⁹² ŠŤÁSTKA Tomáš, *Continuo mění starou vodárnu v břicho velryby, připomene i Dagmar Šimkovou*, https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/v-brise-velryby-divadlo-continuo-pisek-stara-vodarna-dagmar-simkova.A190807_112714_divadlo_ts . [citované 2024-01-05]

⁹³ V bříše velryby – O PROJEKTU <https://www.continuo.cz/vbrisevelryby/#PROJECT/>. [citované 2024-01-05]

⁹⁴ CAMPBELL, Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků. [Z angl. originálu přeložila]: Loupová, Hana. Praha : Portál, 2000. 339 s. ISBN:80-7178-354-4.

Obr. 47 - < záverečná scéna predstavenia V břiše velryby, bývalá vodáreň Písek
zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>

Obr. 48 - > predstavenie V břiše velryby, bývalá vodáreň Písek
zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>

Pohyb, hudba, svetlo, neverbálne divadlo, tanec, priestor a myseľ diváka. Všetky tieto súčasti umožňujú vznik tohto umeleckého diela. Nie je potrebné poznať ani jednu z predlôh. Všetky tieto dieliky do seba zapadnú a vďaka precíznej práci celého tvorivého tímu vzniká emócia a zážitok.

Po odohraní posledného predstavenia sa objekt opäť vyprázdnil. Atmosféra objektu a jeho priestorové kvality však lokalitu neopustili. Vodáreň, ktorá veľkoryso prijala skupinu nadšených tvorcov pravdepodobne čaká nový život. Mesto dalo spracovať návrh na nové využitie, ktoré zahŕňa predovšetkým športovo-rekreačné funkcie ako telocvičňa v pôvodnej filtračnej hale, posilňovňa v priestoroch strojovne, trampolínová hala v priestore pôvodných číričov, a zázemie pre kemp zameraný na vodákov splavujúcich Otavu. Je otázkou nakoľko analyzovaný site specific projekt prispel k tomuto zámeru. Objekt ako taký sa v inscenácii odprezentoval vo všetkých svojich polohách a poodhalil svoj potenciál v akcii. Pri pohľade na nový návrh nabitý funkciami plnými pohybu sa môžeme domnievať, že tunajší pobyt a pohyb Divadla Continuo má na zachovaní vodárne svoj podiel.

7.11.3 AGORA – nákladné depo železničnej stanice, České Budějovice 2022

V roku 2022 sa dejiskom každoročného site specific projektu Divadla Continuo stalo nákladové depo železničnej stanice v Českých Budějovicích. Scénou sa stal 120 m dlhý krytý perón zastrešený drevenou konštrukciou a príslušné nákladné a osobné vozne. Stĺporadie drevených väzieb, ktoré sa stalo inšpiráciou pre názov a obsahovú formu tohto projektu spoločne s pristavenými vozňami umožnili vytvoriť viacero drobnejších scén a scénických obrazov. Tak ako v ostatných projektoch divadla Continuo i v tomto projekte musí byť divák aktívny, minimálne v pohybe a postupnom objavovaní jednotlivých výjavov. Bez tejto aktivity zostanú niektoré časti predstavenia divákovi skryté. V takomto prípade sa divák oberá o časť výpovede, obraz, zážitok a pravdepodobne aj o niekoľko nejaký ten dielik v skladačke celkového dojmu. Téma predstavenia projektu Agora sa od ostatných letných projektov mierne líši. Pri predchádzajúcich projektoch sa tvorivý tím zameriaval prevažne na témy z histórie, prípadne sa inšpirovali samotným miestom, ktorého príbeh sa stal základom pre tvorivý proces. Každoročne spracovávaná téma a výsledný tvar site specific projektov otvára témy, ktoré tu boli, niekedy na základe týchto tém nastavuje divákovi zrkadlo a vytvára istý presah do dnešnej doby. Avšak tvorivý proces vychádza z dejinných udalostí, osudov skutočných ľudí či mytológie. V tomto roku sa po vzore gréckej Agory stávajú témou aktuálne problémy spoločnosti. A práve tento počiatkový bod tvorby divadelného predstavenia režisér vníma ako zásadný rozdiel. „...pýtame sa na to, čo je teraz. A to je pre divadlo samozrejme strašne ťažké, pretože my nemáme odstup. Nemáme ten historický pohľad, výskum, kedy už je všetko rozhodnuté. Kedy už vieme kto bol lump a kto hrdina...“⁹⁵ Túto základnú neistotu tvorcovia vyriešili doplnením svojich bežných postupov tým, že prizvali na spoluprácu veľké množstvo odborníkov z oblasti filozofie, neurovedy, divadla, politológie, klimatológie, fyziky, žurnalistiky, umelej inteligencie a antropológie.

Všetkým zúčastneným položili ústrednú otázku, ktorú si v predstavení kladú, a to: „V akom svete to vlastne žijeme?“ Vzniknuté rozhovory sa stali základom divadelného výskumu,

---

⁹⁵ Z rozhovoru Pavly Kuchtové s Pavlem Štouračem, *Na nákladovom nádraží bude Divadlo Continuo hľadať odpoveď na otázky o súčasnom svete*, <https://budejovice.rozhlas.cz/na-nakladovem-nadrazi-bude-divadlo-continuo-hledat-odpoved-na-otazky-o-soucasnem-8791924>, 9min 00s /. [citované 2024-01-05]

ktorý divadelný súbor realizuje pri každom site specific projekte. Súčasne sa ich záznam dostal i do samotnej inscenácie.

Obr. 49 - diváci pred predstavením Agora, nákladné depo železničnej stanice, České Budějovice
zdroj: <https://www.divadelni-noviny.cz>

Dnešnú podobu Agory tvorcovia projektu vidia vo virtuálnom verejnom priestore. A tak ako sa myšlienky mysliteľov v antike rozliehali po fyzickom verejnom priestore, tak sa v predstavení ozývajú z toho virtuálneho. Inscenovaná videokonferencia sa do priestorov perónu dostáva k poslucháčom prostredníctvom niekoľkých obrazoviek. Vybraní odborníci v tejto simulovanej virtuálnej diskusii odpovedajú na ústrednú otázku. Odpovede podliehajú ich perspektíve a profesii. Vyjadrujú sa k stavu klímy, spoločenským pomerom a politickej situácii. Pestrosť odpovedí a váha, ktorú daným problémom a krízam našej spoločnosti prisudzujú, sa líši. Výsledný objem informácií len podčiarkuje zložitnosť dnešného sveta. Jasných odpovedí a záverov sa jednoduchou cestou nedoberieme a tak putovanie pokračuje. V priebehu predstavenia sú diváci svedkami krátkych scénických obrazov a výstupov, niektoré sa odohrávajú v nákladných vozňoch, iné na lávkach medzi koľajami i v osobnom vozni. Jednotlivé výjavy spolu netvoria príbeh, no spoločne ukazujú

čiasťkové problémy dnešného sveta. Iné zas ukazujú temné vízie budúcnosti a opakovane prichádzajú do kontrastu s citáciou pôvodnej Agory. Obraz antickej Agory sa divákovi zjavuje v rituálnej podobe obetovania kozla, raz v jeho podobizni, ktorú postavy ťahajú po peróne v ústrety novej scény, inokedy zhmotnený v podobe človeka, ktorému túto rolu prisúdili ostatní, lebo je vinený za nešťastie spoločnosti. Množstvo drobných výjavov v jednotlivých vozňoch, odkazy na históriu, aktuálne udalosti a neutešené vízie. Všetko spojené s výraznou horizontálnou perónu. Zvuky samotného prostredia, vŕzganie drevenej konštrukcie strechy perónu, škripot a lomoz oceľových vrát vozňov, zvuky krokov divákov na drevených lávkach. Zmena akustiky a atmosféry v otvorenej časti perónu so zastrešením a v priestore, kde sa tento priestrešok mení na objekt so stenami a posuvnými vrátami. Priestory v otvorených vozňoch, na stiesnenej lávke v koľajisku, či scéna vymedzená stenami avšak bez stropu. Všetky tieto priestorovo a akusticky jedinečné súčasti, nájdenej a dokomponovanej scény, sa spájajú s umne komponovanou svetelnou technikou, živou hudbou, reprodukoványm zvukom, citlivou scénografiou a samozrejme akciou performerov.

Z hodnotení viacerých recenzentov inscenácie je možné odvodiť, že divák z predstavenia odchádza s dojmom nesúrodosti a nedostatočného prepojenia jednotlivých obrazov i jednotlivých tém. Avšak po analýze priestorových a scénických parametrov tohto site specific projektu možno tento fakt vyložiť ako úspech, možno priam zámer. Cieľom, zhodnotenia stavu sveta, tak ako si ho tvorcovia v inscenácii určili bolo zodpovedanie otázky „...v akom svete to vlastne žijeme?...“ Divák vidí množstvo skutočností v jednom čase. Dokonca sa stráca hranica medzi minulosťou, súčasnosťou a víziou budúcnosti. Výsledkom je komplikovaný a roztrieštený obraz sveta. A pre takýto obraz bol priestor nákladového železničného depa zásadný. Prispel k vzniku základnej idey a následne umožnil túto ideu rozvinúť a zrealizovať.

Obr. 50 - priestor zastrešeného nákladného železničného nástupiska – predstavenie Agora
zdroj: <https://www.divadelni-noviny.cz>

Pôsobenie Divadla Continuo na peróne nákladového depa v Českých Budějovicích neprináša jasné odpovede, no prináša veľa momentov pre zamyslenie a reflexiu nášho konania. Tvorivému tímu tak pribudlo nové východisko pre ich divadelný výskum, ktorým je nutnosť zaujať určitý postoj voči súčasnému stavu voči svetu, ktorý je tu a teraz. Site specific projekt pravdepodobne v tomto prípade lokalitu a objekt nezachráni. V takto exponovanej pozícii medzi koľajami ho asi čaká iný osud ako nové využitie pre širšiu verejnosť. Priestor ale umožnil vznik predstavenia, ktoré posunulo jeden divadelný súbor a dúfajme i niekoľko desiatok divákov. Divadelný súbor na základe tejto výzvy otvoril tému hľadania nových spôsobov ako komunikovať a možno i diskutovať o stave a problémoch spoločnosti. Zamyslenia nad svetom a konaním postáv či už skutočných alebo imaginárnych, vytvára súbor už dlhé roky. Aktivity súboru sa pravdepodobne teraz istým spôsobom vyvinú. Aj vďaka projektu Agora sa metóda divadelného výskumu súboru vyvíja čo podľa zverejnených plánov súbor náležite zúročí.

Antoine de Saint-Exupéry svoje dielo Citadela nikdy nedokončil. Text, ktorý bol nájdený v jeho pozostalosti je dokladom postupov jeho práce. Poodhaľuje autorove myšlienkové prúdy. Prítomné je tiež zamyslenie nad nedostatočnou výpovednou hodnotou samotných slov. Vytváraním obrazov, spájaním a postupnou stavbou myšlienok smeruje čitateľa, ktorému ukazuje perspektívu a určitý pohľad, no samotné významy a závery necháva na ňom.

Podobnosť s procesom práce divadelného súboru Continuo je veľmi nápadná. Hľadanie správnych prostriedkov za hranicou jazyka a slov, proces hľadania a skúmania nastolených tém z rôzneho uhlu pohľadu. Bádanie a hľadanie správnej podoby tej ktorej výpovede. Všetky tieto procesy sú podstatou práce tejto špecifickej umeleckej skupiny. V takomto tvorivom prostredí sa fyzické limity priestoru pre site specific projekt stávajú smerovníkmi pre tvorivý proces, je možné ich vnímať ako pomyselné stupne na ceste k výpovedi. Bez limitov a špecifík priestoru by dielo nemohlo vzniknúť a objekt by k návštevníkom alebo bývalým či aktuálnym užívateľom výraznejšie neprehovoril.

7.12 + 1 prípadová štúdia „out of the box“

Pouličné divadlo - Festival Za dveřmi

Prípadová štúdia analyzovaná v tejto stati je skutočne iná a mohlo by sa zdať, že patrí do sféry mimo vymedzenú tému tejto práce. Súčasne však zachytáva všeobecné, možno až filozofické východiská pre hodnotenie projektov, ktoré prinášajú divadelnú akciu do priestorov a miest určených pre nedivadelnú funkciu.

Divadelný festival Za dveřmi sa v Prahe koná od roku 2008 a prináša divadlo veľmi blízko k ľuďom. Festival sa postupným striedaním viacerých lokalít udomácnil na Výstavisku v Holešovicích. Každý rok sa v lokalite usadí, počas svojho konania ju obýva a príležitostne z nej expanduje. Akcie, ktoré sa tu odohrávajú, sú komunikované prostredníctvom jednoduchých internetových stránok a udalostí na sociálnej sieti. Z pohľadu zásahu do verejného priestoru je podstatný práve priamy kontakt divákov s dianím a programom. Hlavným atribútom festivalu je samozrejme fyzický verejný priestor. Priestor areálu výstaviska sa počas svojho trvania striedavo naplňa dočasnými scénami, tie často vzniknú a zaniknú so začiatkom a koncom predstavenia. V niektorých prípadoch vzniká hľadisko z piknikových lavíc, inokedy vznikne priamo na trávniku alebo chodníku. Výstup konkrétne miesto počas svojho trvania zaplní a niekedy ho priam blokuje. Tým spomaľuje pohyb okoloidúcich a niektorých týmto pôsobením premení na divákov. Objavujú sa tu aj také výstupy, ktoré areál opúšťajú a putujú na ďalšie "mestské scény". V tomto prípade už akciu často riadi scéna, na ktorú aktér vstúpi. Tým pádom sa bežné verejne prístupné priestory mesta a ich vybavenie dostávajú do nových súvislostí a situácií.

Všetky tieto akcie vo fyzickom verejnom priestore majú nemalé pôsobenie vo virtuálnom verejnom priestore. Dramaturgia festivalu pracuje s konceptom, kedy sa divák ocitá v dôverne známom prostredí a je vystavený rôznym situáciám. Výstup sa môže odohrať na ulici, v prostriedku mestskej hromadnej dopravy, v podchode, na námestí alebo na terase reštaurácie. Divák miesto obvykle pozná a má s ním určité skúsenosti. V istom momente sa však zaháji akcia, ktorú pozná z prostredia súkromného alebo vznikne situácia, ktorú zažil za mimoriadnych okolností, alebo sa dostane do situácie, ktorá odkazuje na podobnosť miesta s iným jemu dobre známym miesto. Všetky tieto momenty dokážu ovplyvniť naše nahliadanie na priestor a dotvoriť celkový obraz o lokalite a našej

spoločnosti. Samozrejme k tomu dochádza len v prípade, že divák dovoľí, aby sa ho tieto súvislosti dotkli a aby ho ovplyvnili. Ak dovoľí, aby sa divákom stal.

Divákov festivalu možno rozdeliť na dve skupiny. Na divákov, ktorí na festival prichádzajú cielene, túto udalosť poznajú a zúčastnia sa predstavení podľa vlastného výberu. Druhá skupina divákov je v prípade niektorých vystúpení omnoho početnejšia. Je to skupina náhodných okoloidúcich. V prípade oboch skupín často dochádza k vzájomnej interakcii so samotnými aktérmi, súčasne i konkrétny priestor a jeho charakter ovplyvňujú dianie a často je s ním výstup úzko previazaný. Fontána sa môže premeniť na kúpalisko, či vaňu, slnečník z reštaurácie sa stane dáždnikom pre divákov, dočasnou scénou sa stane vstupný portál do pasáže alebo podchod. Naša skúsenosť s donedávna nefunkčnou fontánou sa razom premieňa na umelecký výstup, aktéri sa odvážia k nevšednej akcii a prekračujú divákovu predstavu o bežnom užívaní tohto objektu. Zrazu sa i okoloidúci stávajú divákmi a nič netušiaci trúbiaci šofér automobilu samotným aktérom výstupu. Medzitým hlavní hrdinovia opúšťajú jednu scénu prechodu pri zastávke MHD a vstupujú do scény električky. Reakcie nových divákov, ich vzhlád, ich aktivita to všetko ovplyvňuje výstup a inšpiruje hercov k novým akciám.

Niektorí z náhodných divákov inscenáciu odignorujú, ďalší ju so záujmom sledujú a niektorí sa dokonca stanú sami hercami. Reakcie sa samozrejme líšia. Niektorí z divákov sa nad témou zamyslia, iní sa iba pobavia výstupom a bizarnosťou situácie a ďalších možno akcia priam pobúri. Nech už je reakcia akákoľvek, umožňuje nám reflektovať naše správanie a skúsenosti, čím vytvára predpoklad pre rozvoj nášho vnemu spoločného priestoru a seba navzájom. Divák sa v tom istom momente zastavuje a analyzuje možno i dobre známe priestory odlišnou optikou. Optikou, ktorá vyústi k spätnej reflexii fyzického verejného priestoru. Uvedomuje si miesto obsadené stavbou, rozbitú dlažbu, chýbajúci dažďový zvod aj terasu reštaurácie okupujúcu polovicu chodníka.

7.13 + 2 prípadová štúdia ´bez objektu či domova´

L´Absolu / Boris Gibé

Ako záverečnú analýzu pripájame projekt L´Absolu herca a performerera Borisa Gibé, ktorý je tvorcom a zároveň i jediným hercom na scéne tohto jedinečného umeleckého diela. Výstup sa pohybuje na hranici niekoľkých žánrov, pohybového divadla, nového cirkusu, pantomímy. Zásadnou súčasťou je však objekt, scénický priestor, jedinečná scénografia a technológia. Práve tieto 4 entity sa v tomto projekte prelínajú a spájajú v jednom jedinom pojme, ktorým je silo. Silo na kruhovom pôdoryse s priemerom 9 m a výškou 12 m je vytvorené pre konkrétne vystúpenie a stáva sa tak akýmsi zrkadlom k site specific projektom, ktoré vychádzajú z miesta. Tu však všetko pôsobí ako jeden celok a nie je jasné, kde sa idea zrodila. Či vzišla z inšpirácie skutočným objektom, či vznikala spoločne s témou alebo bola rozvinutím experimentálnych projektov, akým je napríklad scéna divadla Spirála v pražských Holešovičiach.

Obr. 51 - L´Absolu – priestor scény a hľadiska, foto: Dmitrijus Matvejevas

Nosnú konštrukciu objektu tvorí zdvojená schodisková špirála z ocelových prvkov po obvode. Schodisko je súčasne i hľadiskom. Na jeho vnútornom zábradlí sú na konštrukcii umiestnené veľmi jednoduché sklápacie sedačky. Každý z divákov má takto miesto v prvom rade a o jeho perspektíve rozhoduje iba výška, v ktorej sa jeho miesto nachádza a počas výstupu i výška, v ktorej sa nachádza samotný interpret. Potrebná technológia je umiestnená v druhom objekte, ktorým je menšia veža na štvorcovom pôdoryse situovaná vedľa hlavného objektu. Fasády a strechy oboch objektov tvoria pláty vlnitého plechu.

Silo vytvorené práve pre tento výstup je možno pripodobniť k akémusi stroju na divadlo. Možno v ňom čítať niekoľko odkazov na históriu vývoja divadla, snahu o vytvorenie jednoty medzi divadelnými zložkami (pohyb, tanec, pantomíma a hudba). Súčasne dochádza k rozšíreniu dramatického priestoru o tretí rozmer. Dokonca je tento rozmer v istých momentoch dôležitejší ako tradičná šírka a hĺbka. Scénický priestor využíva koncentráciu pozornosti diváka na centrálny priestor scény, podobne ako v divadle alžbetínskeho typu, aj tu je divák miestami konfrontovaný s pohľadom na obecenstvo po obvode špirálového hľadiska. Tváre divákov a ich reakcie na vertikálny pohyb a konanie herca sa stávajú súčasťou scénografie, ba čo viac, prirodzené reakcie divákov možno vnímať ako predstavenie dokresľujúce osamotený výstup ústrednej postavy.

Objekt z exteriéru na prvý pohľad pôsobí ako skladová budova, vznikol však za iným účelom, je možné ho vnímať ako paralelu k cirkusovému stanu, v zmysle sebestačnosti a kočovnej scény. No nevytvára podobne univerzálnu scénu. Súčasne na objekte nie je nič navyše, všetko je podriadené jednému predstaveniu. Dokonca i druhý čisto objekt je nevyhnutný predovšetkým kvôli technológii. Technológii nasávacieho a hnacieho zariadenia pre vzduch, nakoľko súčasťou scénografie sa v časti predstavenia stáva istá metafora tekutého piesku či vody (v podobe guličiek šedého polystyrénu), ktorý je otvorom uprostred podlahy scény vháňaný na dno sila. A po odohraní svojej úlohy zas podtlakom mizne v útrobach tohto prepadliska.

Obr. 52 - L'Absolu – stavba sila, zdroj: <https://www.mouvement.net/labsolu>

Projekt je ojedinelým počínom a nepochybne rozvíja divadelný odbor scénografie a súčasne i samotné divadelné formy, s ktorými pracuje. Vzniká tak experiment, ktorý okolo seba vybudoval laboratórium. V tomto priestore dochádza k jedinečnému zážitku pre diváka i samotného interpreta. Jedinečnou črtou tohto projektu je tiež fakt, že scéna, ktorá takto vznikla má priestorové špecifiká, ktoré majú potenciál prijať i inú produkciu či už divadelnú, alebo hudobnú. Tento potenciál je jedným z dôvodov, prečo projekt v tejto práci analyzujeme. Umožňuje laboratórnu prácu. Svetelná technika v priestore, vzdušný vír, závesný systém kladiiek a ťahov, valcové javisko a špirálové hľadisko. Laboratórna práca v ňom môže prebiehať na cestách a bezpochyby i na stabilnej adrese. Mohla by teda fungovať i vstavaná do objektu, ktorý by dimenzie a priestorové nárok spĺňal. Je tak možnou inšpiráciou pre prácu s experimentálnymi podobami scény a kinetického divadelného priestoru, pre ktoré je možné využiť i vhodné priestory opustených priemyselných objektov.

8. Zhodnotenie prípadových štúdií a závery

Téma funkčnej premeny opustených priemyselných a technických objektov pre novú kultúrnu funkciu nie je nová, avšak v rámci nej doposiaľ nedošlo k podrobnejšiemu skúmaniu a analýze vzájomného vplyvu objektu a divadelnej funkcie. Preto sme pristúpili k tejto téme v našej práci a z pohľadu architekta sme poskytli základ pre ďalšie medziodborové bádanie a výskum. Autor dizertačnej práce sa podieľa na výskume NAKI III - Aktivní záchrana nemovitého priemyselného dedičství formou nového využítí⁹⁶, v ktorom doposiaľ prispel k prebiehajúcej zberu dát a rešeršnej činnosti v odbore kreatívnych a kultúrnych priemyslov. Poznatky získané pri tvorbe dizertačnej práce budú ďalej využité pre účely vyššie spomenutého výskumného projektu, v ktorom bude priestor pre širšiu spoluprácu v tíme odborníkov z rôznych dotknutých odvetví. V prílohe dizertačnej práce sa nachádza autorom vypracovaný vzorový dotazník, ktorý môže byť využitý pri pokračujúcom výskume.

Hlavným benefitom funkčnej premeny predmetných nevyužívaných objektov je ich opätovné oživenie. Vstup novej divadelnej funkcie do opusteného objektu je v skúmaných projektoch prínosom pre samotný objekt a jeho lokalitu, napríklad odvrátenie demolácie, zastavenie rozpadu, zlepšenie vlastností konštrukcií, zlepšenie technického vybavenia, ochrana majetku, zhodnotenie ceny objektu a rozšírenie verejného priestoru. Oživenie či dočasné krátkodobé využívanie opusteného objektu pre divadlo v rôznych jeho podobách, nie vždy vedie k záchrane objektu, ale zato vedie k odkrytiu ducha miesta a hodnoty, ktorá je v objekte či v areáli prítomná. Súčasne je nové využitie objektu pre kultúru vo väčšine prípadov citlivé k jeho špecifikám, nakoľko projekty či už komerčné alebo neziskové, svoje pôsobenie a aktivity identifikujú s miestom a jeho atmosférou. Zachovanie atmosféry je jedným zo vzájomných benefitov spolupôsobenia budovy a divadelnej funkcie. O tomto duchu miesta pojednávajú vo svojej práci Plevoets a Van Cleempoel⁹⁷. Hodnoty, ktoré identifikujeme v pôvodnom nevyužívanom objekte sa po jeho funkčnej premene rozširujú o ďalšie, ktoré objekt nadobúda po jeho oživení pomocou kultúrnych a divadelných

---

⁹⁶ NAKI III - Aktivní záchrana nemovitého priemyselného dedičství formou nového využítí (2023-2027), Dostupné z: <https://k129.cz/veda-a-vyzkum/naki-iii-prumyslove-dedictvi/> [citované 2024-03-15]

⁹⁷ PLEVOETS, Bie a Koenraad VAN CLEEMPOEL. *Adaptive Reuse of the Built Heritage, Concepts and Cases of an Emerging Discipline*. London and New York: Routledge, 2019.

ISBN 978-1-138-06275-7.

projektov. Oživovaním objektov sa mení pohľad na nevyužívané priestory mesta v očiach verejnosti, ktorá tým získava pozitívnu skúsenosť, ktorú následne môže využiť vo verejnej debate o podobe iného fyzického verejného priestoru mesta.

Pôvodná funkcia a adaptabilita objektu

V otázke adaptability objektu je možné sledovať tri základné možnosti premeny pôvodného objektu pre novú divadelnú funkciu:

- **objekt s vysokou mierou adaptability, ktorý bez náročných úprav prijme novú funkciu**

Pôvodné funkcie objektov v skúmaných projektoch ukazujú, že objekty s vysokou mierou adaptability v podobe priemyselných hál sú vhodné a často aj využívané pre funkciu divadelnej scény či už v tradičnej alebo alternatívnej podobe. Je teda zrejme, že v prípade projektov nového využitia, ktoré vyžadujú pre svoju scénu jasne definovaný priestor, bude v prípade dostupnosti halový objekt uprednostnený (napr.: studio ALTA - plocha scény pre divadlo tanca - 12 x 12 m, či pre tréningové priestory pre nový cirkus - priestor - 10 x 10 x 6 m).

- **objekt s nižšou mierou adaptability, bez nutnosti výraznej úpravy objektu, nová funkcia je formovaná s ohľadom na špecifickú objektu**

Potreba získania priestoru pre tvorbu alebo špecifickú aktivitu smeruje divadelnú produkciu do priestorov, ktoré nie sú jednoducho adaptovateľné a nie sú ani ideálne pre divadelnú scénu (napríklad projekty zamerané na komunitu, jedným z ktorých je Stanica Žilina-Záriečie). Vo väčšine multifunkčných projektov, ktoré nie sú úzko profilované na konkrétnu divadelnú formu, dochádza k tvorbe širšieho programu a aktivít spoločne s objektom a jeho špecifikami vrátane špecifických parametrov ovplyvňujúcich mieru adaptability objektu. Tento spôsob rozvoja kultúrneho centra je podobný práci na site specific projekte, kedy sa obmedzenia priestoru využijú v prospech výsledného diela (napríklad hala s odkalovacími nádržami v starej píseckej vodárni v projekte V bříše velryby).

- **objekt s nižšou mierou adaptability, nová funkcia nie je podriadená špecifikám objektu, vloženie funkcie je podmienené stavebnou úpravou**

Príkladom je konverzia plzeňského centra Moving Station. Stavebnou úpravu tu bol vytvorený potrebný priestor pre sálu, došlo k odstráneniu pôvodných konštrukcií stropov a častí stien spojovacej chodby (pred realizáciou využívané napríklad ako výstavný priestor). Následne bola do objektu vstavaná nová konštrukcia stropu nad sálou vrátane podporných zvislých konštrukcií s dostatočnou nosnosťou pre zavesenie javiskovej techniky. Objekt a samotné centrum tak získalo priestor pre pomerne univerzálnu scénu avšak za cenu straty časti kvalít pôvodného objektu (autenticita a atmosféra).

Objekt – miera fixácia prevádzky

V predmetných projektoch môžeme pozorovať rôznu mieru stabilizácie ich prevádzky a teda i schopnosť ich premeny v čase. Od fixných, často profesionálne navrhnutých a zrealizovaných projektov až po projekty, ktoré sú dočasné a s priestorom pracujú v stave v akom doň vstúpili.

Na priereze analyzovaných prípadových štúdií môžeme vidieť **stabilné až stavebne fixované projekty konverzií** objektov pre divadelnú funkciu, ktoré sú dnes ustálenou scénou a pracujú na tradičnej schéme prevádzky, profesionalizácie a produkcie. Ich miesto je nespochybniteľné, objekt zachovávajú a dávajú mu veľmi dobré vyhladky do budúcnosti. Tieto scény prenášajú divadelnú funkciu do jedinečného prostredia a tiež do netypických lokalít. No je tu aj jedno „ALE“. Ich stabilizovaná forma a prevádzková schéma im dáva len obmedzenú možnosť premieňať sa a prispôbovať potrebám tvorcov, nezískavajú nového diváka a sú do značnej miery vopred zafinované a priestor pre rozvoj je v nich limitovaný dômyselnosťou realizovaného návrhu.

Projekty vyznačujúce sa otvorenou koncepciou, ktoré možno nazvať anglickým „work in progress“ projekty („rozpracované“), umožňujú rozvoj rôznymi smermi, ktorý môže prebiehať v rovine priestorovej, kedy objekt nie je využívaný celý a postupným zvyšovaním počtu aktivít či počtu návštevníkov sa rozširuje a obýva ďalšie priestory alebo môže nastať i v rovine programu, kedy je možné priestory podľa potreby programu variovať a značne upravovať. V týchto projektoch vnímame väčšiu účasť komunity, väčšiu otvorenosť k novým návštevníkom a taktiež príležitosť pre vzájomný kontakt umeleckých odvetví, čím sa zväčšuje priestor pre experiment. Niektoré z týchto projektov sa postupom

času posúvajú bližšie k stabilizovaným inštitúciám, no v aktuálnej fáze ich možno hodnotiť ako projekty vo vývoji, obrazne neukončené.

Na pomedzí fixovaných a koncepcne otvorených schém projektov sa nachádzajú projekty, ktoré si nechali otvorené možnosti pre zmenu a úpravu, prípadne ponechali viacero variantov pre prácu s priestorom a taktiež so scénou. Takýmto príkladom sú Jatka78, ktoré vďaka svojim miernym zásahom do objektu dokážu pomerne jednoducho reagovať a upravovať priestorové potreby, ktoré sa môžu meniť v závislosti na čase či odlišnej programovej stratégii. Radíme sem i Divadelní loď Tajemství, ktorá svojou mobilitou a fyzickou prítomnosťou na rôznych miestach v rôznom čase vytvára samostatnú definíciu „kočovnej scény“, ktorá umožňuje putovať spoločne s divákom. Napriek svojej ukončenej stavebnej úprave, profesionalizácii tímu a vlastne všetkým znakom stabilných scén, okupuje a dotvára fyzický verejný priestor. Tým vytvára i predpoklad pre možný vývoj scénického priestoru v nečakanej podobe. Súčasne sem možno zaradiť i projekt CIRQUEON, ktorý je zastrešujúcou organizáciou pre celý segment nového cirkusu a súčasne spravuje priestory, ktoré používa pre širokú škálu aktivít vrátane vzdelávania.

Na škále smerujúcej od už popísanej fixácie (stability) k neurčitosti (v otázke stavebných úprav, nastavenej prevádzkovej schéme alebo v otázke jasného vymedzenia divadelných foriem), sa dostávame až k **neuzavretej koncepcii prevádzky** a k experimentálnym projektom. Takýmto príkladmi projektov sú predovšetkým site specific projekty, pre ktoré je podstatný práve spoločenský dosah a možné oslovenie nového diváka, čo potvrdzuje dlhoročný aktér na poli site specific projektov Pavel Štourač, ktorý je umeleckým vedúcim divadelného súboru Continuo: „Zaujíma ma preto hľadanie presahov, ktoré umožnia, aby divadlo zasiahlo aj tú skupinu ľudí, ktorí do divadla bežne nechodia.“⁹⁸

Rozvoj divadla na podklade prípadových štúdií

Divadlo sa roky vyvíjalo rôznymi smermi a jedným z nich bol vývoj k istej exkluzivite, ktorý je možné spájať s vývojom divadelnej typológie k monofunkčným objektom určeným výlučne pre divadlo, ktorým sa vyznačujú divadelné objekty vo všetkých vyspelých štátoch sveta. Súčasne s týmto vývojom sa menil aj dosah divadla na spoločnosť. V analyzovaných projektoch sa stretáme s tendenciou ďalšieho vývoja smerom k „veľkému“ umeniu,

---

⁹⁸ ŠTOURAČ, Pavel. *Hledání místa pro divadlo. – dizertačná práca*, Praha, AMU 2011.

k senzačnej scéne, špičkovej technike a k profesionalizácii jednotlivých členov tímu. Takto formované divadelné umenie dokáže vytvárať úchvatné umelecké diela. Tento proces je však často i príčinou prehlbovania pomyselnej bariéry voči istej časti obyvateľstva. Vzdáľuje sa bežnému človeku. Súčasne však vidíme aktivity a projekty, ktoré divadlo prinášajú v inej forme, v nedokonalých priestoroch a niekedy dokonca mimo priestoru, ktorý by bolo možné nazvať scénou. Tieto projekty pracujú s odlišnou filozofiou a pôsobia akosi bližšie k základnej podstate divadla. Mohlo by sa tak zdať, že hovoríme o divadle primitívnejšom alebo menej vyspelom. No projekty menších komunitných scén či site specific projekty a rovnako i projekty pouličného divadla nám často ukazujú, že vývoj nemusí znamenať iba, obrazne povedané, rast do výšky alebo technologický pokrok. Môže znamenať i prehĺbenie a sústredenie sa do centra a detailu. Sústredenie, ktoré vytvára hodnotný obsah a navyše ho prináša do každodenného života všetkým, ktorí sú vnímaví a dajú mu priestor, nielen tým, ktorí na to tak povediac „majú“.

Na podklade prípadových štúdií sme identifikovali možné úrovne rozvoja divadla v nedivadelných objektoch a areáloch:

- **rozvoj technologický a univerzalita** – realizácie, ktoré posúvajú divadelnú scénu smerom k multifunkčným sálam s najlepšou dostupnou technológiou javiskovej techniky alebo jedinečným technickým riešením. Tento rozvoj je ťažiskovým pri týchto projektoch: Roundhouse Londýn (multifunkčná sála), Performance Garage (plne variabilný black box)
- **práca s daným nedivadelným priestorom pre účel scény** – smerovanie k skromnej, racionálnej výprave, rozvoj tendencií 2. divadelnej reformy, nefixovaný divadelný priestor podnecujúci zachovanie variability dispozície javisko-hľadisko. Tento rozvoj je ťažiskovým pri týchto projektoch: Industri Brno, Stanica Žilina-Záriečie, Jaska78 Praha,
- **typologické modifikácie novovznikajúcich scén** – zmena prevádzkovej schémy, redukcia priestorov monofunkčnej divadelnej scény, zlučovanie funkcií, či úplná absencia neesenciálnych funkcií, funkciu foyer plní priestor kaviarne, baru, scéna nedisponuje rozsiahlym zázemím. Tento rozvoj je ťažiskovým pri týchto projektoch: Stanica Žilina-Záriečie, Divadelní loď Tajemství Praha, Moving Station Plzeň, Studio ALTA Praha.

- **rozvoj na úrovni divadelnej tvorby** – divadelné laboratórium a experiment, spájanie divadelných foriem, prepájanie rôznych umeleckých odvetví, komunikácia či spolupráca s divákom.

Tento rozvoj je ťažiskovým pri týchto projektoch: Industra Brno, Site specific projekty Divadla Continuo, Studio ALTA Praha, CIRQUEON Praha, Moving Station Plzeň.

- **návštevník/divák** – rozširovanie základne návštevníkov vďaka inému než divadelnému programu, sprístupnenie divadelnej tvorby širšiemu okruhu obyvateľov než v prípade tradičných scén, premena pohľadu na divadlo ako na nedostupné umenie, vzdelávanie, priamy kontakt tvorcov s návštevníkmi mimo predstavenia

Tento rozvoj je ťažiskovým pri týchto projektoch: Divadelní loď Tajmství, Stanica Žilina – Záriečie, Studio ALTA Praha, Moving Station Plzeň

„Bez herca nie je javisko a bez diváka neexistuje hľadisko. Dva sektory, ktoré rovnou mierou tvoria divadelný priestor. Oba môžu vzniknúť kdekoľvek a kedykoľvek a rovnako aj zaniknúť.“⁹⁹

Definícia scénického priestoru profesora Pražáka v sebe podčiarkuje viacero zo záverov, ktoré skúmanie prípadových štúdií v tejto práci prináša. Podstatou je fakt, že divadlo nevytvára priestor samotný, vzniká až vzájomným stretnutím diváka a herca v danom čase a priestore. Divadelný priestor je pojem univerzálny, jeho fyzická podoba má svoje limity a tie je možné prekročiť za účasti a vnemu diváka. Preto je potrebné vnímať rozvoj divadla ako súbor všetkých spomenutých úrovní a nie je možné zamerať sa len na jeho fyzické a technické parametre.

---

⁹⁹ PRAŽÁK, Albert. *Interpretace scénografického prostoru*. Praha: ISV, 2003. Média. ISBN 80-86642-21-6. s. 16.

Limity fungovania divadelnej funkcie v priemyselnom prostredí

V analyzovaných projektoch sme detegovali popri benefitoch aj limitujúce faktory vplývajúce na jednotlivé prevádzky. Limity boli popísané v jednotlivých vyššie uvedených analýzach projektov a tu ponúkame ich zhrnutie:

- V iniciačnej fáze projektov je hlavným limitom **stav stavebných konštrukcií a technické vybavenie** objektu. Nevyhnutné opravy a prítomnosť (náročnosť vybudovania) potrebných sietí a vyhovujúceho zázemia sú jedným z hlavných parametrov pri výbere vhodného objektu pre funkčnú zmenu využitia. Nedostatky v týchto parametroch často výrazne limitujú záujem o takéto objekty a to predovšetkým pre dlhodobé projekty malých scén.
- Často opakujúcim sa limitom priemyselných objektov využívaných pre kultúrnu funkciu sú nevyhovujúce **teplo-technické parametre obvodových konštrukcií a výplní otvorov**. V zimných mesiacoch tak niektoré prevádzky fungujú v obmedzenom režime alebo majú časť priestorov uzavretú. Na pražskom meetingu Trans Europe Halles v roku 2022 bolo v jednom z workshopov zameranom na udržateľnosť kultúrnych centier toto opatrenie uvádzané viacerými účastníkmi ako nevyhnutnosť pre ich ekonomickú udržateľnosť. V prípade pamiatkovo chránených objektov je riešenie dodatočných tepelných izolácií pomerne komplikované a v niektorých prípadoch bez významnej podpory odborníkov a finančných zdrojov nereálne. pozn. Naopak v letných mesiacoch sú priestory niektorých centier príjemným útočiskom pred vysokými teplotami.
- Niektoré z objektov majú z dôvodu navýšenia kapacity a spôsobu využitia objektu problém v letných mesiacoch, nakoľko neposkytujú **možnosť dostatočného vetrania**. Následne musí dôjsť k opatreniam, často v podobe systému núteného vetrania vrátane vedení, nakoľko pôvodne uzavreté priestory sú vybavené len fixnými oknami a nové z rôznych príčin nie sú prípustné. S takouto situáciou sa na začiatku svojho fungovania museli vysporiadať aj v centre Cirqueon.
- Zásadným limitom mnohých úspešných centier sa stáva **dimenzia a kapacita priestoru**. K tomuto problému často dochádza v prípade menších centier s divadelnou funkciou, ktorých aktivity a program sa rozširujú nad rámec pôvodného zámeru. Možným riešením je rozšírenie do ďalších priestorov alebo

objektov, či dokonca sťahovanie celého centra. Zmena adresy však môže znamenať stratu kontaktu s časťou pôvodných návštevníkov a premenu komunity.

- Rovnako ako vo všetkých občianskych stavbách je veľmi dôležitou **požiarna bezpečnosť**. Zaistenie správneho riešenia požiarnej bezpečnosti sa v niektorých objektoch stáva výrazným limitom. Pri voľbe nevhodných priestorov a neadekvátneho nastavenia programu sa môže stať riešenie požiarnej bezpečnosti problematickým.
- Limitom nového využitia opusteného objektu môže byť aj **legislatíva** v otázke účelu stavby. **Zmena účelu využívania stavby** je možná na základe súhlasu alebo povolenia stavebného úradu a nový spôsob využitia objektu musí byť v súlade s územnoplánovacou dokumentáciou. Stretáme sa tak ešte vždy so situáciou, že proces zmeny využitia viazne a blokuje riadne otvorenie nových priestorov pre verejnosť. V prípade nových zámerov v doposiaľ nevyužívaných priestoroch technických a priemyselných objektov, sa zmena územného plánu stáva v horizonte doby trvania projektu nereálna.
- Nedostatky v lokálnom kontexte na úrovni verejných politík a vo veci **prístupu k nevyužívanému stavebnému fondu** sa stávajú často limitujúcim faktorom v procese vnášania novej kultúrnej funkcie do objektu. Tieto nedostatky môžeme vidieť predovšetkým na strane niektorých municipalít, ktoré ešte vždy nie sú v prístupe k dočasnému a adaptívnemu využívaniu vhodne nastavené. Tento stav pretrváva napriek skutočnosti, že v mnohých krajinách západnej Európy je dočasné a adaptívne využívanie vnímané ako neoddeliteľná súčasť dlhodobej transformácie ako zo strany municipalít, tak aj súkromných vlastníkov a developerov.¹⁰⁰
- Medzi pozorovanými parametrami budov a rovnako tiež výsledných funkčných projektov je **autenticita** a **atmosféra**. Funkčnou obnovou zvyčajne dochádza k ovplyvneniu týchto dvoch parametrov. Jedným z limitov môže byť i **strata** alebo výrazná **premena** týchto dvoch vlastností. Príkladom je kultúrne centrum Stanica Žilina-Záriečie, ktoré po rozsiahlej obnove pôvodného objektu znížilo svoju autenticitu. pozn. Súčasne je potrebné zmieniť, že objekt je v prevádzke práve

---

¹⁰⁰ MED, Tomáš. *Spontánnosť katalyzátorem regenerace industriálu. – dizertačná práca*, Praha, FSv ČVUT 2016. s. 171.

vd'aka činnosti členov združenia a nová funkcia má pozitívny dopad presahujúci za hranice objektu i lokality a nová atmosféra, ktorá v objekte spoločne s funkciou a obnovou vznikla je podnetná a jedinečná, čím sa strata pôvodnosti vyvažuje.

- Vo väčšine nami analyzovaných prípadových štúdií je koncepcia projektov previazaná so **špecifikami stavby**, ktoré ich môžu limitovať (napríklad pri hľadaní vhodného objektu, kedy do hry vstupujú vopred dané parametre), ale súčasne ich aj formujú. V tomto zmysle môžeme limity vnímať ako znaky, ktoré z projektov robia originálne a jedinečné miesta pre divadlo ako napríklad zvuk prechádzajúceho vlaku či jedinečný tvar scény vychádzajúci z pôvodnej funkcie.

Na záver môžeme konštatovať, že **cieľ práce**, *definovanie limitov a možností vývoja divadelnej funkcie v industriálnom prostredí a v objektoch priemyselného a technického dedičstva a súčasná analýza vplyvu týchto projektov na industriálne objekty a areály*, bol naplnený, čo dokladajú závery uvedené vyššie.

Ústredná hypotéza, *využitie priemyselných objektov pre kultúrne účely prináša nové možnosti rozvoja divadelnej funkcie a vytvára predpoklad pre udržateľné využívanie týchto objektov a areálov*, sa potvrdila a na základe tohto potvrdenia je možné ďalej pokračovať vo výskumoch a presnejších analýzách zameraných na jednotlivé roviny rozvoja divadelnej funkcie v priemyselných a technických objektoch a súčasne je možné sa ďalej zamerať na definovanie odporúčaní a postupov využiteľných pri efektívnej premene a adaptácii objektov spadajúcich do oblasti pamiatkovej ochrany.

Na úplný záver prikladáme filozofický presah témy o obývaní priestoru divadlom.

Filozofický presah témy

...Veta „Človek býva, nakoľko buduje“ dostala teraz svoj vlastný zmysel. Človek nebýva, pokiaľ sa na zemi pod nebesami iba zariaďuje, opatruje ako roľník to, čo rastie, a stavia pri tom budovy. Takéhoto budovania je človek schopný len vtedy, keď už buduje v zmysle básnického zaobstarávania miery. K budovaniu vo vlastnom zmysle dochádza len vtedy, ak sú tu básnici, ak sú tu tí, ktorí zaopatrujú mieru pre architektoniku, pre stavebnú štruktúru bývania.¹⁰¹

Básnické bývanie človeka, tak ako o ňom vo svojej prednáške hovorí Heidegger, je základným existenciálnym znakom človeka. Toto bytie môžeme pozorovať v uvedomelom vytváraní prostredia na príkladoch projektov podobných žilinskej Stanici, pražskému Studiu ALTA, plzeňskému Moving Station, ale i ďalším analyzovaným projektom. Pri bližšom pohľade, však zisťujeme, že podobné znaky a motivácie možno identifikovať i na udalostiach v podobe festivalov a site specific projektov. Toto skutočné bývanie nemožno rozdeľovať na bývanie trvalé a krátkodobé alebo na obývanie vlastného a pobyt v priestore spoločnom či vypožičanom. Samo o sebe sa „bývanie“ stáva vyjadrením našej existencie a našej vedomej snahy o účasť na jej formovaní. Súčasne však vidíme rozdielnu úroveň obývania a vzťahu ľudí s miestom, akým je objekt v podobe kultúrneho centra na jednej strane a verejným priestorom mesta v podobe ulice, námestia alebo dopravného prostriedku na strane druhej. Konkrétne miesto alebo priamo objekt, s ktorým sa človek identifikuje, sú pre toto obývanie i ľahšie uchopiteľné. Z nášho pohľadu sa vo svojej podstate všetky spomenuté projekty usilujú o rovnaký cieľ, ktorým je Heideggerom opisované „básnické bývanie“, no usilujú oň v rôznych priestorových súvislostiach. Kultúrne centrum či inštitúcia naplňajú svoj objekt a príľahlú lokalitu životom a programom. Spojenia a samozrejme skúsenosti, ktoré tu vznikajú často presahujú priestorové súvislosti, vznikajú spojenia na úrovni vzťahov a kontaktu odlišných svetov jednotlivých návštevníkov. Projekty ako napríklad žilinská Stanica to dosahuje už vďaka svojej polohe, kedy i cestujúci čakajúci na vlak vstupujú do kultúrneho centra, ale aj vďaka širokému spektru aktivít. Anglicky hovoriaci dobrovoľník za barom sa môže ľahko stretnúť so

---

¹⁰¹ HEIDEGGER, Martin. *Básnický bydlí člověk: německo-česky*. Třetí, opravené vydání. Přeložil Ivan CHVATÍK. Knihovna novověké tradice a současnosti. Praha: OIKOYMENH, 2021. ISBN 978-80-7298-339-1. s. 99

zamestnancom miestnej automobilky. Tento kontakt viacerých spoločenských vrstiev a skupín vytvára sieť návštevníkov obohatených o skúsenosť s otvorenosťou voči odlišným skupinám a záujmom.

Podľa slov sociológa Zygmunta Baumana... „*postupné, napriek tomu dôsledné orezávanie a rušenie verejných, štátom podporovaných záruk proti individuálnym neúspechom a zlyhaniu oberá kolektívne jednanie o veľkú časť jeho niekdajšieho kúzla a podkopáva sociálne základy spoločenskej solidarity; ukazuje, že pojem “spoločnosť”, ako zastrešujúci termín pre úhrn populácie žijúcej na suverénnom štátnom území, sa povážlivo vyčerpá.*“¹⁰² Možno je aj vyššie spomenutý proces jednou z ciest k novému naplneniu tohto pojmu v dobe, ktorú Zygmunt Bauman nazval "tekutou modernitou"¹⁰³ práve pre jej nestálosť a časté zmeny, vyúsťujúce v dojem tekutosti. I tu môžeme sledovať element neustálej zmeny a pohybu. Vlastnosti, ktoré spájame s genézou kultúrneho centra a súčasne ich vieme nájsť i vo výstupoch pouličného divadla či site specific projektov.

Ako bolo povedané, site specific projekt vo fyzickom verejnom priestore či areáli má inú východiskovú pozíciu než projekt vložený do objektu. Pracuje s existujúcimi stereotypmi a už nadobudnutými skúsenosťami jednotlivcov. So skúsenosťami, ktoré nadobúdame na základe bežného používania daného priestoru. Nástrojmi takéhoto výstupu sú priama akcia, nabúranie existujúcich zvykov, vznik nových skúseností a taktiež nových asociácií. Zmena nahliadania na priestor okolo nás a na seba navzájom. V momente, kedy si uvedomíme možnosť interakcie so svojim okolím, dochádza k zmene nášho vnímania prostredia. Nepripútaná akcia v neohraničenom priestore môže zaniknúť alebo sa môže stať pre diváka ťažko uchopiteľnou. Súčasne sa však pri vhodnom prevedení a dobre naladenom publiku môže stať veľmi výraznou skúsenosťou, ktorá myslenie divákov ovplyvní. Rovnaký vplyv môže mať i divadelný výstup na tradičnej scéne, alebo iné médium, avšak pri výstupe odohrávajúcim sa v nám známom prostredí je často táto skúsenosť výraznejšia. Divadelné predstavenie alebo film s ťažkou témou nás zasiahne v momente jeho vzhliadnutia, navyše na mieste, kde tento zážitok očakávame. Niekedy v človeku

---

¹⁰² BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Vydání druhé. Přeložil Helena ŠOLCOVÁ. XXI. století. Praha: Academia, 2017. ISBN 9788020027405. s. 10.

¹⁰³ Pojem "Tekutá modernita" po prvý raz použil sociológ Zygmunt Bauman na popisovanie súčasnej spoločnosti vyspelých krajín sveta a ich prechod do druhej fázy modernity.

rezonuje niekoľko dní, prípadne sa voči téme obrníme a nepripustíme svoju spoluúčasť. Ak sa ale takáto téma zhmotní v našej blízkosti, na mieste, ktoré poznáme alebo dokonca navštevujeme, je omnoho jednoduchšie pripustiť svoju účasť a pripustiť tiež prítomnosť a vážnosť tejto témy. Pri takomto nahliadaní môžeme neohraničenosť scény vnímať ako benefit a dopad na naše vnímanie okolitého sveta sa môže stať oproti bežnému výstupu v tradičnej sále trvácnejší.

Skúsenosť, kedy sa divák dostane do interakcie s interpretom, prípadne sa stane svedkom výstupu v neohraničenom priestore, môže vyústiť do tvorby ďalších asociácií a vedomých prepojení vlastného vnímania tohto priestoru. Skúsenosť si napokon ľahšie spojíme s okolnosťami jej vzniku, ako s konkrétnym miestom. Čím vzniká potenciál pre ďalekosiahle pôsobenie a možný vplyv širšieho rozsahu ako projekty pútané k miestu.

9. Zoznam použitej literatúry a zdrojov

AUR 18 - *Architecture and Sustainable Development*. Prague: Czech Technical University in Prague, Faculty of Civil Engineering, 2019. ISBN 978-80-01-06648-5.

BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Vydání druhé. Přeložil Helena ŠOLCOVÁ. XXI. století. Praha: Academia, 2017. ISBN 9788020027405.

BERAN, Lukáš. *Průmyslové dědictví: [sborník příspěvků z mezinárodního bienále Industriální stopy] = Industrial heritage : [conference proceedings from the international biennial "Vestiges of Industry"*. Praha: Výzkumné centrum průmyslového dědictví Českého vysokého učení technického v Praze ve spolupráci s Kolegiem pro technické památky ČSSI & ČKAIT, 2008. ISBN 978-80-01-04067-6.

BRAUN, Kazimierz. *Divadelní prostor. Vyd 1. Praha: Akademie muzických umění, v Praze, 2001. ISBN: 80-85883-73-2.*

BRAUN, Kazimierz. *Druhá divadelní reforma?: studie*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 1993. ISBN 80-7008-037-x.

CAMPBELL, Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků. [Z angl. originálu přeložila]: Loupová, Hana. Praha : Portál, 2000. 339 s. ISBN:80-7178-354-4.

CIKÁNEK, Martin. *Kreativní průmysly: příležitost pro novou ekonomiku II*. Nové, rozš. a rev. vyd. V Praze: Institut umění, 2013. ISBN 978-80-7008-274-4.

DARLEY, Gillian. *Factory*. Reaktion Books Ltd. 2003. ISBN 1-86189-155-5.

DOUET, James. *Industrial Heritage Re-tooled: The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation*. Left Coast Press 2013. ISBN 9781629582030.

DVOŘÁKOVÁ, Eva - Benjamin FRAGNER - Tomáš ŠENBERGER. *Industriál - paměť - východiska*. Praha: Titanic, 2007. ISBN 978-80-86652-33-7.

FÖHL, A. *Bauten der Industrie und Technik*. Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz 1992. ISBN: 3922153038

FLORIDA, Richard. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life*. New York: Basic Books, 2004. ISBN 0465024777.

FRAGNER, Benjamin; SKŘIVAN, Tomáš; AULÍK, Jan a BERAN, Lukáš. *Pražská nádraží ne/využitá: urbanismus průmyslového dědictví : alternativní projekty pro Nákladové nádraží Žižkov*. V Praze: Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT ve spolupráci s Galerií Jaroslava Fragnera, c2012. ISBN 978-80-01-05009-5

GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, c2012. ISBN 978-80-260-2080-6.

HANNAH, Dorita (ed.), Olav HARSLØF (ed.). *Performance design*. Lancaster: Museum Tusculanum, 2008. ISBN 978-8763507844.

HEIDEGGER, Martin. *Básnický bydlí člověk: německo-česky*. Třetí, opravené vydání. Přeložil Ivan CHVATÍK. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2021. ISBN 978-80-7298-339-1.

Industriální situace - místo, tvar, program: Industrial contexts - place, form, programme. Přeložil Robin CASSLING. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury, 2021. ISBN 9788001068076. s.66-69.

JOHANCENTRUM. *Vydrží kultura (bez) plánování?*. Plzeň: Johan o.s., 2013.

LIPOVETSKY, Gilles a CHARLES, Sébastien. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. Střed (Prostor). Praha: Prostor, 2013. ISBN 978-80-7260-283-4.

MATĚJ, Miloš – Michaela Ryšková. *Metodika hodnocení a ochrany průmyslového dědictví z pohledu památkové péče*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Ostrava, Metodické centrum průmyslového dědictví, Ostrava, 2018.

MORAVČÍKOVÁ, Henrieta a Viera DLHÁŇOVÁ. *Divadelná architektúra na Slovensku*. Bratislava: Divadelný ústav, 2011. ISBN 9788089369355.

PALMER, Marilyn. - Peter NEAVARSON. *Industrial Archeology: Principles and Practice*. Routledge 1998. ISBN 9780415167697.

PALMER, Marilyn. - Michael NEVELL. – Mark SISSON. *Industrial Archaeology: A Handbook*. Council for British Archaeology, 2011. ISBN 978-1902771922

PAVIS, Patrice. *Contemporary mise en scène : staging theatre today*. London New York: Routledge, 2012. ISBN 978-0415553445.

PEVSNER, Nikolaus. *A History of Building Types*. London 1976. ISBN 9780691018294.

PLEVOETS, Bie a Koenraad VAN CLEEMPOEL. *Adaptive Reuse of the Built Heritage, Concepts and Cases of an Emerging Discipline*. London and New York: Routledge, 2019. ISBN 978-1-138-06275-7.

POLÁČEK, Vojtěch a POKORNÝ, Vít. *Recyklované divadlo: Recycled theatre*. Praha: Národní muzeum, 2015. ISBN 978-80-7036-454-3.

POPELOVÁ, Lenka. *Fabrik-theatres - conversion of industrial buildings for contemporary theatre stages*. In: *Central Europe towards Sustainable Building 2016 - Innovations for Sustainable Future*. Praha: GRADA PUBLISHING, 2016. pp. 449-456. Praha 2016.

POPELOVÁ, Lenka – Martin LAPŠANSKÝ. Conversion of railway stations for contemporary theatre stages new ways of industrial heritage use and expansion of theatre possibilities to new spheres. In: IDEM, Robert – GÓRKA, Anna. *Object-Architecture-Environment. The problems of sustainable design*, vol II. Gdaňsk, Polytechnika Gdaňsk, 2018.

POPELOVÁ, Lenka – Martin LAPŠANSKÝ. Využití nádraží pro divadelní účely, In: ŠENBERGER, T.; POPELOVÁ, Lenka. (hl. ed.) - PEŠKOVÁ, Zuzana. - ŠENBERGER, Tomáš. - HULEC, Mikuláš. (eds.) et al. *Veřejný prostor v širším kontextu - město, industriál, krajina*. Česká technika - nakladatelství ČVUT, Praha, 2018. ISBN 78-80-01-06509-9.

POPELOVÁ, L.; FÖHL, A.; BOLLEREY, Fr.; PEŠKOVÁ, Z.; HULEC, M.; HÁJEK, K.; JORDÁNOVÁ, K. et al. *Železniční dědictví - od velké minulosti k budoucí využitelnosti*. Praha: Česká technika - nakladatelství ČVUT, 2018.

PRAŽÁK, Albert. *Interpretace scénografického prostoru*. Praha: ISV, 2003. Média. ISBN 80-86642-21-6.

RAISTRICK, Arthur. *Industrial archeology: an historical survey*. St Albans: Paladin, 1973. ISBN 0586081313.

RICHARDS, James M. *The functional tradition in early industrial buildings*. London: Architectural Press, 1958. ISBN 0851392261.

SCHMELZOVÁ, Radoslava (ed.), *Divadlo v netradičním prostoru, performance a site specific: současné tendence*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2010. ISBN 978-80-7331-184-1.

SIDOROVÁ, Milota (ed.). *Nepredať! Zveľadiť!*. Bratislava: Nadácia Cvernovka, 2020. ISBN 9788097369002.

STRONG, Judith. (ed.) *Theatre buildings: a design guide*. New York, NY: Routledge, 2010. ISBN 978-0415548946.

STÝBLO, Zbyšek a SOUKENKA, Vladimír. *Divadlo: prostor & akce*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2022. ISBN 978-80-01-06926-4.

ŠENBERGER, Tomáš. - Lenka POPELOVÁ. (eds.) - FÖHL, A. - BOLLEREY, Fr. et al. *Železniční dědictví - od velké minulosti k budoucí využitelnosti*. Česká technika - nakladatelství ČVUT, Praha, 2018.

ŠENBERGER, Tomáš. Rekonstrukce výrobně-technických staveb k novým účelům. In: *Rozpravy Národního technického muzea v Praze*, č. 137. NTM, Praha 1995.

ŠULC, Josef. Autenticita památky a problém její rekonstrukce (několik poznámek k věčně aktuálnímu tématu památkové péče). *Zprávy památkové péče*, 2001, č. 8,

SVETINA, Ivo (ed.). *Occupying spaces: experimental theatre in Central Europe 1950-2010*. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej, 2010. ISBN 978-961-6860-01-7.

TYSLOVÁ, Irena. *Metodiky animačních procesů v kultuře: [vybrané eseje : sborník]*. Praha: Oeconomica, 2012. ISBN 9788024519036.

TITTELBACHOVÁ, Šárka. - Irena TYSLOVÁ. *Destinace turismu – platforma pro spolupráci kultury a turismu (Tourism destination – Platform for collaboration of culture and tourism)*. (online). *Ekonomika a management*, sv. 10, č. 1, s. 13. Praha, 2016. [citované 2018-10-14]

VÁCLAVOVÁ, Denisa a ŽIŽKA, Tomáš, DVOŘÁK, Jan (ed.). *Site specific*. Panorama českého alternativního divadla. Praha: Pražská scéna, 2008. ISBN 970-80-86102-44-3.

VESELÝ, Dalibor. *Architektura ve věku rozdělené reprezentace: problém tvořivosti ve stínu produkce*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1647-8.

ZUMTHOR, Peter. *Atmosféry: architektura v okolním prostoru - věci, které mne obklopují*. A Architektura. Zlín: Archa, 2013. ISBN 978-80-87545-22-5.

ŽIŽKA, Tomáš a SCHMELZOVÁ, Radoslava (ed.). *KNOWtilus: ponor do vědy skrze umění*. V Praze: Akademie múzických umění, 2013. ISBN 978-80-7331-290-9.

ŽIŽKA, Tomáš a SCHMELZOVÁ, Radoslava (ed.). *Ostrov poznání*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2014. ISBN 978-80-7331-333-3.

Vysokoškolské kvalifikačné práce

LENYI, Peter. *Nezávislé kultúrne centrá – dizertačná práca*, Bratislava, Fa STU 2021.

MED, Tomáš. *Spontánnost katalyzátorem regenerace industriálu*. – dizertačná práca, Praha, FSv ČVUT 2016.

MÍREK, David. *Dramaturgie a kreativní management performančních umění při ožívování prázdného místa*. – dizertačná práca, Praha, AMU 2019.

ŠTOURAČ, Pavel. *Hledání místa pro divadlo*. – dizertačná práca, Praha, AMU 2011.

Elektronické zdroje

NAKI III - Aktivní záchrana nemovitého průmyslového dědictví formou nového využití (2023-2027), Dostupné z: <https://k129.cz/veda-a-vyzkum/naki-iii-prumyslove-dedictvi/> [citované 2024-03-15]

Z rozhovoru Pavly Kuchtové s Pavlem Štouračem, *Na nákladovém nádraží bude Divadlo Continuo hledat odpověď na otázky o současném světě*, <https://budejovice.rozhlas.cz/nakladovem-nadrazi-bude-divadlo-continuo-hledat-odpoved-na-otazky-o-soucasnem-8791924,9min00s/>. [citované 2024-01-05] V bříše velryby – O PROJEKTU [online 05.01.2024], <https://www.continuo.cz/vbrisevelryby/#PROJECT>

ŠTÁSTKA Tomáš, *Continuo mění starou vodárnu v břicho velryby, připomene i Dagmar Šimkovou* [online cit. 2024-01-05], https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/v-brise-velryby-divadlo-continuo-pisek-stara-vodarna-dagmar-simkova.A190807_112714_divadlo_ts

O Stanici. online. Dostupné z: <https://www.stanica.sk/o-stanici/>. [citované 04.03.2024]

O nás. online. Dostupné z: <https://www.altart.cz/o-nas> [citované 2018-08-22]

Týden s tancem. online. dostupné z: <https://operaplus.cz/tyden-s-tancem-3/>. [citované 2024-03-12]

TV KOLiN - Divadelní Loď Tajemství. online. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=lp6nzOUzPt8/>. [citované 2024-02-01]

Loď Tajemství vlastní divadlo Formanů. online. Dostupné z: <http://www.sestka.cz/2006/4/lod-tajemstvi-vlastni-divadlo-formanu/>. [citované 2024-07-01]

Nachové plachty plují dál po souši. online. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/nachove-plachty-pluji-dal-po-sousi-8092433/>. [citované 2024-01-07]

INDUSTRA: Velký přesun. online. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=NE7gcHvQjwQ/>. [citované 2024-02-10]

Festival NASTEVŘENO | 27. - 30. 5. 2021 (dokument). online. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=AqDaglxVbQs/>. [citované 2024-02-28]

ARNOLD WESKER AND ART FOR ALL 1960 – 1970. online. Dostupné z: <https://50.roundhouse.org.uk/content-items/arnold-wesker-art-2/>. [citované 2024-03-03]

O metode. Online. <https://dvenatreti.cz/o-metode/>. [citované 2024-02-15]

WALTHER, Daniela. - Helmuth ALBRECHT. *SHIFT-X: Compendium on Effective Industrial Heritage Management Structures and Options for their Interregional Transfer*. Sächsische Industriemuseum Chemnitz, TU Freiberg 2014. Dostupné z: <https://tu-freiberg.de/sites/default/files/media/technikgeschichte-und-industriearchaeologie-3412/Sonstiges/shift-x-online.pdf>.

Charta průmyslového dědictví TICCIH. VCPD FA ČVUT v Praze. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/wp-content/uploads/2013/04/charta-web.pdf>
Trans Europe Halles. online. <http://teh.net/>. [citované 2023-06-14]

Zoznam obrázkov

- Obr. 1 - Cava Arcari – David Chipperfield Architects, foto: Edmund Summer
- Obr. 2 - predstavenie Matka Guráž (1974) Performing Garage, foto: Courtesy of Richard Schechner
- Obr. 3 - Performing Garage (2019), zdroj: <https://theperforminggarage.org>
- Obr. 4 - možné otvorenie scény do exteriéru - Teatro Erotides de Campos - Engenho Central / Brasil Arquitetura, foto: Nelson Kon
- Obr. 5 - rez divadelnou sálou bývalej dúchadlovej haly Landschaftspark Duisburg-Nord
zdroj: <https://theapro.de>
- Obr. 6 - interiér Roundhouse Camden (Londýn) pred konverziou,
zdroj: chrismortonphotostories.co.uk
- Obr. 7 - skúška Monteverdiho opery L'Orfeo (Roundhouse 2015)
foto: David Levene/Guardian
- Obr. 8 - Cirko – centrum, Helsinki, foto: Jussi Eskola
- Obr. 9 - Cirko centrum - hala Mannessi interiér, zdroj: www.cirko.fi
- Obr. 10 - bábký DUDU – THE GIANTS OF LIGHT, zdroj: www.dundu.eu
- Obr. 11 - improvizovaná scéna v secesnej hale (pôvodný stav) stanica Plzeň Říšské předměstí
zdroj: <https://www.movingstation.cz>
- Obr. 12 - nová multifunkčná sála Moving Station zdroj: <https://www.johancentrum.cz>
- Obr. 13 - Movig Station, foto: Lenka Popelová
- Obr. 14 - predstavenie Up End Down Symphony, Veľká sála Jatka78
foto: Pavlína Saudková
- Obr. 15 - bar ako pódium Jatka78 (Rostislav Novák – principál Cirk La Putyka)
- Obr. 16 - zdroj: <https://www.facebook.com/jatka78>
- Obr. 17 - divadelná sála - Jatka 78, zdroj: www.hithit.com
- Obr. 18 - tréningová hala počas jedného z predstavení rozšírených za hranice hlavnej sály Jatka78
foto: Jakub Jelen
- Obr. 19 - Aktuálna divadelná sála INDUSTRA stage v areáli Nové Zbrojovky,
zdroj: <https://artinres.cz/rezidence/industria/>
- Obr. 20 - performance POHYB / ARCHITEKTURA - INDUSTRA stage v areáli Nové Zbrojovky,
zdroj: <https://www.facebook.com/Industrabrno>
- Obr. 21 - Loď Tajemství tlačaná remorkérom, stavebná úprava pre predstavenie Nachové plachty,
zdroj: <https://www.i60.cz>
- Obr. 22 - Loď Tajemství po zastrešení javiskového priestoru a prestavbe zázemia
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemstvi>
- Obr. 23 - pohľad na javisko z posledného radu hľadiska (Loď Tajemství)
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemstvi>

- Obr. 24 - workshop žonglovania, pohľad z javiska (Lod' Tajemství)
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemstvi>
- Obr. 25 - obývanie verejného priestoru Smíchovské náplavky počas festivalu ARÉNA
zdroj: <https://www.facebook.com/lodtajemstvi>
- Obr. 26 - pôvodný stav budúcej sály – Libeňský pivovar, foto: autor
- Obr. 27 - obnovený priestor sály – Libeňský pivovar, foto: autor
- Obr. 28 - performance Šrámy v priestoroch chladného hospodárstva – Libeňský pivovar
zdroj: <https://www.facebook.com/studioalta.cz>
- Obr. 29 - alternatívne natočenie hľadiska divadelná sála – Libeňský pivovar
zdroj: <https://artinres.cz/rezidence/studio-alta>
- Obr. 30 - pôvodný stav objektu stanice rok 2002, foto: archív Truc sphérique
- Obr. 31 - Stanica Žilina – Záriečie rok 2016, v pozadí objekt S2, zdroj <https://www.zilina.sk>
- Obr. 32 - predstavenie BAKKHEIA v priestore sály v objekte S1 – Stanica Žilina - Záriečie 2014
zdroj: <https://www.bodyngo.com>
- Obr. 33 - KioX festival 2017 - sála S2, foto: Marek Jančúch
- Obr. 34 - priestor baru pred rekonštrukciou, foto: Elena Aya Bountouraki
- Obr. 35 - priestor baru po rekonštrukcii v roku 2022 Stanica Žilina - Záriečie, foto: Martin Štecher
- Obr. 36 - Cirqueon – tréningová hala 1 (ul. Vlastislavova), zdroj: www.cirqueon.cz
- Obr. 37 - hlavný vstup do priestorov tréningových hál vo dvore bloku.
jedna zo scén susedského festivalu, zdroj: <https://www.facebook.com/cirqueon>
- Obr. 38 - CIRQUEON LAB – pôvodný stav – tréningový priestor profesionálnych umelcov
(ul. Petrohradská), zdroj: www.cirqueon.cz
- Obr. 39 - CIRQUEON LAB – priestor počas 'work in progress' vystúpenia:
Kolektív Lapso Cirk – QOROQ, zdroj: www.cirqueon.cz
- Obr. 40 - hľadisko a scéna na koľajisku, zdroj: <https://www.vhu.cz>
- Obr. 41 - Divadelný vozeň (Vlak Lustig) na nádvori delostreleckých kasární (Terezín)
zdroj: <http://www.archeologiezla.cz>
- Obr. 42 - Nákladové nádraží Žižkov - exteriérová časť scény predstavenia ROPA počas dňa
zdroj: <http://www.divadelni-noviny.cz>
- Obr. 43 - predstavenie Nature v podzemných priestoroch NNŽ, zdroj: <https://vis.idu.cz>
- Obr. 44 - bývalá tehelňa Vodňany – jedna zo scén predstavenia Citadela, foto: Václav Pancer
- Obr. 45 - bývalá tehelňa Vodňany – skúška predstavenia Citadela, foto: Václav Pancer
- Obr. 46 - scéna v priestore pod odkaľovacími nádržami predstavenie V břiše velryby
bývalá vodáreň Písek, zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>
- Obr. 47 - scéna v priestore pod odkaľovacími nádržami predstavenie V břiše velryby
bývalá vodáreň Písek, zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>
- Obr. 48 - skúška výstupu v odkaľovacej nádrži predstavenie V břiše velryby, bývalá vodáreň Písek
zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>
- Obr. 49 - záverečná scéna predstavenia V břiše velryby, bývalá vodáreň Písek
zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>
- Obr. 50 - predstavenie V břiše velryby, bývalá vodáreň Písek
zdroj: <https://www.facebook.com/continuotheatre>
- Obr. 51 - diváci pred predstavením Agora, nákladné depo železničnej stanice, České Budějovice
zdroj: <https://www.divadelni-noviny.cz>
- Obr. 52 - priestor zastrešeného nákladného železničného nástupiska – predstavenie Agora
zdroj: <https://www.divadelni-noviny.cz>
- Obr. 53 - L'Absolu – priestor scény a hľadiska, foto: Dmitrijus Matvejevas
- Obr. 54 - L'Absolu – stavba sila, zdroj: <https://www.mouvement.net/labsolu>

10. Príloha

Dotazník pre realizátorov

Prosím, ak je to možné, vyplňte údaje o respondentke/ovi, pre prípad dodatočných otázok a zasadenie odpovedí do súvislostí s Vašou inštitúciou.

inštitúcia:

meno a priezvisko:

pracovná pozícia (pozície) v inštitúcii:

01 Objekt

1. Poznáte históriu a pôvodnú funkciu objektu v ktorom pôsobíte? (Prosím, stručne popíšte)
-
2. Je pre Vás história objektu, nejakým spôsobom prínosná? (idea, tvorba koncepcie, lokalita, priestorové parametre, marketing....)
-
3. Vnímate objekt, jeho históriu ako kultúrne dedičstvo? Ak áno, ako sa to prejavuje vo Vašom prístupe k nemu?
-
4. Máte spätnú väzbu od návštevníkov v súvislosti s Vaším objektom? (lokalita, pôvodná funkcia, špecifický priestor) (Prosím, stručne popíšte. Pozitívne i negatívne)
-
5. Dostávate spätnú väzbu od obyvateľov alebo návštevníkov okolitých objektov prípadne v širšom susedstve? (Prosím, stručne popíšte. pozitívne i negatívne)
-
6. Uskutočnili ste s ohľadom na mienku verejnosti nejaký prieskum? Ak áno, akou formou a kto sa doň zapojil?
-
7. Disponujete a pracujete s dokumentáciou objektu?
(Pôvodná, prípadne i nová dokumentácia, pre Vaše aktuálne potreby? - Pôdorysy, rezy, 3D model, historické fotografie, projekt stavebných úprav)
Vedeli by ste tieto podklady zdieľať pre účely výskumu?
-

8. Aké parametre a vybavenie objektu boli nevyhnutné pre Vaše pôsobenie?
(Minimálne nároky priestorové/technologické/lokalita napr.: siete - teplo (leto/zima), scéna 12 x 12 m, strop 4 m, dve sály alebo aspoň scény, dostupnosť hromadnou dopravou, prirodzené svetlo, nadväznosť na iné funkcie obce/mesta...)
-
9. Má Váš priestor vyššie zmienené vlastnosti? Prípadne čo mu chýba?
-
10. Je podľa Vášho názoru pre Vaše aktivity objekt vhodný? Čo bolo potrebné upraviť alebo do objektu doplniť?
-
11. Aké ideálne parametre by mal mať objekt pre Vaše aktivity? A čo z toho súčasný objekt spĺňa?
-
12. Má objekt limity, ktoré bránia alebo komplikujú Vaše plány? Ak áno, aké?
-
13. Viete pomenovať výhody Vášho objektu v porovnaní s podobnými projektmi, ktoré poznáte u nás alebo v zahraničí? Ak áno, aké to sú?
-
14. Vidíte vo Vašom objekte/projekte výhody voči tradičným inštitúciám s obdobnou náplňou? Ak áno, aké?
-
15. Aké zásahy boli pre Vaše fungovanie v objekte nutné? (Výmena okien, riešenie vykurovania, vybudovanie hygienického zázemia...)
-
16. V akej fáze projektu boli tieto práce realizované? (iniciačná fáza/obývanie/prestavba)
-
17. Spolupracovali ste pri návrhu stavebných a dispozičných úprav s:
architektom/statikom/stavebný inžinierom/iným profesionálom v oblasti stavebného priemyslu alebo pamiatkovej starostlivosti? Čo konkrétne bolo predmetom tejto spolupráce?
-
18. Stretávate sa s prekážkami, ktoré plynú z odlišnej pôvodnej funkcie objektu? Ak áno, aké to sú?
-
19. Má Váš špecifický priestor/objekt vplyv na dramaturgiu/programovú náplň? Ak áno ako sa to prejavuje? (eventuálne bola programová náplň dôvodom pre výber objektu?)
-

20. Bol alebo je Váš objekt, alebo niektoré z jeho priestorov inšpiráciou pre tvorcov?
(aký je to priestor, čím je špecifický a čo bolo výsledkom?)
-
21. Do ktorej kategórie by ste zaradili Váš projekt (ak si prešiel inými fázami, doplňte alebo vyberte viac):
- dočasný projekt
- nízkorozpočtový projekt
- nákladná rekonštrukcia – “nový objekt”
-
22. Ak by ste mali možnosť postaviť dom pre Vaše pôsobenie na mieru na ľubovoľnom mieste v meste ako novostavbu, urobili by ste to? Kde by sa nachádzal a čo by ste urobili inak ako v súčasnom objekte? Bol by pre Vás i súčasný priestor inšpiráciou? Ak áno čím by ste sa inšpirovali?
-
23. Ak by ste chceli poradiť niekomu, kto plánuje obývať podobný objekt ako Vy, čo by ste mu radili? Čo sú podľa Vás najdôležitejšie body?
-
24. V porovnaní konvenčného objektu s Vaším objektom, vymenujte plusy a mínusy?
-

02 Aktivita, inštitúcia, kultúrne a kreatívne centrum

1. Aký dátum považujete za začiatok Vášho projektu/iniciatívy? Spájate ho so vznikom ideí/konceptu, s otvorením priestoru pre Vaše pôsobenie, alebo s inou udalosťou?
-
2. Kedy centrum vzniklo?
-
3. Kto je zriaďovateľom Vášho centra?
-
4. Kedy započali Vaše aktivity, ktoré sa premenili na Vaše dnešné centrum?
-
5. S akou myšlienkou alebo víziou vznikalo Vaše centrum?
-
6. V koľkých priestoroch/objektoch ste túto víziu realizovali?
-
7. Kto je vlastníkom objektu (vlastníci - ak bolo objektov viac), v ktorom sídlite?
-
8. Ako ste sa k objektu/priestoru dostali?
-

9. Podľa akých parametrov ste priestor vyberali?
-
10. Čo bolo pre Vaše fungovanie nevyhnutné? (kúrenie, voda, priestor 10x10m.....)
-
11. Aká bola programová náplň Vášho centra na počiatku? Ak je dnes zmenená čo pribudlo, alebo sa zmenilo?
-
12. Aké funkcie plnilo a plní dnes Vaše centrum?
-
13. Aké sú významné funkcie Vášho projektu. Bez čoho by nemohol fungovať? (bar, galéria, dielňa, kino, prenájom.../ak to je možné zoradte podľa dôležitosti/).
-
14. Aké sú pridružené funkcie – bez ktorých by ste vedeli existovať?
-
15. Ovplyvnil objekt a jeho špecifické priestory podobu Vašej činnosti alebo funkčnej náplne? (napr. zlučovanie funkcií v jednom priestore, ...)
-
16. Pre koho vznikol Váš projekt/centrum?
-
17. Kto navštevuje Váš objekt/centrum dnes?
-
18. Máte nejaké reakcie na to, že ste svojim pôsobením obývali nevyužívaný objekt (diváci, obyvatelia v susedstve, kolegovia vo Vašej profesii, známi, rodina, samospráva...) Ak áno od koho a aké?
-
19. Vnímate dopad na susedstvo, mestskú časť pred a po otvorení Vášho projektu? (Prosím, stručne popíšte)
-
20. Dostávajú zo strany miestnej samosprávy reakcie na Vaše pôsobenie, využívanie objektu?
Ak áno je to podpora, alebo výhrady? Ak je to možné, uveďte konkrétne príklady, prosím.
-
21. Stretli ste sa počas Vášho pôsobenia s úradnými, prípadne legislatívnymi prekážkami?
(ak áno, s akými? napr.: odlišná pôvodná funkcia, požiarne bezpečnosť, hygiena, pamiatková ochrana)
-

22. Aká je Vaša skúsenosť s úradmi? Ako vnímate legislatívu, ktorej Váš projekt podlieha?
-
23. Počítate s ďalšími etapami projektu? Aké to sú?
-
24. Koho pomoc a rady boli alebo sú pri formovaní Vášho projektu dôležité? V čom konkrétne? (produkcia, dramaturg, zvukár, režisér, scénograf, úradník na miestnom úrade, barman, architekt, návštevník, referent pamiatkového úradu, manažér...)
-
25. Čo pre Vás znamená Vaše kultúrne centrum a jeho priestory?
-
26. Aké hodnoty vidíte v existencii Vášho centra? (osobné, spoločenské, environmentálne, ekonomické...)
-
27. Viete vymenovať chyby, ktoré sa udiali počas Vášho fungovania? Poznáte dnes spôsob ako by sa im dalo vyhnúť?
-

03 Divadlo a scéna

1. Nachádza sa vo Vašom centre scéna alebo sála či iný multifunkčný priestor, ktorý je využívaný pre vystúpenia? Aké má alebo majú rozmery? Je Vaša scéna riešená konvenčne? Ak nie aké má špecifiká (pozitívne/negatívne)?
-
2. Aký program sa na scéne koná?
-
3. Pri akých príležitostiach sa priestor scény/sály využíva? (predstavenie/performance, koncert, prednáška, premietanie, workshop, prenájom...)
-
4. Ako je scéna/sála v objekte dôležitá?
-
5. Zmenil sa Váš pohľad na scénický priestor príchodom do objektu, v ktorom Váš projekt započal? Ak áno, v čom? (slovo, veta, body....)
-
6. Má priestor Vašej scény/sály výhody oproti tradičnej scéne? Ak áno aké?
-

7. Aký priestor by bol ideálny? (rozmerovo napr.: kváder a x b x c) Je možné tento ideál popísať?
Spĺňa Váš priestor tento ideál? Ak nie, čo mu chýba? Má prípadný problém riešenie?
-
8. Ako je/sú scéna/ny v objekte definovaná/é (napr.: 1. nie je pevne definovaná – multifunkčný priestor – scéna vzniká a zaniká podľa potreby, 2. Je pevne definovaná javiskom 3. je pevne definovaná miestnosťou 4. priestor medzi stolmi v kaviarni... atd.)
-
9. Pracujete prevažne s pevne definovanou sálou (prípadne scénou) alebo využívate i alternatívne možnosti (napríklad scénické site-specific projekty)?
-
10. Ako hodnotíte scénu vo vašom objekte? Je pre scénografa dobre uchopiteľná?
-
11. Ako vyhovuje Vaša scéna technikom? (Svetlo/ zvuk/ Kulisy...)
-
12. Ako Vašu scénu/sálu vnímajú umelci, ktorí na nej účinkujú?
(dimenzie / proporcie, akustika, vetranie, osvetlenie, zázemie, špecifický priestor – podnet k špecifickému výstupu/tvorbe...)
-
13. Site-specific je pre Vašu kultúrnu inštitúciu:
/ súčasťou bežného fungovania
/ iniciačný happening, ktorý sa už neskôr moc nevyužíval
/ nevyužívaná príležitosť s ohľadom na náročnosť
/ dôvodom, prečo umelci prichádzajú tvoriť práve k nám
/ iné
– uveďte príklady, prosím
-
14. Viete porovnať tradičnú inštitúciu so scénou s tou Vašou? Došlo vo Vašom projekte a prevedení k nejakým inováciám voči tradičnej scéne? Podnietil ich zdedený priestor, alebo boli priam vynútené? Prosím, opíšte ich.
-

04 Udržateľnosť a životaschopnosť

1. Aké prostriedky ste potrebovali vynaložiť pred otvorením Vášho priestoru pre verejnosť?
-
2. Ak je to možné, uveďte prosím, odhad celkových mesačných nákladov na prevádzku?
-
3. Ako je Váš projekt financovaný – vstupné, prenájom priestorov, podpora grantov, podpora samosprávy, dotácie, nadačné zdroje, sponzorské dary, zbierky, benefičné eventy (iné)? (Ak je to možné vyberte alebo doplňte a uveďte i podiel jednotlivých zložiek)
-
4. Zmenila sa táto schéma od založenia inštitúcie, ak áno ako?
-
5. Ak objekt nevlastníte, platíte trhovú cenu nájmu alebo je cena nejakým spôsobom regulovaná? Existujú nejaké podmienky pre upravenú výšku nájmu? Na aký čas ho máte garantovaný?
-
6. Poznáte cenu nehnuteľnosti - objektu/priestoru (pozemku), v ktorom pôsobíte?
-
7. Vidíte výhody prípadného vlastníctva objektu/priestoru, v ktorom pôsobíte? (Vymenujte)
-
8. Objekt nevlastníme: Je pre Vás reálne uvažovať o vlastníctve objektu, v ktorom pôsobíte?
Objekt vlastníme: Ak by ste objekt dnes nevlastnili, uvažovali by ste o jeho kúpe? (Odpoveď stručne zdôvodnite)
-
9. Aké podujatia prinášajú najväčší zisk?
-
10. Sú podujatia, ktoré sa nezaplatia? Ak áno, aké to sú a v čom je ich hodnota?
-
11. Ktorá funkcia (funkcie) je pre udržateľnosť projektu nevyhnutná?
-
12. Aká nová funkcia, by pre Váš projekt bola z pohľadu ekonomiky prínosná?
-
13. Máte stálych zamestnancov? Ak áno koľko a na akých pozíciách?
-

14. Ktoré profesie zastane Váš tím?

-

15. Ktoré profesie získavate externe?

-

16. S ohľadom na roky pandémie, pocítili ste zmeny v možnostiach financovania?
(predovšetkým grantové schémy, sponzoring, dotačné schémy samosprávy
a podobne)

-

17. Ako výrazne sa na Vašom rozpočte prejavili zmeny cien energií?

-

18. Riešite v objekte otázku energetickej efektivity? Ak áno aké opatrenia pre úsporu
ste realizovali a aké plánujete zrealizovať? Ako boli alebo budú tieto opatrenia
financované?

-

19. Viete o grante alebo dotácii, ktorú by ste na takéto opatrenia mohli využiť?

-

20. Čo sú nevyhnutné podmienky pre udržateľnosť Vášho projektu?

-